

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RİSK ALTINDAKİ KIZ ÇOCUKLARIN GELECEK VE
MESLEK ALGILARININ ÇİZDİKLERİ RESİMLERE
YANSIMA BİÇİMLERİ

Ceren TEKİN KARAGÖZ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR

Denizli- 2014

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, Gözel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkanı: Prof. Dr. Tahsin HANCIÖĞLU

Üye : Doç. Dr. Hülya Şahin BALTACI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
15/08/2014 tarih ve 26/02 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ramazan BAŞTÜRK
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu araştırma çok sayıda kişinin emeği ve görüşleri doğrultusunda oluşmuştur. Araştırmanın her aşamasında görüş ve önerileriyle katkı sağlayan ve beni destekleyen herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu araştırmanın oluşumunda öncelikle araştırmanın yapıldığı Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'na devam eden ve araştırmaya konu olan, duygu ve düşüncelerini benimle büyük bir içtenlikle paylaşan 12 kız çocuğuna ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Murat BERKSUN ve Güçkobir Federasyonu'nda görev yapan bütün gönüllü öğretmenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma boyunca bilgi birikimini ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, sabır ve anlayışını hiçbir zaman eksik etmeyen değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmada değerli uzman görüşleri, önerileri ile bulguların oluşumunda bana yardımcı ve destek olan değerli hocalarım Doç. Dr. Hülya Şahin BALTACI, Yrd. Doç. Dr. Handan BÜLBÜL, Öğr. Gör. Dr. Bekir İNCE'ye veri analizinde görüşleriyle katkı sağlayan Yrd. Doç. Dr. Elif MAMUR YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmama değerli önerilerinden ve katkılarından ötürü Prof. Dr. Tahsin HANCIOĞLU, ve Yrd. Doç. Dr. Necla KÖKSAL'a, beni bu süreçte destekleyen hocalarım Öğr. Gör. Yüksel HANCIOĞLU ve Öğr. Gör. Dr. Feryal Beykal ORHUN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans sürecim boyunca bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Meltem KATIRANCI ve Öğr. Gör. Dr. Erol Murat YILDIZ'a da teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma süresi boyunca beni destekleyen, araştırma görevlisi arkadaşlarıma ve kaygı ve sorunlarıma daha pozitif bir şekilde bakmama yardımcı olan arkadaşlarım Cengiz Okan BAŞARAN, Vedat KARAGÖZ ve Arzu KANAT'a da ayrıca teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde bilgilendirici olduğu kadar yoğun ve bazen de stresli zamanlaryaşadığım zamanlarda sevgi ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim, beni her zaman yüreklendiren ve destekleyen eşim İbrahim KARAGÖZ'e, Görsel Sanatlar eğitimim sürecinde maddi-manevi destekleri kadar sevgi ve inançlarından dolayı anneme, babama ve kardeşlerime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gerek araştırma sürecime gerek ise eğitim-öğretim sürecime maddi ve manevi katkılarınızdan dolayı hepinizesonsuz teşekkürler.

Ceren Tekin KARAGÖZ

2014

BİLİMSEL ETİK

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmanın yapılması ve bulguların çözümlenmesi sürecinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyulduğunu; bu çalışmanın doğrudan birinci ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza:

Öğrenci Adı Soyadı: *Ceren Tolun KARABÖZ*

ÖZET

RİSK ALTINDAKİ KIZ ÇOCUKLARIN GELECEK VE MESLEK ALGILARININ ÇİZDİKLERİ RESİMLERE YANSIMA BİÇİMLERİ

Tekin Karagöz,Ceren

Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Eğitimi ABD Resim-İş Eğitimi Bilim
Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR

Temmuz 2014,201 Sayfa

Bu araştırma risk altındaki 10-14 yaş grubu kız çocuklarının yaptıkları resimlerdeki çalışan insan, gelecekteki meslek algıları, gelecek beklentileri ile kompozisyon kurgularındaki belirgin farklılıkları belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma, Ankara’da Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu’na kayıtlı iletişim bilgileri bulunan, Yenidoğan bölgesinde ikamet eden risk altındaki 12 kız çocuğu ile yürütülmüştür. Araştırma keçeli kalem, A4 resim kâğıtları kullanılarak yapılan üç resim ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın modeli, “Durum Çalışması”dır. Araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında, farklı bakış açılarını, farklı göstergeleri ve anlamları ortaya çıkarabilmek için araştırmacı dışında dört uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Veri analizinde ise iki alan uzmanından destek alınmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre; kız çocukların, çalışan insana yönelik algılarının sınırlı olduğu, gelecek ile ilgili kurdukları hayallerin bir kısmının gerçeklikten uzak, bir kısmının ise iyi bir eğitim alarak meslek sahibi olmaya yönelik olduğu görülmüştür. Kadınların en çok çalıştıkları meslek alanlarına yönelik algılarının ev hanımlığı gibi kavramları kapsadığı belirlenmiştir. Ayrıca kız çocukların ileride yapmak istedikleri meslekler, çevrelerinde sıklıkla gördükleri öğretmenlik, polislik ve Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu’nda aldıkları spor eğitimleri nedeniyle antrenörlüktür. Kız çocukların kompozisyon kurgularında ise en dikkat çekici unsurlar mekân kullanımında ve şema oluşturmada detay eksikliği ve sınırlı renk kullanımındır. Çocukların kendi sosyal çevrelerinde sıklıkla gördükleri şemalara ilişkin detaylı bir anlatım sergilerken, kendilerinden uzak, ya da ulaşılamaz gördükleri unsurlara ilişkin daha az detay gösterme eğilimi sergiledikleri saptanmıştır. Çocukların resimlerinde, buldukları hayat şartlarıyla

bağlantılı olarak yaşamı algılayış biçimlerinin de oldukça sınırlı olduğu görölmektedir. Ancak kendilerine sunulan olanaklar bağlamında algılarını geliştirmeye meyilli oldukları da söylenebilir.

Anahtar Kelimeler:Risk altındaki çocuk,risk altındaki kız çocuk, 10-14 yaş grubu çocuk resimleri, gelecek beklentileri, meslek algıları,

ABSTRACT**THE REFLECTIONS OF GIRLS AT RISK ABOUT THEIR FUTURE AND
PROFESSION PERCEPTIONS TO THEIR DRAWINGS****Tekin Karagöz, Ceren****Master of Science Thesis, Department of Fine Arts Education, Art
Education Program****Supervisor: Assistant Prof. Dr. Nuray MAMUR****July 2014, 201 Pages**

This study has been done to designate the future expectations, profession perceptions of future, working human and distinct differences between editing of composition in the drawings of the girls at risk aged between 10 to 14. This study using qualitative research method, has been carried out with 12 girls at risk living in Yenidoğan district who were registered with communication information at Federation of People at Difficult Conditions located in Ankara. Research is limited with three drawings which are painted by using A4 papers and magic marker.

The model of research is “Case Study”. In this research data has been collected by observations, interviews and documents. For the resolution and interpretation of the collected data four experts other than researcher have been consulted to find out different views, different indicators and meanings. And for the analysis of data the support of two experts has been taken. According to results of research; girls are observed to have a limited perception of people working, to have dreams of future some far from reality and some taking a good education to have a nice job. They are observed to have a perception containing concepts like housewife, about the fields those women mostly work. Additionally the professions which the girls want to acquire in the future most are schoolteaching, which they see around very often, policing; and coaching which is because of the training course they take at Federation of People at Difficult Conditions. The most remarkable elements of editing of composition for girls are lack of details and limited usage of colours at organising place and constituting a scheme. Children are observed to present a detailed expression for the schemes they see in their social environment very often; but a tendency for less detailed expression for the elements they

think as unreachable or very far from themselves. It is observed that, in the drawings of children their form of perceiving the life is quite limited as relevant to conditions existing in their lives. On the other hand children can be said to be prone to improve their perceptions related with possibilities being presented to them.

Key words: Children at risk, Girls at risk, children drawings aged 10-14, expectations of future, profession perceptions

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
BİLİMSEL ETİK.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
RESİMLER DİZİNİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
1.1. Problem Cümlesi.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi	6
1.3. Sayıtlılar	6
1.4. Sınırlılıklar	7
1.5. Tanımlar.....	7
2.1. ÇOCUK VE SANAT EĞİTİMİ	9
2.1.1. Çocuk ve Çocuk Resmi Araştırmalarının Tarihçesi.....	9
2.1.2. Çocuk Resmine İlişkin Yaklaşımlar	13
2.1.3. Çocuk Resminin Genel Özellikleri.....	18
2.1.3.1. Büyüklük.....	21
2.1.3.1.1. Büyük ve Küçük Çizgiler	21
2.1.3.1.2. Abartılı ve Eksik Bırakılan Çizgiler	21
2.1.3.2. Çocuk Resimlerinde İnsan Figürleri.....	25
2.1.3.2.1. İnsan Figürlerinin Azlığı	25
2.1.3.2.2. Çocuk Resimlerinde Aile ve Ev.....	26
2.1.3.3. Çocuk Resimlerinin Ortak Özellikleri	27

2.1.3.3.1. Düzleme	27
2.1.3.3.2. Tamamlama.....	28
2.1.3.3.3. Boy Hiyerarşisi.....	28
2.1.3.3.4. Saydamlık.....	29
2.1.3.4. Çocuk Tiplerine Göre Özellikler.....	29
2.1.3.4.1. Görücü (İzlenimci) Tipler.....	29
2.1.3.4.2. Yapıcı (İnşacı) Tipler.....	30
2.1.3.4.3. Karışık (Birleştirici) Tipler	31
2.1.4. Çocuk Resminin Gelişim Aşamaları.....	31
2.1.4.1. Çizgisel Gelişim Evreleri Açısından 10-14 Yaş.....	33
2.2. RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLAR	35
2.2.1.Yoksul Çocuklar.....	36
2.2.2. Sokakta Yaşayan Çocuklar.....	38
2.2.3. Çalışan Çocuklar	39
2.2.4. Şiddete Maruz Kalan Çocuklar	41
2.2.5. Yerel Çocuk Sorunları.....	43
2.2.6. Türkiye’de ve Dünya’da Risk Altındaki Çocuklar	44
2.2.7. Kız Çocuklarının Risk Durumları.....	48
2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	51
2.3.1. Risk Altındaki Çocuklar ile Yapılan Araştırmalar.....	51
2.3.2. Sanat Eğitimi Alanında Risk Altındaki Çocukları ile Yapılan Araştırmalar	53
3.1. Araştırma Modeli.....	57
3.2. Katılımcılar ve Çalışma Grubu	59
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	63
3.3.1. Gözlem	63
3.3.2. Görüşme.....	64
3.3.3. Dokümanlar	66
3.4. Verilerin Toplanması	67
3.5. Verilerin Analizi	68

3.5.1. Ön Hazırlıklar	69
3.5.1. Verilerin Analizi	70
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik	75
3.7. Araştırmacının Rolü	77
4.1. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kendi Yaşamları İle İlgili Algılarına Dair Bulgular.....	80
4.1.1. Yapmaktan Hoşlanılan Şeyler	80
4.1.2. Yaşamdaki En Büyük Korkular	81
4.1.3. Resim Yapma İle İlgili Algılar	84
4.1.4. Aile İle İlgili Algılar.....	86
4.1.5. Sokak Yaşantılarına Dair Algılar	90
4.1.6. Yaşanılan Çevre İle İlgili Algılar	95
4.1.7. Kadınların Meslekleri İle İlgili Algılar	99
4.1.8. Gelecek İle İlgili Algılar	101
4.2. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Resimlerine Yansıyan Geleceğe ve Mesleğe Dönük Algılar	104
4.2.1. Çalışan İnsan İmgeleri	104
4.2.2. Gelecekteki Meslek Algıları	113
4.2.3. Gelecek Beklentileri	122
4.3. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları	129
4.3.1. Mekân	129
4.3.2. Renk	133
4.3.3. Şema	135
5.1. Sonuç.....	138
5.2. Öneriler	148
5.2.1. Araştırmanın Sonuçlarına Yönelik Öneriler	148
5.2.2. Araştırmacının Deneyimleri ve Diğer Araştırmacılara Yönelik Önerileri	150
KAYNAKLAR	152
EKLER	165
ÖZGEÇMİŞ.....	185

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 Kız Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı	59
Çizelge 3.2 Kız Çocukların Okudukları Sınıflara Göre Dağılım	60
Çizelge 3.3 Kız Çocukların Ailelerinin Eğitim Durumlarına Dair Dağılım	60
Çizelge 3.4 Kız Çocukların Ailelerinin Çalışma Yaşantılarına Ait Dağılım....	61
Çizelge 3.5 Kız Çocukların Kardeş Sayısı ve Ev Ortamlarına Yönelik Dağılımı	61
Çizelge 3.6 Kız Çocukların Ailelerinin Toplam Gelirini Ve Kız Çocukların Günlük Harçlık Oranlarına Yönelik Dağılımı	62
Çizelge 3.7 Uygulama Sürecinden Elde Edilen Nitel Veri Seti	69
Çizelge 3.8 Kodlayıcılara Ait Veriler	71
Çizelge 3.9 Ortalama Kodlama Güvenirliği	72

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. “Doğum Günüm”	24
Şekil 2.2 “Piknik”	27
Şekil 2.3 “İbrahim Öğretmenim”	28
Şekil 2.4 “Karıncaların Salonu”	29
Şekil 2.5	30
Şekil 2.6 “Ceren Öğretmenim”	30
Şekil 2.7	31
Şekil 3.1 Araştırmanın Aşamaları.....	57
Şekil 3.2 Uzmanların (Çalışma Grubunun) Demografik Özellikleri.....	62
Şekil 3.3 Kız Çocukların Uygulamalarına Yönelik Talimatlar	66
Şekil 3.4 Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Verilerinin Toplanması	68
Şekil 3.5 Kod ve Temaların Oluşturulması	72
Şekil 3.6 Kod ve Temaların Düzenlenmesi	74
Şekil 3.7 Nitel Verilerin Çözümleme ve Yorumlanması Süreci.....	78
Şekil 4.1 Risk altındaki kız çocuklarının yapmaktan hoşlandıkları şeyler	80
Şekil 4.2 Risk altındaki kız çocuklarının yaşamdaki en büyük korkuları	82
Şekil 4.3 Risk altındaki kız çocuklarının resim yapma ile ilgili algıları	85
Şekil 4.4 Risk altındaki kız çocuklarının aile ile ilgili algıları	87
.....	90
Şekil 4.6 Risk altındaki kız çocuklarının yaşadıkları çevre ile ilgili algıları	97
.....	100
Şekil 4.7 Risk altındaki kız çocuklarının kadınların meslekleri ile ilgili algıları	100
.....	106
Şekil 4.9 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan çalışan insan algıları	106
Şekil 4.10 gh	107
Şekil 4.11 şt	107
Şekil 4.12 cd	108
Şekil 4.13 vy.....	108
Şekil 4.14 uü	109

Şekil 4.15 no	109
Şekil 4.16 öp	112
Şekil 4.17 jk.....	112
Şekil 4.18 ab	113
Şekil 4.19 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekteki meslek algıları	115
Şekil 4.20 ii	116
Şekil 4.21 rs	116
Şekil 4.22 no	116
Şekil 4.23 uü	117
Şekil 4.24 şt	118
Şekil 4.25 öp	118
Şekil 4.26 gh	119
Şekil 4.27 vy.....	120
Şekil 4.29 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentileri	124
Şekil 4. 30 no	124
Şekil 4.31 ef	124
Şekil 4.32 şt	125
Şekil 4.33 uü	126
Şekil 4.34 gh	126
Şekil 4.35 ab	128
Şekil 4. 36 cd	128
Şekil 4.37 Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları	130
Şekil 4.38 rs	131
Şekil 4.39 şt	131
Şekil 4.41 ef	133
Şekil 4.42 öp	133
Şekil 4.43 Gözlem Kaydı: Uygulama Süreci	135
Şekil 4.44 rs	135
Şekil 4.45 rs	135
Şekil 4.46 ab	136
Şekil 4.47 cd	136

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ASÇÇM: Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IPEC: Uluslararası Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Programı

UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

ÇHS: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

PDR: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

GK: Gözlem Kaydı

UD: Uzman Değerlendirmesi

GF: Görüşme Formu

SHU: Sosyal Hizmet Uzmanı

UGF: Uzman Görüşme Formu

RAF: Resim Analiz Formu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çocuk resmi, çocuğun büyümesiyle paralel sürekli değişen bir olgu olup, iletişimin en etkili ve önemli unsurları arasında yer almakta (Artut, 2007) ve çocukların kelimelerle ifade etmeye çalıştıkları bildirimlerden daha güçlü bir anlatım, ifade ve yansıtma aracı olarak çocuğun dış dünyayı algılayışının bir göstergesi kabul edilmektedir (Can ve Aral, 2009; Aykaç, 2012). Çocuklar yaptıkları resimlerde çevreye ilişkin algılarını ve gözlemlerini kendi özgün düşünceleriyle düzenleyip yorumlamakta ve böylece dış dünyayı algılayış biçimlerini göstermektedirler (Belet ve Türkkan 2007). Bu açıdan bakıldığında çocuklar kişiler, olaylar, durumlar ve nesnelere hakkındaki algılarını resimlerinde yansıtarak bir çeşit iletişime girmektedirler. Yetişkinler ya da uzmanlar açısından bu iletişim sürecinin bir parçası olarak resim, çocukların yaşamlarında karşılaştıkları güçlükleri doğru okuma ve anlamlandırma açısından önemli bir araç konumundadır. İletişim dili olarak düşünüldüğünde çocuk resmi, yazı dili ile eş tutulabilir. Çocuklar genellikle ailesi ve yaşantısı ile ilgili, duygularını, düşüncelerini sözel olarak ifade etmekte çekingen davranmakta ya da anlatmayı tercih etmemektedir. Bu yönü ile çocukların çizimleri herhangi bir şeyin resmedilmesinden daha fazla anlam taşımaktadır (Sağlam, 2011).

Çocuklar yaptıkları resimlerde içinde buldukları çevrenin özelliklerini ve bu çevrede oluşturdukları kendi anlamlarını yansıtabilmektedirler (Hague, 2001; Ring, 2006; Akt. Ersoy ve Türkkan, 2009). Nitekim çocuk resimleri üzerine yapılan birçok araştırmada, çocukların kendileri, aileleri ve çevreleri ile ilişkilerinin niteliği hakkında bilgilere rastlanmıştır. Yıldız'ın (2012) ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin "okul" kavramına ilişkin görüşleri üzerine yaptığı araştırmaya göre çocuğun kavram kazanımına katkı sağlayan çizimler, eğitsel ve psikopedagojik açıdan çocuğu tanımada, anlamada önem taşımaktadır. Çocukların her zaman zihinlerinde oluşturdukları ve

düşündüklerine en yakın çizimi aktarmaya çalıştıkları görülmüştür. Yine Sayıl'ın yaptığı çocuk resimlerinin klinik kullanımına yönelik bir değerlendirme isimli makalesinde resimlerin, özellikle çocuğun kendini açmasının güç olduğu ya da bunda başarılı olamadığı durumlarda uzmanlar tarafından konuşmayı başlatmak amacıyla çok yararlı bir biçimde kullanılabileceğini göstermiştir. Ayrıca çizimler üzerinde çocuğu konuşturmanın belleği tetiklediği; daha fazla anının ve bilginin hatırlanmasına aracılık ettiği de bulunmuştur (Gross ve Hayne, 1999; Sayıl, 2004: 10). Resim çocukların çevreyle etkileşim biçimlerini yansıttığı gibi duygu ve düşüncelerini, tutumlarını, dileklerini ve isteklerini yansıtmaktadır (Clarkeand ve Ungerer, 2007; Fury, Carlson ve Sroufe, 1997, Akt. Aykaç 2012). Bu açıdan düşünüldüğünde çocukların spontane bir şekilde yaptıkları resimler iç dünyalarının bir yansıması olması nedeniyle, iyi analiz edildikleri takdirde çocuklar ve onların yaşamı algılayışları hakkında ayrıntılı ipuçları sunmaktadır (Yavuzer, 1997).

Ancak Yavuzer (2012) ve Çankırlı (2012) gibi araştırmacılar sadece çocuk resimleri üzerinden bir çözümlemenin yanlıgısına da işaret etmektedir. Araştırmalara göre çocuk resimlerinde görülen imgeler çocuklarla ilgili önemli birer veri kaynağıdır, ancak tek başına yeterli değildir. Bu nedenle alan yazından (Ersoy ve Türkkan, 2009) elde edilen veriler çocukların resimlerini destekleyecek görüşmeler yapma gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Kırıçoğlu (2002), Artut (2008), Çankırlı (2012), Arıcı(2006) gibi insanların çocuk resmi üzerine yaptıkları çeşitli araştırmalara göre çocuklar 9 yaşından itibaren insan ve çevresi hakkında belirli bir görüşe sahip olmaktadır ve bu görüşlerini de resimlerinde şemalar halinde yansıtmaktadırlar (Aykaç, 2012). 10-11 yaşından itibaren ise toplumun bir üyesi olduğu bilincine varan çocuklar resimlerinde ayrıntılı ve gerçekçi yaklaşımlar göstermektedir. 12-14 yaş aralığı ise artık çevreye dair algıların, oranların, boyutların detaylandırılma başladığı bir dönemdir. Nesnelere gerçek oranlarıyla çizme, ufuk çizgisinin dikkate alınmasıyla birlikte oranlardaki küçültme eğilimi fark edilir. 11 yaşını takiben perspektif algısı gelişir (Keskin, 2013) ve dünya olaylarını, çevresinde olup biteni, somut ve soyut düşünceleri

kavramlaştırarak öğrenerek tüm bu bilgileri kendi yorumuyla dışarıya yansıtabilir (Kırıçoğlu, 2002).

Alan yazında çocuk resimleri üzerine yapılan araştırmaların eğitim bilimleri, özellikle görsel sanatlar eğitimi, ve psikoloji alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Görsel sanat eğitimi araştırmaları (Bayav, 2006; Kanıcıoğlu, 2009; Baysal, 2010; Şahin, 1990) çocuk resminin biçimsel ve sembolik yanları üzerine yoğunlaşırken psikoloji alanında ise daha çok projektif özelliklerin ortaya çıkarıldığı tanı koymaya dönük araştırmalar (Aydemir, 2011; Beytut, Bolışık, Solak ve Seyfioğlu, 2009) kendini göstermektedir. Yine her iki alanın özellikle çocukların farklı konu alanlarına dönük algılarını çözümlemede çocuk resimlerini bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Örneğin; öğretmen algısı (Aykaç, 2012), internet algısı (Ersoy ve Türkkan 2009), şiddeti algılama biçimleri (Yurtal ve Artut, 2008)ve görsel kültüre dair algılar (Mamur, 2012) çalışılan konulardan sadece bir kaçıdır. Görsel sanatlar eğitimi açısından bu araştırmalarda çocuk resimlerindeki göstergelerin anlamlandırılabilmesine dair yöntemler geliştirme çabası görülür.

Görsel sanatlar eğitimi alanı daha çok çocuk resimlerinde göstergebilimsel çözümlenme (Bayav, 2006), cinsiyet farklılıkları (Kanıcioğlu, 2009), renk, biçim, konu çözümlenmeleri (Baysal, 2010) ve figür kullanımı (Şahin, 1990) gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Ancak son yıllarda disiplinlerarası geçişlerinde etkisiyle daha özel durumlu çocukların resimlerini çözümlenmeye dönük araştırmalara da rastlanmaktadır. Örneğin; Erkul (2003) madde bağımlısı çocuk resimleriyle ilköğretim ikinci kademe çocuk resimlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Alan yazında risk altındaki çocukların resimlerini çözümlenmeye ve gelecekte beklenenle ilgili mesleki algılarına dönük hiçbir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu bakımdan bu araştırma risk altındaki kız çocuklarının resimlerinin analiziyle onların duygusal ve sosyal düzeyinin anlaşılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Özellikle çocuğun kendi kimliğinin yapılandığı ve çevreye dair algılarının resimlerinde ayrıntılandığı 10-14 yaş aralığı bu araştırma için uygun görülmüştür.

İlk çocuklukla ergenlik arasında denilebilecek 10-14 yaş dönemi çocukların bireysel kimliğinin yapılandığı dönemdir (Kırıçoğlu, 2002). Bu

dönemin en önemli özelliği geleceğe dair düşünce, istek ve beklentilere dair bilinç ve kaygı düzeylerinin artış göstermesidir (Çankırılı, 2012). Ayrıca kişiliği hızla gelişen, sosyalleşen gencin çevresi ile daha yoğun iletişime girmesi ve gelişen olayları kendince yorumlayabilmesidir. Bu nedenle de artık toplumun bir üyesi olduğunu fark eden çocuğun geleceğe dair beklentilerini daha gerçekçi bir şekilde ifade ettiği görülür.

Ancak çocukların içinde buldukları çevrelere göre farklı şekillerde ya da boyutlarda karşılaştıkları kavramlarla ilgili duyguları, tutumları, hayattan istek ve beklentileri farklılaşmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerden dolayı güç yaşam koşullarında yaşayan çocukların resimsel imgeleri buldukları sosyal çevreyle bağlantılı olarak şekillenmektedir. Günümüzde modern yaşamın getirileri olan; kırsal alanlardan kentlere göç ve bunun sonucu çarpık kentleşmenin getirdiği negatif koşullar, kontrol edilemeyen nüfus artışı ile kentlerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin (Karakaya, 2011) yaratmış olduğu bazı olumsuzluklar bulunmaktadır. Ayrıca aile dışı dinamiklere yenik düşen, sokağın ve arkadaş çevresinin ortamına yönelen, eğitim ortamından ayrılan, marjinal işlerde çalışan, suça yöneltilen, kanunla çatışan genel olarak risk grubu olarak adlandırılan genç ve çocuklar bulunmaktadır (Cılga, 2014). Sosyal bilimler açısından risk; insan-doğa ilişkileri ile insan-insan ilişkilerine dayalı çelişkilerden kaynaklanmaktadır. Belirli bir üretim tarzına göre; toplumsal ve ekonomik oluşum içindeki toplumun yapısına ve değişme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan çelişkiler, o toplumdaki risklerin kaynağı olarak görülmektedir. Bu çelişkilere maruz kalan çocuklarda risk altındaki çocuk bireyler (Cılga, 2014) olarak adlandırılmaktadır.

Görsel sanat eğitimi alanında risk altında çocuklar üzerine yapılan araştırmalar mevcuttur. Ama sanatın terapatik gücü düşünüldüğünde yeterli sayıda araştırma olmadığı da görülmektedir. Özer (2013) sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerine etkisini belirlemeye, Tuncay (2011) ise risk altındaki çocukların agresif davranışlarının azaltılmasında sanat eğitiminin rolünü tespit etmeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmalar görsel sanatlar eğitiminin diğer disiplinlerle kurduğu bağlar açısından oldukça

sevindiricidir. Ancak bu araştırmalar resimsel ve göstergesel çözümlmelerden ziyade sanatın çocuklar üzerindeki etkisini belirlemeye yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında yapılan bu araştırma risk altındaki çocuklara sanat, spor gibi alanlarda eğitim veren sosyal hizmetlere bağlı okul-dışı kurumların sanat programlarına yön verebilecek ve sosyal hizmetler alanı açısından da risk altındaki kız çocukların mesleki ve gelecek algılarının nasıl şekillendiğini gösterebilecek bir durum tespiti olarak planlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın öncelikle görsel sanat eğitime daha özelde ise sosyal hizmetler alanına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Ayrıca zaman içinde, pek çok şey gibi insanın, insan grubu içinde de çocukların hızlı bir değişim ya da gelişim içinde olduğu söylenebilir. Hayatta karşılaşılan, yaşanılan, öğrenilen şeyler önem derecesine göre zihinlerde iz bırakır. Kişinin bazen toplum, aile, gelenekler, tabular vb. şeylerin etkisiyle de olsa kendince yaptığı önem sıralamasının son basamaklarında yer alan beklentiler zamana ve duruma göre şekillenir. Kişilerin bir şeylerden veya bir yerlerden beklentileri ya da istekleri, beklenti ve isteklerini ilettikleri kaynağın gözlerindeki gücünü ya da önemini gösterir. Bu araştırma *“risk altındaki 10-14 yaş arası kız çocuklarının gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimlerini”* ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

1.1. Problem Cümlesi

Risk altındaki kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimleri nelerdir?

Alt problemler;

1. Risk altındaki kız çocukların kendi yaşamları ile ilgili görüşleri nelerdir?

2. Risk altındaki kız çocukların resimlerine yansıyan;

- a) Çalışan insan imgeleri nelerdir?
- b) Gelecek algıları nelerdir?
- c) Meslek algıları nelerdir?

3. Risk altındaki kız çocukların resimlerinde oluşturdukları kompozisyon kurgularındaki belirgin özellikleri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Çocuk resimleri bireyi tanıma imkânı sunduğu gibi bir toplumdaki kültürel ve sosyal belirleyicileri değerlendirme olanağı sağlar. Bu araştırma görsel sanatlar eğitimi ve sosyal hizmetler alanına katkı sağlamayı hedefler. Araştırmanın öncelikli hedefi risk grubunda yer alan kız çocuklarının resimlerine dair çözümlenmelerden elde edilen bulguların bu çocuklara yönelik daha etkili ve verimli sanat programlarının hazırlanması için yol gösterici olmaktır. Bu bağlamda sosyal hizmetler alanında hizmet veren okul dışı kurumların sanat kurslarına rehberlik edebileceği düşünülmektedir. Ayrıca doğal bir şekilde gerçekleşen resim çizme yoluyla risk altındaki kız çocukların meslek algılarının ve gelecekte beklenenlerinin belirlenmesi alanda daha sonra yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı gibi, sosyal hizmetlere bağlı kurumların daha etkili ve verimli kullanımında yönlendirici olabilir.

Ayrıca bu araştırmada kullanılan resim çözümlenme yönteminin çocuklarla ilgili çalışmalarda uzmanlar ve araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle eğitim fakültelerinin resim-iş öğretmenliği bölümü programında yer alan "*Çocuğun Sanatsal Gelişimi*" adlı dersin içeriğine de katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.3. Sayıtlar

Araştırmada aşağıdaki sayıtlardan hareket edilmiştir:

1. Katılımcıların uygulama sürecinde içtenlikle ve gerçeği yansıtacak şekilde davrandıkları düşünülmektedir.
2. Çocuklara yaptırılan üç resmin araştırmanın amacını karşılayacağı düşünülmektedir.
3. Kontrol altına alınamayan değişkenlerin, araştırma sonucuna anlamlı derecede etki etmeyeceği varsayılmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu'na kayıtlı adres, telefon gibi iletişim adresleri bulunan 10-14 yaş grubu;
2. Risk altındaki 12 kız çocuğu ile
3. Keçeli kalem, A4 resim kâğıtları kullanılarak yapılacak 3'er resim ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Tanımlar

Çocuk: Medeni Yasa'ya göre 17 yaşın altındaki herkes çocuk kabul edilmektedir (Ceza Yasası'na göre 15 yaşın altındaki bireyler, Türkiye'nin de taraf olduğu BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 'ye göre 18 yaşın altındaki bireyler çocuktur).

Sokakta Çalışan Çocuk: Aileleri ile bağları kopmamış, ailelerin gelirlerine katkıda bulunmak, kendi kişisel harcamalarını karşılamak için çalışmak zorunda kalan çocuk bireylerdir (HAK-İŞ, 2000).

Sokak Çocuğu: Aile bağları çok zayıflamış, sokaktaki çocuk gruplarını ailesi yerine koyan, sokakta yaşamı belirlemiş çocuklardır (HAK-İŞ, 2000).

Risk Altındaki Çocuk: Genel olarak kötü yaşam koşullarına sahip, belli tehlike ve riskleri içeren bir yaşam içerisinde olan çocuklar. Çalışan çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, suça itilen çocuklar, istismara maruz kalan çocuklar, yoksul çocuklar risk faktörü taşıyan yaşamlara sahip çocuklar olarak görülmektedir (Moore, 2006).

Stereotipi (kalıp şekiller): Basmakalıp, kalıp şekil ve klişe resimdir. Hurwitz ve Day'in (1995: 83) tanımlamasına göre ise, artistik kalıp (klişe) şekiller: "Çocukların gerçekten anlamadan tekrarladıkları başka bir kaynaktan alınan imgelerdir."

İmge: Duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj (TDK).

Şema: Bir aletin, bir aracın veya biçimin ana çizgilerini gösteren çizim (TDK).

Gösterge: Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu (Vardar, 2007).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde alan yazın taraması sonucunda ulaşılan bilgiler çerçevesinde tezin kavramsal yapısı oluşturulmuştur.

2.1. ÇOCUK VE SANAT EĞİTİMİ

2.1.1. Çocuk ve Çocuk Resmi Araştırmalarının Tarihçesi

Çocukluk insan yaşamının doğal bir sürecidir. Oldukça yeni bir kavram olan ‘çocuk’ olgusu tarihsel süreç içerisinde sürekli değişime uğramış ve tarihin farklı dönemlerinde ve değişik kültürel yapılarda, ‘çocuk’ ve ‘çocukluk’ kavramına dair bakış açıları farklılaşmıştır.

İlk çağlardan sanayileşmeye başlayan günümüz insanına kadar olan tarihsel süreçte çocuklara iyi davranılmamış, güçsüzlükleri nedeniyle kullanılmışlardır diyen Yörükoğlu(2000), tek tanrılı dinlerin doğup yayılmasından sonra, Tanrı korkusuyla da olsa, çocuklara önceki dönemlere nazaran iyi davranılmaya başlanıldığını, yine de asıl amacın çocukları gözetmek, korumak, kurtarmak değil, Tanrının buyruğuna uyarak, vaat edilen cennete ulaşabilmek olduğunu belirtmiştir.Hatta 18. Yüzyıla kadar çocuklar yetişkinlerle aynı görüldüğü gibi, ergenlik ve çocukluk terimlerinin bile birbirine karıştırıldığı görülür.

Batı medeniyetlerinde kuzeyden gelen istilacıların sosyal dengeleri bozup Orta Çağ’ı başlatmalarından önce Eski Yunan ve Roma kültürlerinin eğitim faaliyetleri sayesinde çocuk kavramı pozitif bir etki ile gelişmeye başlamış ve çocukluk anlaşılmasına çalışılmıştır. Ancak Ortaçağ boyunca

çocukluk ayrı bir gelişim dönemi olarak algılanmamıştır. Çocuklar, yetişkinlerle ile iç içe yaşamışlar, aynı giysileri giymişler, aynı besinleri tüketmişler, aynı oyunları oynamışlardır (Onur, 1993). Öte yandan Orta Çağ'ın Batı dünyasından farklı olarak, İslam Uygarlıkları'nda, çocukluk yetişkinlikten farklı özel bir biyolojik evre olarak algılanmıştır. Onlarda doğumdan buluş çağına kadar birkaç değişik evreden geçilerek çocukluktan çıkılacağı, yetişkinliğe belli bir hazırlık ve yetiştirme sonucunda ulaşıldığı algısı görülür. Yörükoğlu, (2000) Batı'da modern çocukluk olgusunun ortaya çıkışını Reform ve Rönesans hareketlerine bağlamaktadır. Ona göre Rönesans çocuğa gösterilen ilgiyi artırmış ve Reform Hareketleri de insanın doğuştan günahkâr olduğu inancını sarsarak, çocuğa yönelik tutum ve davranışları olumlu etkilemiştir. Aydınlanma Çağı'na gelinmesiyle ise düşünsel bir devrim yaşanmış, serileşen üretim nedeniyle ortaya çıkan sanayi devriminin doğurduğu yeni toplumsal gerçeklikler oraya çıkmıştır. Bu değişimler zorunlu eğitimin yaygınlaşmaya başlaması ve buna bağlı olarak çocukluk algısının yeniden şekillenmesi ile sonuçlanmıştır. Özellikle tıp ve psikiyatri bilimi ile diğer bilimlerdeki gelişmeler, yetişkinlerin çocuğun korunmasına yönelik sorumluluklarının olduğu anlayışını geliştirmiştir. Locke ve Rousseau gibi düşünce adamları, yeni çocuk anlayışının doğuşuna dair bir nevi manifesto oluşturmuş ve çocuğun iyi veya kötü olarak ortaya çıkmasında tek sorumlunun toplumun kendisi ve inandığı değerlerin olduğunu söylemişlerdir.

Bu gün gelinen noktada ise çocuk ve çocukluk olgusu bazı yasal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**'nin birinci maddesine göre: "daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" ifadesine yer verilmiştir (ÇHS, 1995: 1). **Türk Ceza Kanunu'nda (T.C.K)** "Çocuk" kavramı 6. ve 33. Maddeler arasında düzenlenmiştir. T.C.K. Madde 6'da "Çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak bahsedilmektedir. T.C.K. Madde 31'de ise; 0-12, 12-15 ve 15-18 olmak üzere çocukluğu üç gruba ayırmıştır. Ancak, **5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuk**; "Daha erken yaşta ergin olsa bile 18 (onsekiz) yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır. (ÇKK, 2005: 1).

5221 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda: "Erginlik 18(onsekiz) yaşın doldurulması ile başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar. 17 (onyedi) yaşını dolduran küçük kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir" hükmüne yer verilmiştir (TMK, 1995: 12).

Benzer bir şekilde çocuk resmi ve sanat eğitimi de tarihsel süreçte "çocuk olgusu" gibi benzer sorunlarla karşılaşmış ve her dönem çocuk yaratılarını ve sanat eğitimini kendi iç dinamiklerine göre yeniden tanımlamış ve yorumlamıştır. 18. Yüzyıla dek tıpkı çocuk ve çocukluk kavramı gibi "örgün bir sanat eğitiminden söz edilememektedir. Sanatçı, sanat eğitimini usta çırak ilişkisine dayalı bir üslupla gerçekleştirirken, 18.Yüzyıl sonrasında batıdaki siyasal gelişmelere paralel olarak sanat eğitimi de yerini okul içi eğitime bırakmaktadır. Çocuğun sanatsal alanda kuramsal ve uygulamalı olarak eğitilmesinden söz edilmesinin, Barok dönemin bitişiyle, özellikle kentsoyluların "uyumlu kişiler yetiştirmek" gibi eğitsel bir takım düşünceler ile başladığı görülmektedir" (San, 2001: 24).

Ancak İşler'e (2004: 55) göre, 20. Yüzyıl'ın başlarına kadar çocukların yaptıkları sanatsal çalışmalar ve diğer yaratıcı faaliyetler dikkate değer ciddi çalışmalar olarak görülmemiştir. O zamana kadar, bilimsel teorilerde olduğu gibi sanatın sınırlandırılmış kesin bir tanımını yapmak olası değildir. Dolayısıyla geçmişteki düşünürler sanatın özüne ilişkin somut verilerden öte varsayımlar ve tartışmalar üzerinde yoğunlaşmışlardır. Başlangıç yıllarında çocuk sanatının çoğunlukla okullarda "güzel el yazısı" ve modellerin kopya edildiği bir el işi eğitimi konusu olarak işlendiği görülmektedir.

Batı toplumlarında; sanat eğitimin temelleri, görsel sanatların doğasına dair inançların, çocuk ve ergen öğrenci kavramının yıllar içinde değişime uğramasına dayanmaktadır (Day ve Hurwitz, 1995). Hatta çocuk sanatına ilginin 1985-1920 yılları arasında oldukça fazla olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde birçok değişik ülkede kendiliğinden çizilmiş olan çocuk resimlerini biriktirme, onları betimleme ve sınıflandırma çabaları görülmüştür. "Önceleri birçok araştırmacı tarafından çocuk resminin onun zihindeki imajın

kopyası olduğu görüşü savunulmuş bu nedenle de çocuk resmi çocuğun duygu ve düşüncelerini bir penceresi olarak kabul edilmemiştir. Bu dönemde çok sayıda çocuk resmi üzerinde araştırmalar yapılmış, resimler çizenin sosyo-kültürel yapısına göre de sınıflandırılmıştır” (Yavuzer 2012: 22).

Bazı Rönesans Dönemi ve sonrası ressamların çocuk portreleri incelendiğinde o günün çocuklarının yapmış olduğu çizimlerin, günümüz çocuklarınıninkilerden çok da farklı olmadığını gösterir. Hatta Striker (2005) çocukların resme bakışlarının ne buldukları coğrafyadan, zamandan ne de toplumun çocuklarına vermiş olduğu değerler bütününden, etkilenmediği belirtir. Bu bağlamda çocuk resminin evrensel olduğu ve her çağda değişmez bazı adımları takip ettiğini söylenebilmektedir.

20. Yüzyıl çocuk resmine yönelik yapılan araştırmaların zirveye çıktığı dönemdir. Buna bağlı olarak bu dönemde yaşıyan pek çok ünlü sanatçı hem eserlerinde hem de söylemlerinde çocuk sanattan etkilediklerini açıkça göstermektedir: Örneğin;

Çocuk çizimlerinden hoşlanıyorum. Şüphesiz gerçeklik orada (Andre Derain).

Her zaman bir çocuk gibi önyargısız olarak doğayı görebileceğim ve resmedeceğim çocukluk yıllarıma geri dönmek için Allah’a yalvarıyorum (Camille Corot).

Sanatçı hayata çocukluğundaki gibi bakmalıdır bu yeteneğini kaybederse kendisini kişisel bir biçimde özgün olarak ifade edemez (Henri Matisse).

Yaşlandıkça araç gerece daha fazla hâkim olurum, daha çok en erken dönem deneyimlerime dönüyorum. Hayatımın sonunda çocukluğumdaki gücün tamamını yeniden elde edeceğimi düşünüyorum (Joan Miro).

Çocuk gibi çizmeyi öğrenmek hayatımın tamamını aldı(Pablo Picasso) (İşler, 2004: 59).

Yukarıda sanatçı ifadelerinde de anlaşılacağı üzere birçok sanatçının çocuğa özgü bir bakışla içtenliğin peşinde koştuğunu söylemek mümkündür. Çocuk resimleri, çocuğun kendini samimi bir biçimde ifade ettiği bir dildir. Bu dili kullanırken çocuk, kullandığı nesne-biçimler ya da sembolik ifadelerle yetişkinlere kendilerine ilişkin birçok ipuçları sunar. Bu nesne-biçim ya da sembollerin hangi anlamları içerdiğini anlayabilmek çocuklara olan yaklaşımların da belirleyicisi olmaktadır (Türkcan, 2013).

2.1.2. Çocuk Resmine İlişkin Yaklaşımlar

Çocuk resmine, sanatına ilişkin pekçok filozof, düşünür, psikolog ve sanatçı yıllar içinde farklı fikirler beyan etmiş ve fikirlerini destekleyecek kuramlar ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Rudolf Arnheim, Elliot Eisner, Michael Parsons, Victor Lowenfield, Claire Golomb, Maria Montessori, Howard Gardner, Rhoda Kellogg gibi kuramcılar çocuk ve çocuk resmi ile ilgili önemli eserler vermiş ve günümüz sanat eğitiminin şekillenmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar akıl hastalarının resimlerine artan ilgiyle ve Freud ve Jung'un çalışmalarının artan ünüyle ortaya çıkmıştır. Cooke 1885 yılında, sanatsal gelişimin evrelerini tanımlayan bir makale yazmıştır. Ricci 1887 yılında, İtalyan çocukların resimleri üzerine gözlemlerini yayınlamış ve ilk çocuk resimleri koleksiyonunu oluşturmuştur. Burt 1921 yılında, insan resmi çizmeyi birkaç zekâ testinden biri olarak kullanmıştır. Koppitz 1968 yılında, çocukların yaptıkları insan figürlerinin çocuğun ruhunu yansıttığını ileri sürmüştür (Malciodi, 2005).

20. Yüzyılın ilk yıllarında çocuk sanatına duyulan ilgide önemli bir artışın meydana gelmesi dikkat çekicidir. Bu dönemde, birçok ülkede çocukların kendiliğinden oluşturdukları çizimlerini toplayan araştırmacılar, bunları tanımlamaya ve sınıflandırmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır (Thomas ve Silk, 1990). Araştırmacıların büyük bir çoğunluğu çocuk resmini, çocuğun duygu ve düşüncelerinin bir penceresi olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Thomas ve Silk (1990) göre çocuk resimlerini inceleyen çalışmalar başlıca dört farklı yaklaşım doğrultusunda ele alınmıştır:

- a) Gelişimsel yaklaşım,
- b) Klinik-projektif yaklaşım,
- c) Sanatsal yaklaşım,
- d) Simgesel yaklaşım

Çocuk resmini kuramsal yönden açıklamaya çalışan yaklaşımlardan biri gelişimsel yaklaşımdır. Çocuğun neden çizdiği sorusuna, oyunla açıklamaya çalışan kuramları kullanarak cevap vermeye çalışan gelişimsel yaklaşım (Yavuzer, 2012), Piaget'nin çocuk resimlerine ilişkin görüşleri etkili olmuştur. Piaget'ye (1948) göre; görülen bir nesnenin resim düzlemine aktarılmasında uzam algısı aşamaları olarak bilinen gelişme süreci çocukların ussal gelişimleri ile bağlantısı kurulan doğrusal bir dizgeleştirmedir. Burada çocukların resimlerinde gözlenen gelişi güzel karalamalardan görsel gerçekliğe doğru gelişen çizgi, onların ussal anlamda gelişmeleri ile eş zamanlılık gösterir (Akt: Kırıçoğlu, 2014). Nitekim Schirmacher'e (1998) göre Lowenfeld, Brittain ve Kellogg'un çizgisel gelişim aşamaları, Piaget'in bilişsel gelişim aşamaları ile paralellik göstermektedir. Cherney ve diğerlerine (2006) göre çocuk çizimleri onların gelişimini temsil eden bir ayna işlevi görmektedir. Ayrıca "çocuğun gelişimsel yönü hakkında özellikle psikomotor ve bilişsel gelişim hakkında bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır. Çocuğun kişiliği, yakın çevreyle ilişkisi, tutumları, dış dünyaya ilişkin algısı, duygu ve düşünce yapısı hakkında önemli bir veri kaynağını oluşturmaktadır" (Yıldız, 2012: 610).

"Çocuk resmini projektif yansıtmacı yaklaşımlarla açıklayan kuramların temelinde ise psiko-analitik düşünce gelir. Sigmund Freud tarafından öne sürülen bu kuramın daha sonraki çeşitlemelerinde de yer alan ana görüş şudur (Yavuzer, 1992: 26):

Biliçaltı; cinsel (erotik) doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi ödünleyici güdülerin kaynağıdır..... Çocuğun resim çalışması

bilinçaltında yatan istek ve korkulardan büyük ölçüde etkilenir. Ama bu arzuların anlatımı sembolik veya gizli olabilir.

Psiko-analitik kuramın resim yapmaya dair bakış açılarından bir diğeri de bilinçaltında yatan istek ve duyguların resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir 'güvenlik süpabı' görevini yaptığı düşüncesidir. Yavuzer (1992) sanatın, bastırılmış duyguların arıtılmasını (katharsis) sağlayan, içgüdüsel itkilerin zararsız bir biçimde dışavurulmasına yardımcı olduğunu söylemektedir.

Psikolojide resim; derinlik, kurgu, renk gibi sanatsal açılardan uzak, salt ruhsal gelişim, ruhsal problemler açısından ilk kez 1890'da Alfred Binet'in "Resimlerin Tefsiri" adlı yayınından sonra ele alınmıştır. Psikolojinin resimlerde aradığı şey içsel dünyadır. Psikolojide resim bireyin, kendince düzenlemeye çalıştığı karmaşık dünyasının açıklayış biçimi ve zihinsel gelişimin göstergesi sayılabilir. Resim; psiko-pedagojik açıdan çocuğu tanıtmaya yarayan bir ölçüt olduğu gibi; zekâ, kişilik, yakın çevre özellikleriyle iç dünyasını yansıtmaya yarayan bir ifade aracıdır (Arıcı, 2006). Çocuğun çizimlerindeki insan bedeninin eğimi, büyüklüğü, parça oranları, gölgeleme, saydamlık, genital organlar, çizilen veya çizilmeyen beden parçaları gibi birtakım göstergelerin çocuğun kişiliği, patolojik özellikleri ve duygusal bozukluklara dair hipotezlere sınırlı bir görgül destek sağladığı inancı çocuk resmine projektif yaklaşanlar tarafından desteklenmektedir (Sayıl, 2004). Örneğin; Golomb'un 1992 yılında yaptığı bir çalışmada "Çocuğun kendisinin kontrol olarak kullanıldığı bir olgu analizinde ameliyatla alınamayacak durumda bir karın tümörü olan 5 yaşlarındaki bir çocuğun hastalıktan önceki çizimlerinin tipik bir okul öncesi çocuğunun çizimlerine benzediği; hastalığın teşhisinden sonraki çizimlerde ise karnın abartıldığı, hastalığın ileri ve son safhalarında ise çocuğun, acı çektiği için bedeninin bu kısmını resimlemekten kaçındığı görülmüştür" (Sayıl, 2004: 5-6).

Çocuk resmine ilişkin araştırmaların yoğunlaştığı bir diğeri alan ise çocuk sanatı üzerinedir. Çocuk resminisanatsal (artistik) yaklaşımlara açıklamaya çalışan kuramcılardan Kellogg'a göre ise; "çocuk zevk almak ve

ya zevk aldığı için resim yapmaktadır. Kellogg çocuğun resimden aldığı zevki motor ve görsel zevk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Motor zevk çocuğun karalama yaparken aldığı zevk, görsel zevk ise çizim veya karalamanın sonucunu incelerken aldığı zevktir” (Yavuzer, 2012: 27).

Rhoda Kellogg, çocuğun resimsel gelişimindeki en önemli devrenin "karalama dönemi" olduğuna işaret etmektedir. Ona göre, basit çizgi formasyonları şeklinde tanımlanabilecek karalamalar her çizimde görülebilir. Karalamalar, göz kontrolü olsun ya da olmasın kendiliğinden yapılabilen bütün şekilleri kapsar. Göz kontrolü altında yapılabilen karalamalar ise görsel etkilenimlerin izini gösterirler. Ancak her çizim, desen, şekil, resimsel ya da dilsel sembol karalama parçalarına yani basit çizgi elemanlarına bölünebilir (Kellogg, 1969).

2 ila 4 yaş arasındaki çocuklar tarafından yapılmış binlerce resmi inceleyen Kellogg, 20 çeşit birleşik ve tek karalama biçimi belirlemiştir. Bunlardan en önemlileri; benekler (lekeler), dikey çizgiler, yatay çizgiler, verev çizgiler, kavisli çizgiler, zigzag çizgiler, yay (helezon) ve fırlıdak şeklindeki çizgilerdir. Kellogg, bu karalamalar arasından bir çember içinde çapraz çizgi şeklindeki "Mandala" adını verdiği formu başat kabul eder. Ayrıca, büyülü çember anlamına gelen "Mandala"nın tüm doğu dünyasında dinsel bir simge olarak rastlandığına da işaret etmektedir (San, 1977: 108).

Avusturya'lı sanatçı-eğitimci Çizek çocuk resimlerinin estetik boyutu ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Çizek: "Her bir ayrıntısında içtenlikli olduğunda, nitelikli bir bütün oluşturduğunda, çocuğun yaşı ile uyum içinde bulunduğu çocukların her bir çizgisi ya da ürünü güzeldir. Çocuk sanatı dolaysızdır ve çocuk resimleri formun ölümsüz kurallarını içerir" demiştir. Bu düşünceler çocuk resimlerini yetişkin sanatından bağımsız düşünen görüşü açıklar. O çocuk sanatının kendi doğal süreci içerisinde, hiçbir etki olmadan geliştiğini savunmaktadır” (Buyurgan ve Buyurgan, 2007: 40).

Çocuk resimlerini sanatsal bir yaklaşımla ele alan bu araştırmaların en belirgin ortak özelliği, çocuğun duygusal, algısal ve entellektüel deneyimlerini çizdiklerine yansıtmakta olduğuna işaret etmesidir. Lowenfeld, Arnheim ve Kellogg gibi kuramcılar bir yandan erişkin sanatçı ile çocuk arasındaki ayırımı dikkat çekmekte, bir yandan da sanatçıyı sanatçı yapan düşünsel, duygusal ve algısal sürecin çocukta da var olduğunu vurgulamaktadırlar (Bostancı, 2006).

Çocuk resmi üzerine araştırmalara konu olan bir diğer yaklaşım ise semboliktir. Çocuk resmini sembolik yaklaşımlar ile açıklayan Gibson; çizimin algının kaydedilmesi süreci olduğunu, ancak algının, retinal görüntünün bir kopyası olmadığını bilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Çocuk bazı çizimlerinde objenin kendisini değil, sembolik yansımasını resmetmektedir. Çocuğun, realist olmaktan çok simgeselliğini vurgulayan Sully gibi Goodman'a göre de bazı çizimler tamamen simgeseldirler. Goldman'a göre bir resmin bir objeyi ifade etmesi için, onu sembolize etmesi, temsil etmesi, ona işaret etmesi gerekir. Resim bir nesneye işaret eder ve daha çok da o nesneyi anlamlandırır (Yavuzer, 2012).

"Resmin Çocukların Bilişsel Gelişimine Katkısı" adlı kitabında W. Elliot Eisner, çocuklarda düşünme ve algılama yeteneklerinde kalitatif değişikliklere sebep olarak dokuz çeşit sanat faaliyetinden söz etmektedir.

San'ın (San, 1985: 53-54) Eisner'dan çıkarımına göre;Çocukların; imajlar yaratabildiklerini, bu imajların semboller yerine geçebileceğini, sembollerin ve imajların onları bir hayal dünyasına götürebileceğini, imaj yaratma sürecinin, önce yargıya varmayı gerektirdiğini, imajların başka imajlarla ilişkili olarak bir bütün yarattığını, fiziksel olarak mevcut olmayan düşünce ve duyguların imajlarla sembolize edileceğini, sadece görsel şekilde dışavurulanabilecek bazı imaj ve duyguların olduğunu, dünyayı estetik yaşantının bir kaynağı olarak görmeyi öğrendiklerini belirtmektedir.

2.1.3. Çocuk Resminin Genel Özellikleri

Ne zaman bir çocuk şekil ile düşünce arasında bağlantı kurmaya başlarsa, şekle yüklenen anlam bir sembole dönüşür. Çocuk başlangıçta bu sembollerini toplumsal kalıp yargılarının değil zihninin ve düşüncelerinin istediği doğrultuda oluşturur (Day ve Hurwitz, 1995). Her çocuk kendine özeldir. Hiçbir çocuk bir diğerine tıpatıp benzememektedir. Bu nedenle çocuk resimleri çocuğun zihin haritasına benzemekte ve dolayısıyla bir çocuğun resmini okuyabilme önemli görülmektedir. Arıcı (2006: 16) Sabahattin Eyüboğlu'nun çocuk resimlerine ilişkin tespitlerine şöyle yer vermiştir;

Her çocuk anlamsız eğriler ve doğrularla çizerek başlamaktadır içini dökmeye. Sonra bu eğri ve doğrular sembollere, işaretlere, imgelere dönüşmeye başlar. Bu sembollere; çocuk kendi iç dünyasını, kendi açısından aktarır. Çocuk resimleriyle, kendisinin bir parçasını yansıtmaktadır. Küçük yaşlarda sözcüklerden daha güçlü bir anlatım aracı olan resim, bize çocuğun iç dünyası ve büyüme süreci hakkında önemli bilgiler verir. Bu süreçte çocuk çizgileriyle kendini ifade eder. Resim; aynı zamanda çocuklarının gelişimlerini, becerilerinin genel bir göstergesi olması açısından; bize çocukların düşünüş biçimlerinin yanı sıra diğer çocuklarla, yetişkinlerle ilişkilerini yansıtır ve ipuçları verir.

Kındap'a (2005: 28) göre "çocuğun bedensel ve zihinsel faaliyetlerine paralel olarak sanat faaliyetlerinde de bir değişim meydana gelmektedir. Çocuğun ilk zamanlarda yaptığı anlamsız karalamalar giderek bir sanat evresine dönüşür ve ergenlik dönemine kadar devam eder. Çocuğun çizimlerdeki ayrıntı miktarının yaşa ve bilişsel gelişime bağlı olarak arttığı görülür."

"Çocuklar kendi dünyalarını simgesel olarak keşfedebilmek için çizerler ve 3-4 yaşında çoğu çocuk gözlemlenebilir simgesel şekillerde gerçeklik hakkındaki fikirlerini sunmak için gereken becerilere hâkim olur" (Collado, 1999: 5). Bir çocuk tarafından çizilen bir taslak, çocuğun çevresini,

tecrübelerini ve çocuk için önemli olan şeyleri ifade eder. Bilişsel teoriye göre, çocuklar bildikleri şeyleri çizerken dış dünya ve kendi dünyası ile iletişim kurabilirler ve bunlar çocuğun kişiliğini yansıtır (Collado, 1999). Bu anlamda “çocuk çizimleri hem gelişimlerinin hemde becerilerinin genel göstergeleridir. Resimler çocukların düşünüş biçimlerinin yanı sıra, diğer çocuklar ve yetişkinlerle olan sorunlarını yansıtabilir ve hatta bu sorunları çözüm biçimleri ile ilgilide ipuçları verebilir” (Yavuzer, 2012: 11).

Sanat, özellikle küçük yaşlarda sözcüklerden çok daha güçlü bir anlatım aracıdır. Günümüzde bir çocuğun büyüme sürecinde temel özelliklerini diğer veri toplama araçları ile destekleyerek sanat yolu ile anlamak ve iç dünyası hakkında bilgi edinmek mümkündür. Çocuğun toplumda kendini nasıl gördüğü, sevinçleri, korkuları ve kendisinin sözcükler ile dile getirmediği daha pek çok şey resimlerinden anlaşılabilir. 1920’lerin pek çok sanat eğitimi kuramcısına göre sanatsal form bilinç dışından kaynaklanmakta, çocuk da bilinç dışından gelen dürtülerle yapıt vermektedir (San, 2001). Ayrıca çocuk resminin evrensel olduğu ve dünyanın her yerinde aynı gelişim tablosunu izlediği düşünülmektedir (Tepecik ve Oğuzoğlu, 2002).

Çocuk resmiyle ilgili önemli gelişmelerin başında, gelişim aşamalarına göre çocuk resmini sınıflandıran görüşler gelmektedir. Çocuğun ilk çizgileri karalama formundadır. Rhoda Kellogg (1969), Amerika Birleşik Devletleri ve otuz kadar ülkeden milyonun üzerinde çocuk resmi incelemiş ve karalamadan yuvarlağın keşfine kadar olan evrede yirmi adet şekil saptamıştır (Kırıçoğlu, 2002). Bu gelişme ile ilgili açıklamaların olmasının sebebi ise en çok bu konuda başarılı sonuçların elde edilmesidir. Daha sonraki çalışmalarda çocuk resimlerinde sınıflandırma ve tanımlama konularına yer verilmiştir. Bu konuda Kerschenstiner (1905) okul çocukları üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda yaş kriterine göre çocuk resminde üç kategori ortaya çıkarmıştır. Bunlar: 1- Şematik, 2- Görsel ve 3- Üç boyutlu mekânı temsil eden resimlerdir (Şenel,1995). Ayrıca Klepsch ve Logie(1982) ise “*Çocuklar Çizer ve Anlatır*” adlı yapıtlarında, çocuk resimlerindeki çizgilere 3 açıdan psikolojik yorum getirmişlerdir. Bunlar büyüklük, abartmalı çizgiler ve eksik bırakılan çizgilerdir.

“Bireyler hakkında geçerli ve güvenilir bilimsel bilgiye ulaşmak için kullanılan testler ve çeşitli bireyi tanıma teknikleri gibi resimler de bilgi edinme araçları arasında kullanılır. Resimlerin yalın, kendiliğinden ve sansürsüz oluşu diğer tekniklerin yanında onu güçlü kılmaktadır” (Yıldız, 2012: 610). Çocuk resmini değerlendirmek için hazırlanmış; Goodenough: Adam Testi, Buck (1948): Ev-Agaç-İnsan Testi, Machoover (1949) : Bir İnsan Çiz Testi, Dr. Fay ve Andre Rey: Yağmur Altında Dolaşan Kadın Testi, Karl Koch: Ağaç Testi ve Bir Bahçe Çiz Testi, Burns ve Kaufman: Kinetik Aile Çizimi Testi, MauriePorot: Bir Aile Çiz Testi gibi testlerde günümüzde hala çocukları yaptıkları resimler aracılığı ile anlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Çocuk resimlerinde, çocuğun kâğıdı kullanım biçimi, kompozisyon kurgusu, renkleri uzman gözlemciler için anlamlıdır. Çocuk resim yaparken, kendini bir oyun ortamında hissettiği için doğaldır ve gerçek duygularını aktarır. Çocuğun yarattıklarının başlıca önemi; çocuğun düşüncesini, düşünce şeklini, yaşamını, koşullarını, duygularını yansıtmakta olmasıdır. Yani çocuk resmi, aynı zamanda kültürel ve sosyal belirleyicileri değerlendirme olanağı da tanımaktadır (Arıcı, 2006).

Çocuğun çizimi gelişim ve kişilik özelliklerinin bir ifadesidir. Bu nedenle çizimler yorumlanırken önce gelişimsel faktörlere bakılmalıdır. Gelişimsel değişkenler çizimde şeklin bütünlüğü, içerdiği eleman sayısı ve perspektif gibi değişik birimlerde yansıtılabilir. Çocuk geliştikçe çizimleri de bilişsel yeteneklerindeki gelişimleri yansıtır. Bu nedenle çocuk resmi üzerinde yorum yapmaya başlamadan önce gelişim sürecini iyi bilmek gerekir. Örneğin 4 yaşından önce çocukların çiziminde kol görmeyi bekleyemeyiz. Bu yokluk 6 yaşından sonra önem taşımaktadır (Chandler ve Johnson, 1991). Bu konuda yukarıdada bahsedildiği üzere Klepsch ve Logie (1982) tarafından psikolojik çözümlemede ki üç unsur ve daha sonraları araştırmalarla alanyazınada geçmiş bazı tespitlereşığıda verilmiştir. Ancak bu tespitler yine aynı araştırmalarda da belirtildiği üzere çocuk hakkında tanı koyacak tek araç değildir. Aşağıda belirtilegelen çocuk resmi okumaları psikolojik tanıda araçlardan sadece biridir ve tek başına yeterli değildir.

2.1.3.1. Büyüklük

2.1.3.1.1. Büyük ve Küçük Çizgiler

Sayfanın tümünü kaplayan büyük resimler çoğu kez iç kontrolü zayıf olan saldırgan, aşırı faal (hiperaktif) çocuklar tarafından çizilirler. “Birkaç santimetre büyüklüğündeki resimler çoğunlukla korkak, çekingen, içedönük çocukların ürünüdür. Ender olarak çekingen, ürkek çocuklar zayıf benlik kavramları nedeniyle geniş figürlere yer vermektedirler. Bunlar daha güçlü olabilme arzularını bu yolla dile getirmeye çalışırlar” (Yavuzer, 2005: 18).

2.1.3.1.2. Abartılı ve Eksik Bırakılan Çizgiler

Baş: “Resimdeki çok büyük ya da çok küçük kafa, zihinsel bakımdan kendini yetersiz gören çocuklar tarafından çizilmektedir. Büyük kafa resimleri genellikle yetenekli ve daha başarılı olmak için arzu duyan çocuklarca çizilmektedir” (Yavuzer, 2005: 19). “Resimde başın normalden büyük çizilmesi ayrıca duygusal ve sosyal iletişimde yetersizlik belirtisi olmakla beraber kendini zekâca yaşitlarından geri gören ve anne baba tarafından okul başarısı düşük bulunan çocuklarda da görülebilir. Normalden küçük çizilen baş arkadaş edinmede ve insanlarla ilişki kurmada zorluk çeken, içe kapanmaya eğimli çocuklarda görülür” (Çankırılı, 2012: 226).

Ağız: “Ağzın önemi, temel iletişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Konuşma ve dil sorunu olan çocuklar, kalın çizgilerle büyük ağız resmi yapma yoluna giderler. Çoğunlukla anne ve babalarına bağımlı çocukların resimlerinde ağız alanına saplandıkları dikkati çeker. Bir iletişim organının resimde çizilmemesi başkalarıyla ilişki kurmakta zorluk çekildiğini gösterebilir. Bazı astımlı çocukların da resimlerinde ağız figürünü ihmal ettikleri görülür” (Yavuzer, 2005: 19-20).

Gözler: “Göz yuvarlağının içine göz bebeği çizen bir çocuk, özünün, kişiliğinin farkına varmış demektir. Çünkü göz bebeği olmadan, göz yuvarlağı boş ve anlamsız bir şeydir. Okula başlama yaşına gelmiş bir çocuk insan resmi çizerken göz yuvarlağının içine göz bebeği koymazsa, bu çocuğun

kişiliğinin farkında olmadığını, zihinsel ve duygusal yönden geri kaldığı söyleyebilir. Çocuklar göz çizerken genellikle düz bakışı tercih ederler.” (Çankırılı, 2012: 229). “Belirgin, iri, ayrıntılı çizilen gözler aşırı gözlemciliğe, dış dünya ile aşırı ilişki kurma isteğine, canlı ilişkilerin varlığına işaret olabilir. Küçük, nokta ya da içi boş çizilen gözler insanlarla, dış çevre ile kurulan bağın yetersiz oluşuna, çevreye karşı ilgisizliğe ve içe dönüklüğe işaret edebilir” (Altinköprü, 2003: 235).

Burun: “Çocuk resmi yorumlayanlar için anlamlı olan, burunun çok büyük ve çok küçük çizilmesi veya hiç çizmemesidir. Çizdikleri insan yüzünde burnu olduğundan büyük çizen çocuklarda ben algısı gerçek benin üzerinde olabilir. Burnu çok küçük çizenlerde benlik algısı gerçek benin altında özgüvenleri zayıf çocuklar olabilir. Burun bazı yorumcular tarafından da cinsellik sembolü olarak kabul edilir. Buna göre dikkat çekici ve büyük çizilen burun cinsel kimlik gelişiminin ağırlık kazandığı dönemlerde yapılan resimlerde daha sık görülebilir” (Çankırılı, 2012: 230).

Kulaklar: “Kulak çizimi çocukların sosyal ilişkileri konusunda bilgi verebilir. Kulaklar görünmesi gerektiği halde çizilmemişse kişinin sosyal ilişkilerinde problem yaşadığı ve çevreyle ilişkilerinin yetersiz olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca normalden büyük çizilen kulaklar kişinin çevresi tarafından sürekli eleştirildiği ve çevresinde olanları, konuşulanları sürekli dinleme ihtiyacı içinde olduğu sonucuna varılabilir. Ancak okulöncesi dönem çocuklarının çizimlerinde kulağın olmaması olağan bir durumdur ve çizim kavramı gelişiminin tamamlanmamış olmasıyla ilgilidir” (Bahçıvan- Saydam, 2004: 117).

Boyun: Çocuklar insan figürü çizerken altı yaşına kadar boyun kısmını görmezden gelirler. Kendi başına karar verecek olgunluğa erişen bir çocuktan, insan figürü çizerken kafa ile gövdeyi boyun ile birleştirmesi beklenir. “Abartılı çizilmiş boyun, akıl ile duygular arası iletişimde yetersizlik işareti olabilir. Çocuk biriyle konuşurken boynunu eliyle tutuyorsa bilinçaltında konuştuğu kimseden kendisine bir zarar gelebileceği endişesi taşıyor olabilir” (Çankırılı, 2012: 231-232).

Saçlar: “Çocuğun resminde bastırarak boyadığı saçlar çocuğun fiziksel olarak daha güçlü olma arzusunu göstermektedir. Ebeveynin saçının bastırılarak boyanması otorite kurma, aile içinde söz sahibi olma isteği konusunda ipucu verebilir” (Bahçıvan-Saydam, 2004:118).

Eller: “Çocuğun resminde çizilen eller normalden büyükse bu kişinin duyduğu bir eksikliğin ve güçsüzlüğün telafisi anlamına gelebilir. Yumruk şeklindeki eller saldırganlığın bir işareti olabilir. Resmi yapan çocuk tırnak yeme, hırsızlık, vb. durumlardan suçluluk hissediyorsa bu ellerin saklanması veya hiç çizilmemesi şeklinde ortaya çıkabilir” (Altınköprü, 2003: 238).

Parmaklar: “Machover’a göre en önemli uzuv parmaklardır. Saldırganlık ve suça yönelik davranışlarla ilgili bulunmuştur. Parmak sayısının eksik olması hırslı olmama, gelecekle ilgili hedef belirlememe anlamlarını taşıırken parmak sayısının beşten fazla olması aşırı hırslılığa işaret olabilir” (Akt: Altınköprü, 2003: 237).

Kollar: İki yana açılan kollar insanlarda yakın ilişki kuran, sevecen çocukların çizimlerinde görülür. Bazen insanlarla yakın ilişki kurma isteğinin bir göstergesidir. Gövdeye bitişik çizilen kollar insanlarla ilişki kurmada zorluk çeken çocukların çizimlerinde görülür. Kolların hiç çizilmemesi çevreyle kopuk ilişkilerin varlığına işarettir. “Kolsuz olarak çizilen ebeveynin çocuk tarafından “yeterince ilgi göstermediği” şeklinde algılanabilir. Kolların boyu da önemlidir. Normalden uzun çizilen kollar bir yönden çalma alışkanlığını, bir başka yönden güç ve kontrolün ifadesi olabilir. Kısa çizilen kollar belirgin arzu ve isteklerden yoksunluğu anlatabilir. Kolların, ellerin ve parmakların çiziliş şekli korku, utangaçlık ya da düşmanlık ve saldırganlık gibi davranışların açıklanmasında yardımcı olabilir” (DiLeo, 1983: 120).

Ayaklar: “Çizgi şeklinde çok zayıf ayaklar aileye bağımlılığı ve öz güven eksildiğini işaret ederken, kalın çizgilerle yuvarlak ve oval şekillerle gösterilen ayaklar da öz güveni, sorumlu ve bağımsız kişiliği işaret edebilir. İki ayrı yöne bakan ayaklar çizenin büyümekle çocuk kalma arasında ikilem yaşadığını, kararsızlık ve tereddüt gösterdiğini ima etmektedir. Sola dönük çizilen ayakuçları geleceğe yönelmenin ve kendine hedef belirlemenin

göstergesi olabilir. Sağa dönük çizilen ayakuçları kişinin geçmişe, çocukluk yıllarına dönük yaşadığına işarettir” (Çankırılı, 2012: 236). Büyük ayakların çizilmesi kendine güven duyma arzusunun bir simgesidir. Resimde ayakların yokluğu çocuğun kendini güvensiz ve yardımsız hissetmesi anlamına gelir (Yavuzer, 2005: 19- 20).

Bacaklar: “Bacakların çizilmemesi kişinin varolmak için başkalarının desteğine ihtiyacı olduğuna işaret olabilir (Bahçıvan-Saydam, 2004: 120). Büyük bir koşucu veya futbolcu olmayı arzu eden çocuklar bacakları kalın çizgilerle büyük çizebilir” (Çankırılı, 2012: 254).

Kıyafet: “Düğmeli çizilen kıyafetler, göbek deliğinin çizilmesi anneye bağımlı olma konusunda ipuçları verebilir. Çok sık ve dikkat çekici çizilen kıyafetler ise başkaları tarafından beğenilme, onay alma ve mükemmel olma hakkında açıklayıcı olabilir” (Bahçıvan ve Saydam, 2004: 120).

Cinsel organlar: “Mahremiyeti sembolize ettiği için normalde çocuk çizimlerinde cinsel organlara rastlanmaz. Araştırmalar, anne babanın evde çıplak dolaştığı, çocukla birlikte banyo yaptığı ailelerde çocuk cinsel organların mahremiyet olarak algılanmadığını ve resimlerde göstermekte bir sakınca görmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çocuk dilinde cinsel organlar küfrü çağrıştırdığından saldırganlığın göstergesi olabilir. Erotik malzeme ile erken tanışan ve erken uyarılan çocuklar da insan figürü çizerken cinsel organlara yer verebilir”(Çankırılı, 2012: 254).

Şekil2.1. “Doğum Günüm”

Ayrıca cinsel istismara uğramış çocuklarda cinsel organları abartılı ya da belirgin çizebilmektedirler. Şekil2.1. de “Doğum Günüm” adlı resimde görüldüğü gibi çocuklar sözel olarak ifade edemediği, korkutularak bastırmak durumunda bırakıldığı durumları farkında olmadan bilinçaltının etkisiyle resimlerine yansıtabilmektedirler.

2.1.3.2. Çocuk Resimlerinde İnsan Figürleri

Genel değerlendirmenin bir parçası olarak sık sık kullanılan aile resimleri, “çocukların yalnızca kendileri için ne hissettiklerini değil, yaşamlarındaki önemli kişilerle olan ilişkilerinde kendilerini ve ailelerindeki sistemleri, hiyerarşileri ve sınırları nasıl algıladıklarını ortaya koyar” (Malchiodi, 2005:218).

2.1.3.2.1. İnsan Figürlerinin Azlığı

Ev çizimlerinde insan figürüne yer verilmemesi, aile çizimlerinde insan figürlerinin azlığı sosyal ilişkilerde çekingenliği, kendisini ifade etmede yetersizliği vs. özgüven eksikliğini anlatmaktadır.

Aile bireylerinin çiziliş sırası çok önemlidir. Sayfanın en soluna birinci olarak çizilen kişi en sevdiği, değer verdiği kişi olmakla beraber, en fazla çatışma yaşadığı, yakınlaşmakta problem yaşadığı kişi de olabilir. Aile resimleri çocuğun aile bireyleri ve aile yapısını algılama şeklini yansıtmaktadır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114).

“Ev çizimlerinde insan figürlerinin ve aile üyelerinin çokluğu sosyal ilişkilerde gelişmişliği, özgüveni ve insan sevgisini göstermektedir. Anne veya babanın eksik çizilmesi boşanmayı, parçalanmış aileyi; kardeşin eksik çizilmesi onunla problemi olduğunu, onu kıskandığını, onu sevmediğini gösterebilir. Anne ve baba arasına bir nesne çizilmesi anne baba geçimsizliğine; anne baba ile çocuk arasına ağaç, yol, köprü, nehir gibi bir engel çizilmesi anne baba ilgisizliğine dikkat çekmektedir” (Çankırlı, 2012: 250-251).

“Çocuklar ile içinde güçlü buldukları, özdeşim kurdukları, otoriteyi temsil eden kişiyi ilk bakışta göze çarpacak şekilde büyük çizerler. Bazı çocuklar kendilerini birinci sırada ve diğerlerinden daha büyük çizerler. Bu çocuklar ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin kabul edilmesi, desteklenmesi ihtiyacı duyan çocuklar olmaktadır. Çok küçük veya en son çizilen aile bireyi çocuğun önemsemediği, varlığından rahatsızlık duyduğu kişi olabilir” (Bahçıvan ve Saydam, 2004: 115).

2.1.3.2.2. Çocuk Resimlerinde Aile ve Ev

Çocuğun gelişim aşamalarının kazanılmasında aile önemlidir. Altıncı aya kadar çocuk kendisi ile annesini bir bütün olarak algılar. Birinci aydan itibaren annesini diğer objelerden ayırt edebilse de, onu kendinden ayrı olarak düşünemez. Anneye olan bu bağlanma ileride kurulacak olan ilişkilerin ilk temelini teşkil etmektedir. Güvenli aile ortamındaki çocuk davranışlarında, koşarak boyuna sarılma, kucağa zıplama gibi sevecen davranışlar vardır ve bu davranışlar çocuğun resmine de olumlu bir şekilde yansımaktadır (Keskin, 2013: 72).

İyi uyumlu çocukların tersine büyük stres altındaki ve aile sorunlarından kaygılı çocuklar aile resmi yapmayı zor hatta endişe verici bulabilirler. Çocuklar güvenlik, aile yaşamlarına karşı olumsuz duygular beslemeleri ve aile sırlarını açık etmekten dolayı başlarına geleceklerden korktukları için duraksayabilirler. “İnsanları, özellikle aileleri çizmek, çocukların yaşamındaki hem olumlu hem olumsuz konuları ortaya çıkarır. Bazı çocuklar ailelerinin resmini yapmak istemezler. Çünkü ya ailenin o günlerdeki durumundan utanmakta ya da çelişkili duygular beslemektedirler. Kısa süre önce ayrılma, boşanma ya da ölüm yaşayan bir aileden gelen çocuklar resme kimi katacakları konusunda emin değillerdir ve tedirginlerdir” (Malchiodi, 2005: 222-223).

“Ev çocuk için düzen ve sığınmanın simgesidir. Onun duygusal dünyasında ve bilinçaltı yaşamında yer alır. Çok iyi biliriz ki ilkokula başladığında çocuk ‘eve gitmek istiyorum’ derken, ev figürü onun duygusal

dünyasını yansıtır” (Yavuzer, 2005: 68). Ev sevdikleri ve ailesi ile birlikte kendini çevresel uyaranlara ve dünyaya karşı daha güçlü hissettiği bir ortamdır (Keskin, 2013). “Evler, ailede kimlerin yaşadığı hakkında standart bir aile resminden biraz daha fazla bilgilendiricidir. Örneğin çocuk bir aile dostunu ya da boşanmış annenin erkek arkadaşını aile resmine dâhil etmeyebilir ama evinde kimlerin yaşadığı sorulduğunda bu bilgiyi aktarabilir. Ayrıca, ev resimlerini yapmak çocuklar için insan figürlerinden daha az sıkıntılı bir iştir” (Malchiodi, 2005: 236).

2.1.3.3. Çocuk Resimlerinin Ortak Özellikleri

2.1.3.3.1. Düzleme

Düzleme özelliği en çok 5 ve 7 yaş gruplarında görülmektedir. “Çocuk burada resmini yaptığı yüzeye uydurmaya çalışır. Nesnenin görüldüğü gibi değil, görülmesi gerektiği biçimde algılanıp, çizme çabası söz konusudur” (Artut, 2004: 214). Bu özellikte Şekil2.2. de de görüldüğü gibi çizilen resmin üst kısmından altına doğru derinlik, perspektif görülmeksizin aynı düzlükte ince bir nehir, piknik örtüsünün etrafında dizilmiş ayakta duran insanlar havası veren ancak oturur pozisyondaki insanlar bu özellik için örnek gösterilebilir.

Şekil2.2 “Piknik”

2.1.3.3.2. Tamamlama

“Çocuklar, herhangi bir şeyin resmini yaparken onun kendisine hatırlattığı tüm detayları resimlerine eklerler. Yani, konu ile ilgili bildiklerini resmetmeye çalışırlar. Tamamlama özelliği gösteren çocuklar, görmedikleri soyut şeylerin resimlerini de yaparak zengin bir anlatım sunarlar. Tamamlama özelliği çocukların resimlerinde sıklıkla görülmektedir” (Alakuş ve Mercin, 2009:136).

2.1.3.3.3. Boy Hiyerarşisi

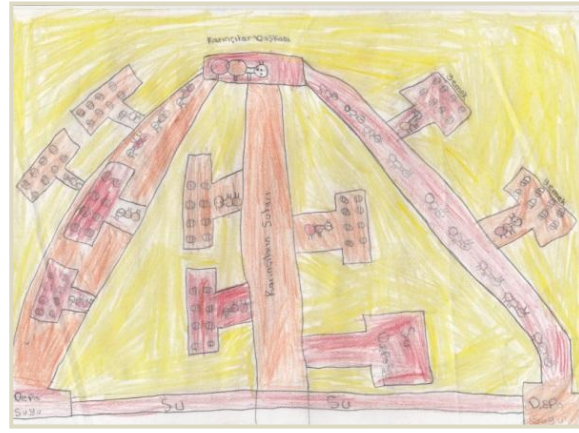
“Çocuk kendisi için önemli olanı kâğıdın ortasına diğerlerinden daha büyük betimlemektedir. Bir çiçek evden daha büyük çizilebildiği gibi, annenin büyük, babanın ise kenarda daha küçük çizildiği görülebilir. Arnheim’a göre bu durum, resme ilk çizilen ile sonradan çizilenler arasındaki orantısızlık çocuk bilincinde, parça büyünlük ilişkisinin kurulamamasındandır” (Özen, 2002: 36).Şekil2.3.te de görüldüğü gibi çocuk değer verdiği figürleri daha büyük ve merkezde çizerken kendilerince önem sırasına göre daha az önemli figürleri de daha küçük ve sayfanın kenarlarında çizme eğilimi gösterebilmektedirler.

Şekil2.3 “İbrahim Öğretmenim”

2.1.3.3.4. Saydamlık

Bu özellik 5 – 7 yaş aralığındaki çocuklarda daha sık görülmektedir. “Resimlerinde kompozisyon onlar için çok önemli bir sorundur. Çocuk, algıladığı biçimde tüm konunun detaylarını bir bütünlük ve şeffaflık içinde göstermeye çalışır” (Artut, 2004: 215). Şekil2.4. te de görülen örnekte de anlaşılacağı gibi çocuklar, bir karınca yuvasını daha önce görmeseler dahi zihinlerinde canlandırdıkları bütün ayrıntıları resimlerinde göstermeye çalışabilirler.

Şekil2.4 “Karıncaların Salonu”

2.1.3.4. Çocuk Tiplerine Göre Özellikler

2.1.3.4.1. Görücü (İzlenimci) Tipler

Bu tip çocuklar, “konuları bütünüyle görüp, lekeci bir anlayışla resimlerini yorumlar. Çizimlerinde figürlerin konturlarını önceden belirlerler. Özellikle iki boyutlu renkli çalışmalarda başarılıdırlar” (Artut, 2004: 215). “İnsan çizimlerinde, baş, kol, gövde ya da bacakların takıldıkları kısımlarla olan ilişkilerinden çok bu parçaların oluşturduğu büyüklüğü ele alırlar” (Yolcu, 2004: 143). Şekil2.5. te görülen örnekte olduğu gibi görücü tip özellikleri gösteren çocuklar resimlerini detaydan uzak ve sayfanın tamamını boyamaya çalışarak renkli bir anlayış ile oluşturmaktadırlar.

Şekil2.5

2.1.3.4.2. Yapıcı (İnşacı) Tipler

“Görücü tiplerin aksine resimlerinde konuyu parçalar halinde algılayarak, detaylı çizimler yaparlar. Parçadan bütüne giderek, çizimlerini tamamlarlar. Örneğin, bir insan figürü çizerken, yüz, vücut ve elbise detayları ayrı ayrı işlenir” (Alakuş ve Mercin, 2009:139). “Bu tipteki çocukların parça bütün ilişkisindeki algıları nedeniyle, üç boyutlu çalışmalarda daha arzulu, daha becerikli oldukları görülür” (Yolcu, 2004: 142).Şekil2.6 da dağörüldüğü gibi inşacı tip çocuklar çocuklar bedeninin ayrıntılarını sanki tuğlaları üst üste koyar gibi detaylandırırılar.

Şekil2.6 “Ceren Öğretmenim”

2.1.3.4.3. Karışık (Birleştirici) Tipler

Hem görücü, hemde yapıcı çocukların özelliklerini taşıyan bu gruptaki çocuklar, “iyi çizim yapmanın yanı sıra iyi de boyama yaparlar. Resimlerinde, bütün içinde parçalara da yer verirler. Bu tip çocukların çizimleri planlı olup, çizimlerinde doğruluk, ölçülülük ve düzenlilik göze çarpar” (Alakuş ve Mercin, 2009:139).Şekil2.7’de de görülen figürleri hem ayrıntılı olarak resmeden hem de yer yer geniş boyamalara yer veren karışık tipteki çocuklar bildiklerini ve gördüklerini harmanlayarak resmederler.

Şekil2.7

2.1.4. Çocuk Resminin Gelişim Aşamaları

“Birçok eğitimci ve araştırmacının saptadığı gelişim kuramları, çoğunlukla çocuk resimleri üzerine yapılan sayısal gözlem ve incelemeye dayanmaktadır. Bu nedenle saptanan çizgisel özellikler her kuramda hemen hemen aynıdır. Yapılan deneyler ve araştırmalar çocukların hem gördüklerini hemde bildiklerini çizdiklerini gösterir. Küçük çocuklarda tam bir kavram oluşmadığı için her ne kadar bir soyutlama gibi görünsede, algılarına bağlı anlık izlenimlerin etkisini taşır. Çocuk büyüdükçe resimleri algısal kavramsal bir süreci yansıtır” (Artut, 2004: 194).

“Çocuklar kendi dünyalarını simgesel olarak keşfedebilmek için resim yaparlar ve 3-4 yaşında çoğu çocuk gözlemlenebilir simgesel şekillerde gerçeklik hakkındaki fikirlerini sunmak için gereken becerilere hâkim olur” (Collado, 1999: 5). “Bir çocuk tarafından çizilen bir taslak, çocuğun çevresini,

tecrübelerini ve çocuk için önemli olan şeyleri bize gösterir. Bilişsel teoriye göre, çocuklar bildikleri şeyleri çizerken dış dünya ve kendi dünyası ile iletişim kurabilirler ve bu durum çocuğun kişiliğini yansıtır”(Collado, 1999: 15).

Genel olarak çocuğun çizgisel gelişim evrelerinden bahsetmek gerekirse; “Karalama dönemi 2-4 yaş arasını kapsar. Küçük kas gelişimine paralel olarak çocuk, çizimlerini denetim altına almaya başlar. Kellogg, 1969 yılındaki çalışmasında; 1,5-2 yaş arasındaki çocukların ilk başlarda yaptıkları anlamsız karalamaların daha sonra düzenli şekiller haline gelerek ve aşamalı bir şekilde ayırıt edilebilir şekillere dönüşüp, sonra da ilk simgesel çizimlerin 3-4 yaşlarında çeşitli karmaşık şekillere dönüştüğünü ifade etmiştir” (Artut, 2004: 225). “Bu evre boyunca yapılan karalamalar ve işaretler gelişimsel bir noktaya işaret eder. Çünkü çocuklar kâğıt üzerindeki işaretlerini etraflarındaki dünyaya bağlayabilmektedirler. Bu yaşta çocuğun yaptığı resimler yetişkinler için bir anlam ifade etmese de çocuk, resmi üzerine konuşabilir” (Malchiodi, 2005: 115).

Karalama dönemi dediğimiz 2-4 yaşlarında çocuğun yaptığı düz çizgi karalamaları şema öncesi dönemde giderek insan figürüne dönüşmeye başlar. Çizgiler anlam kazanır. Önceleri düz çizgilerle insan kolu, bacağı, gövdesi; yuvarlak çizgilerle baş, yüz yapan çocuk kendine göre bir insan şeması yaratmaya çalışmaktadır. Bu yüzden bir gün çizmiş olduğu insan resmini ertesi gün bambaşka çizer (Kehnemuyi, 2013).

Luquet 7-9 yaş aralığını kapsayan şematik dönemi “görsel gerçeklik” olarak tanımlar. Çocuk giderek insan ve çevresi hakkında bir görüşe sahip olur. İnsan figürü seçimlerinde belirli sembolleri kullanmaya başlar. Bedenin parçalarını kendi ilgisine dayanarak betimler (Yavuzer, 2012). “Artık iyi bir gözlemci olan çocuk, iyi de bir taklitçidir. Meslekler dikkatini çeker ve onları hem oyunlarında taklit eder hemde resimlerinde yer verir” (Keskin, 2013). Birçok denemeden sonra çocuk artık kendine göre bir insan şeması oluşturur. Bu nedenle bir sınıfta farklı insan resimleriyle karşılaşabilir. Bu evrede vücudun çocuk için önemli olan parçaları abartılır. Önemsiz olan parçalar ise hiç çizilmeyebilir. Figürlerinde cinsiyet faktöründen kaynaklanan farklılıklar görülebilir (Kırışoğlu, 1998).

“9-12 yaşı kapsayan gerçeklik döneminde çocuk bedensel ve psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdedir. Resme gerçekçi bir anlayışla yaklaşırlar. Figürlerde vücut bölümleri arasında orantı vardır. Kız ve erkek çocukların resimlerinde farklılıklar görülür. Kızlar daha çok bebek resmi, elbiseler çizerken erkekler ise araba, uçak, vb. resimler çizer” (MEB, 2001: 21). “Onuncu yaşta konsantrasyon belirgin bir şekilde artar. Davranışlarında da bağımsızdır. Aile bireyleri ile olduğu kadar çevresindeki yetişkinlerle de özdeşleşmeye başlar. Bu dönem grup arkadaş ilişkilerinin ileri derecede önem kazanmaya başladığı bir dönemdir. İnce motor yetenek yeterince gelişmiştir. Profil resimleri ortaya çıkar. Bu, perspektif algılamanın ilk işareti olarak kabul edilebilir” (Keskin, 2013: 31). “Bu dönemde çocuğun yaptığı resimlerde yetişkinlere özgü gözleme dayanan ölçütlere rastlanır. Çocuk, yaptıklarını doğadaki ile karşılaştırır, gördüğünü aynen yapmak ister. Yapamadığı durumlarda umutsuzluğa düşebilir” (MEB, 2002: 8).

2.1.4.1. Çizgisel Gelişim Evreleri Açısından 10-14 Yaş

Çocukların çizgisel gelişim evreleri açısından 10-14 yaş aralığı pek çok kuramcı tarafından farklı isimlerle yorumlanmış ve farklı gruplara ayrılmışlardır. Lowenfeld’in çizgisel gelişim basamaklarına göre 10–15 yaş grubu çocuklar;

- Ergenlik Öncesi Dönem (9–11 yaş),
- Mantık Çağı, Görünürde Doğalcılık Dönemi (11–13 yaş),
- Ergenlik Dönemi (13 yaş üstü)

olarak üç farklı döneme denk gelirken Piaget’in bilişsel gelişim aşamalarına göre;

- Somut İşlem (7-11 Yaş)
- Soyut İşlem ya da Biçimsel İşlemler Evresi (11 Yaş üstü)

dönemlerini kapsamaktadır. Kellogg’un (1962) kuramına göre ise çocuk 5 yaşından sonra geç resimsellik evresine girmektedir.

Lowenfield'e göre ergenlik öncesi dönemde yedi-sekiz yaşlarına gelen, giderek bedenlen ve zihnen büyüyen okul çocuğu aracı daha iyi kullanmaya başlar. Teknikleri öğrenir ve uygular. Kas gücü ve dikkat süresi artar. Ergenliğin ilk belirtilerinin görülmeye başladığı dokuz-onbir yaşlarında resimlerinde artık kız-erkek ayrımı iyice hissedilmeye başlar. Piaget'in çete çağı olarak isimlendirdiği bu evrede toplumsal cinsiyet rollerinin de etkisi ile kız çocukları genellikle gelin-damat, kraliçe, kalpler, sevgi gibi konulara yönelirken erkek çocukları futbol, savaş, silahlar gibi konuları bolca çizer. Resimlerde renk karışımları, hareket hissedilir. Perspektif sorunu henüz tam çözülemez. Küçük çocuğun kendini yalın ve saf, son derece özgür ifadesi, okul çağında gelişmeye başlayan gerçeği yansıtma becerisi ile birlikte geliştirilebilirse çocuğun yaratıcılığı kesintiye uğramadan devam eder (Buyurgan, 2007: 63).

Ergenliğin başladığı onbir-onüç yaş arası dönem çocukların çevrelerine farkındalığının arttığı bir dönemdir. Çocuk ya da ergen bu dönemde yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalışmaktadır (Sağlam, 2011).

Geometrik çizgiler anlatımlarını yetersiz kıldığı için bu tür çizgiyi artık uygulamaz olurlar. Resimde giyim onlar için çok önem taşır. Bu yönde daha gerçekçi olma eğilimindedirler; ayrıntılara kolayca girerler, insanları hareketsiz ve katı olmakla beraber vücudun her parçasının anlamı vardır (Kehnemuyi, 2013). Kehnemuyi' ne (2013) göre bu dönem geometrik çizgiden uzaklaşma, başkaldırma ve cinsiyet ayrımının farkına varma olarak adlandırılacak bir dönemdir. İnsan resimlerinde cinsiyet ayrımından kaynaklanan giysilerin ayrıntılandırılması, mekân çizgisinin kullanılması, renk anlatımının coşkusu vesöz konusudur. Üçleme, ritim, tekrarlar sıklıkla görülür.

Onbir-onüç yaş arası evrede çocukta gerçeği yansıtma isteği devam eder. Çocuk çizgilerinde kendine özgü anlatım yolları arar. Piaget bu evreyi biçimsel işlemler evresi olarak tanımlar. Çocuk için

kimi biçimsel sorunların çözümü önemlidir. Kendisi ya da çevresi ile ilgili konularda anlatımsal bir çıkış yolu arar. Bunu bulduğunda bu davranışını sürdürür. Bu yol bazen kendi kendine bulduğu yoldur. Kimi zaman da bazı kaynaklardan yararlanarak kendine bir yol bulmaya çalışır(Buyurgan, 2007: 64).

Renk gölge ışığı hava akımlarıyla karşılaştırır, perspektife önem verir. Görsel ufuk çizgisini fark eder, duyguya bağlanan öznel renkler kullanırlar (Kehnemuyi, 2013).“Kişiliği hızla gelişen, sosyalleşen genç çevresi ile daha yoğun bir iletişim içine girer. Gelişen olayları kendi yorumu ile yansıtabilir. Kişisel ve toplumsal değerlere ilgileri artar” (Buyurgan, 2007: 66). Çizim ve boyama işlemlerinde daha dikkatlidirler. Genellikle bu döneme kadar insan giysileri, cinsiyet ayrımında önemli bir belirt geç olarak görülür. “Oysa ki mantık döneminde giysiler önemli bir aksesuar olarak dikkati çeker. Örneğin, bir hareket sonucunda giysi kıvrımları görülebilir. Işık, renk, gölge ve oran gibi faktörler üzerinde çok dururlar. İmgesel ve taklit çizimlere eğilim gösterirler. Yetişkinler gibi çizme ve boyama arzusu içindedirler. Ünlü sanatçıların yapıtlarını merak ederler ilgi duyarlar. Bazen kendi resimlerini beğenmezler ancak eleştiriye de tahammül edemezler, çok sık eleştirirler. Bu dönemde içinde buldukları bunalımlı durumdan ve çevresinde gelişen olumsuzluk ve baskılardan çok etkilenirler”(Artut, 2004: 213).

2.2. RİSK ALTINDAKİ ÇOCUKLAR

Türkiye’de yaklaşık 22,6 milyon kişi ya da nüfusun % 31.1’i 18 yaşın altındadır (UNICEF, 2011) ve bu oranlarla genç bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Yine bu oranlar Türkiye’de çocuk olgusuna daha fazla eğilimin ve yatırımın gerekliliğindedir. Ancak UNICEF raporlarına göre, Türkiye’de yoksulluğa maruz çocuk oranı, aynı durumdaki yetişkinlerin oranından daha yüksektir ve 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dörtte biri ulusal yoksulluk sınırı altındadır.

“Sosyo-ekonomik yetersizliklere bağlı olarak akranlarına göre gelişimsel gecikmeler yaşayan çocukların yetersiz oldukları alanlar, çoğunlukla ilköğretimden yararlanmaya başladıklarında akademik

başarısızlık ile kendini göstermektedir. İlköğretim yaşantısının başlangıcında okuma-yazma etkinliklerinde karşılaşılan güçlükler, gerek eğitimciler gerek ebeveynler tarafından risk altındaki çocuğun destek gereksiniminin fark edilmesine olanak tanımaktadır” (Erdil, 2010: 73). Nitekim risk atındaki ve dezavantajlı çocuklar genel olarak aşağıdaki gibi beş kategoride sıralanabilir;

2.2.1.Yoksul Çocuklar

Tarihsel süreç içerisinde bakılacak olursa yoksulluğun bir problem olarak görülmesi 17. ve 18. Yüzyıl içinde modern ekonominin gelişim sürecine, sanayileşme dönemine denk gelmektedir. Kentte nüfusun artmasıyla, sokaklarda başıboş dolaşan, dilencilik yapan insanların sayısı da çoğalmıştır. 1530 yılında bir kanun ile İngiltere’de yaşlı ve engelli yoksullara dilenme belgesi verilmiştir. Bu yıllarda başıboş, serseri olarak görülen işsiz insanlar eğer herhangi bir işi yoksa doğduğu yere gönderme ve dayak gibi ağır cezalara çarptırılmaktaydı. 1572 yılında ise yaşlı ve engelliler ile ilgili kanun değişmiştir. Yaşlı ve engellilere evlerinde yapabilecekleri işler verilmiş fakat bu işleri kabul etmeyenler koşulları çok kötü olan ıslahevlerine yollanmıştır (AÖF, 2009).

Az gelişmişlik, geri kalmışlık, hızlı sanayileşme, yapısal değişim, kalkınma gibi kavramların yoğun olarak kullanılmaya başlandığı dönem 2. Dünya Savaşı sonrasına rastlar. 2. Dünya Savaşı öncesinde baskın olan ilerleme isteğinin kalkınma kavramıyla bütünleşmesinin temelinde, 18. Yüzyılda İngiltere’de başlayıp kıta Avrupası’na, oradan da Kuzey Amerika ve Uzak Doğu’ya yayılan kapitalist birikim süreçlerinin maddi refahı arttırdığının gözlenmesi yatmaktadır (Mihçı, 2001).

Günümüzde bakıldığında da durum geçmişin izlerini taşımaktadır. Yoksulluğun nedenini ve çocukların çalışma yaşamına katılmalarındaki etkilerini incelediğimizde, yoksulluğun meydana gelmesinde ülkelerin ekonomik kalkınmışlık düzeylerinin, işsizliğin, bozuk gelir dağılımının, ekonomik krizlerin, hızlı nüfus artışının, kayıt dışı ekonominin, aile ve

çocuklara yönelik politikaların yetersizliğinin etkili olduğu düşünülmektedir (Türkiye’de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali, 2005).

“Yoksulluk kavramı, Dünya Bankası’na göre; açlık, konutsuzluk, hasta olunca doktora ulaşamamak, okula gidememek ve uygun bir şekilde konuşmasını bilmemek, iş sahibi olamamak, gelecekte korkmak, sağlıklı olmayan ortamlarda çocukların hastalık yüzünden kaybedilmesi olarak ifade edilmektedir” (Akço, 1997: 108). Yoksulluğun, çocukların çalışma yaşamına katılımına etkileri, aile ilişkilerini etkilemesinden de kaynaklanmaktadır. Baba, ekonomik sorunlar nedeniyle evi terk etmiş, anne yalnız kalmış olabilir. Baba ve anne, hasta olabilirler veya ölmüş olabilirler. Bu ve benzeri nedenler çocuğu aile içinde çalışmaya zorlamaktadır (Mendelievich, 1979). Ailelerin ekonomik yetersizlikler içinde olması, çocuklarını okuldan alarak çalışma yaşamına itmelerine neden olmaktadır. Ekonomik nedenler çerçevesinde, özellikle çocuğun okul masraflarının karşılanmasında ailelerin yetersiz kalması veya çocuğun işten alınması nedeniyle ailenin uğrayacağı gelir kaybının ağır basması çocuğun okuldan ayrılmasının en önemli nedenidir (Türkiye’de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali, 2005).

Yoksulluk, büyümekte olan çocuklar için özellikle zararlı olabilmektedir. “Yoksulluk yüzünden kötü beslenme ve hastalık durumları ortaya çıkabilmekte, eğitim yarıda kesilebilmekte ve çocuklar şiddetin, sömürünün ve ihmalin tüm biçimlerine maruz kalabilmektedir. Yoksul çocukların ileride yoksul yetişkinler olma olasılığı yüksektir. Yoksulluğa maruz çocuk oranı, aynı durumdaki yetişkinlerin oranından daha yüksektir. 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dörtte biri ulusal yoksulluk sınırı altındadır, kırsal kesimde ise bu oran beşte ikinin üzerindedir” (UNICEF, 2011: 3). “Yoksulluğun yol açtığı sorunlar tüm toplumu derinden etkilerken, durum çocuklar için daha da nazik bir hale gelmektedir. Çocukların sorunlarına özel durumları ve gereksinimleri gözönüne alınarak ivedi çözümler üretmek hem bugün hem de yarınlar için önemli bir ihtiyaçtır” (Uyan, 2006: 3).

“Yoksulluk, yaşanan mekânların kötü koşulları ve beslenme yetersizliği ile bireylerin sağlığını birebir tehdit etmektedir. Hastalıklar çok ağır

olmasa dahi tedavi edilemediği ya da yanlış tedavi edildiği için çok daha ağır bir hal almakta, çocuklarda yüksek ateş, ömür boyu süren hastalıklara, kırıklar tedavi edilmediği için özürlü yaşamlara dönüşebilmektedir. Yangın, deprem, vefat, kaza gibi bir felaketle karşılaşınca ailelerin yaşanan kısır döngüyü kendi çabalarıyla kırmaması iyice imkânsızlaşmıştır” (Uyan, 2006: 2).

Cinsiyete göre incelendiğinde, 2008 yılına ait gıda ve gıda dışı yoksulluk oranları erkeklerde % 16.70, kadınlarda % 17.52'dir. Bununla birlikte, verilerin kişi değil hanehalkı bazında olduğunu belirtmek gerekir” (UNICEF, 2011: 12). “Bazı çocuklar, özellikle de ergen kız çocukları, ailenin kalabalık olması veya ebeveynlerden birinin ölmesi, hastalanması, yaralanması veya uzakta olması nedeniyle çok miktarda ev işi yapmaktadır. Çocuk işçiliğinin diğer biçimlerinde olduğu gibi, çoğunlukla kadınlara ait ve görünmez olan ev içi çalışma da çocukların eğitim fırsatlarını etkilemekte, onları çeşitli risklere maruz bırakmaktadır. Çok sayıda çocuk, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra yemek yapmak, çamaşır yıkamak, temizlik yapmak, alışveriş yapmak ve küçük kardeşlerinin bakımını üstlenmek gibi ev içi görevlerde sorumluluk üstlenmektedir. 2006 yılına ait ankete göre 6-17 yaş aralığındaki bütün kız çocuklarının % 53'ü ve bütün erkek çocuklarının % 33'ü hane içinde günlük işlerde kullanılmaktadır (UNICEF, 2011: 103).

Brander ve Aakadaşları'na (2008) göre dünyada, beş yaşın altında 10 milyona yakın çocuk tedavi edilebilir hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmekte, büyük bir bölümü kız çocuğu olmak üzere 100 milyon kadar çocuk okula gidememekte; yaklaşık 300 bin çocuk sıcak çatışma içinde yer almakta; 149 milyon çocuk yetersiz beslenmekte; her yıl 120.000 kadar kadının ve çocuğun ticareti yapılmaktadır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde 14-18 yaşları arasındaki kız çocukları için fuhuş birinci gelir kaynağı olmakta, büyük şehirlerde binlerce çocuk sokakta ve binlercesi de yoksullukla baş başa yaşamaktadır (Akt: Akkocaoğlu, Albayrak ve Özdemir, 2011).

2.2.2.Sokakta Yaşayan Çocuklar

“Sokakta yaşayan çocuk ile sokakta çalışıp da gece ailesinin yanına dönen çocukları ayırmaya yönelik tanımlamalar 1980’li yılların başlarında hazırlanan programlarda ortaya konulmuştur. Bu programlarda “sokak çocukları”; gerçek evleri ailelerinin yanı olmaktan çok boş araziler ve konutlar olan, sorumlu bir yetişkinin koruma, denetleme ve yönlendirmesinden uzak olan çocuklar olarak tanımlanmıştır” (Bilgin, 2012: 81).

Birçok çocuk, kötü yaşam koşullarının ortaya çıkardığı zorlukları yaşayan, yapısal olarak dezavantajlı ailelerden gelmektedir. TÜİK ve UNICEF’in yaptığı araştırmalarda ölüm, terk edilme gibi nedenlerle aile bireylerinden kopmak veya aile çatışması ya da yaşanan konutun küçüklüğü çocuğu sokaklara iten nedenler olarak görülmektedir. Birçok durumda sokak yaşamına geçiş, yaşanan stresli duruma ve çatışmalı toplumlarda ailenin yaşadığı şiddetli baskıya uyum sağlamaya yönelik bir tepkidir. Böylece, sokağa yönelme bireyin yaşamını kontrol etme arzusunu ve eski değerlerin ve koşulların yenileriyle değiştirilmesi sürecini yansıtmaktadır.

Sokak çocukları üzerine yapılan çeşitli araştırmalar bu çocuklarının her geçen gün sayılarının arttığı şeklindedir. Bu durumun gelecekte tüm toplumu etkileyebileceği, sorunların daha da artabileceği göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Dünya çapında milyonlarca çocuk sokakta birçok olanaktan yoksun olarak, çoğunluğu sağlık bakımı ve eğitim almadan, bazıları da şiddet kurbanı olarak yaşamını sürdürmektedir. Geçmiş dönemlerde sokak çocuklarının topluma kazandırılması yerine ortadan kaldırılması benimsenirken, günümüzde ise yeni bir yaklaşım olarak bu çocukların aile ve topluma yeniden kazandırılmasına önem verilmektedir (Baybuğa ve Kubilay, 2003).

2.2.3.Çalışan Çocuklar

“Çocuk işgücü, “sokakla yaşayan, sokakta çalış(tırıl)an ya da okul dışı zamanlarda mevsimlik olarak tarım sektörü, küçük sanayi sektörü ya da marjinal sektörlerde çalış(tırıl)an çocuklardır” (Gürçay ve Kumaş, 2002: 38).

Çocuklar; politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenlerle çalışmak zorunda bırakılırlar. Çocukların ortaya koydukları emek; sermaye tarafından ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadır. Çocukların çalışmasının temel nedenlerinin ülkeler arasında büyük oranda birbirine paralel olduğu söylenebilmektedir. Çocuk işçiliğinin temel nedenlerinin yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı, eğitim olanaklarının yetersizliği, işsizlik, çocukların ucuz işgücü olarak görülmesi ve işverenlerin çocuk işgücüne talebi, mevzuatın yetersizliği ve etkin uygulanmamasıdır (Aydın, 2006).

“Çalışan genç ve çocuklar özellikle hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Bu iş kolunda çocuk ve gençler düşük ücretle, iş güvencesinden yoksun, sigortasız, senenin 365 günü 7,5 saati çok aşan sürelerde hizmet üreterek çalışmakta, bulaşıcı hastalık ve kaza riskine maruz bir grup olarak yaşamaktadırlar. Eğitim çağındaki çocukların çalıştıkları sektör ve çalışma biçimleri ne olursa olsun çocuklar çalışma yaşamında ortak risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar” (Aktaş, 2002: 27). Zeytinoğlu (1991) çocukların sokakta çalışmaya başlama nedenlerini üç tipe ayırmaktadır. Bunlar;

- Babanın işini kaybetmesi ya da aile bireylerinin sağlık engelleri nedeniyle yaşanan ekonomik sıkıntıda çocuğun devreye girmesi
- Çocuğun yalnız değil bir yetişkin ya da daha deneyimli bir çocuk eşliğinde sokakta çalışmaya başlaması ve
- Çocuğun eve para getirme zorunluluğu ya da ailesi tarafından bir zorlama olmaksızın çalışmaya kendi karar vermesidir.

Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu, UNICEF, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Koruma Merkezi gibi kurumlar tarafından yapılan araştırmalara göre, çocuk işçiliği ile eğitim arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. “Eğitim, çocuk işçiliğini önlemede en önemli etkenlerden bir tanesidir. Bu çerçevede, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmış olmasının Türkiye’de çocuk işgücünün azaltılmasında büyük etkisi olmuştur” (Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi, 2006: 20). Çocuk işçiliği

üzerine yapılan araştırmalar ve yürütölen çalışmalar ocuk işçiliğinin ana nedenini yoksulluk olarak göstermektedir. “Ailelerin yeterli bütçeye sahip olmaması ve ekonomik güçlükler, ailelerin çocuklarını okuldan alarak, çalışma hayatına itmelerine neden olmaktadır. Ekonomik nedenle, özellikle okul masraflarının karşılanmasında ailelerin yetersiz kalması veya çocuğun işten alınması nedeniyle uğrayacağı gelir kaybı, çocuğun okuldan ayrılmasında en önemli etken olmaktadır” (Açık Öğretim Faköltesi, 2009: 7).

alışan ocuk sayısı toplumsal eğilimlere, zorunlu okul çağının uzamasına ve mücadele programlarına bağlı olarak önemli bir azalma göstermiştir. “Başta kızlar olmak üzere yoğun ev işleri yapan çocuklar bu sayıya dâhil değildir. Dahası, sokaklarda çalışma ve mevsimlik tarım işçiliği gibi ocuk işçiliğinin en kötü biçimleri halen sürmektedir. Bu işlerde çalışan çocuklar okullarından geri kalabilmekte, boş zaman ve toplumsallaşma imkânları bulamayabilmektedir” (Unicef, 2011: 6). “Aynı şekilde çocukların küçük yaşlarda tehlikeli işlerde çalışmaya başlaması, çocuğun gelişimine zarar verme riskini arttırmaktadır. Yapılan için niteliği, çalışma saatleri ve koşulları çocuklar için risk ve tehlike oranını artırabilmektedir” (O’Donnel, 2004: 144). Öte yandan ailede hiçbir başarılı eğitim öyküsü yoksa veya ocuk okulda başarılı görünmüyorsa eğitime atfedilen değer azalmaktadır. Evde veya okulda mutsuz olan çocuklar için çalışmak cazip de görölebilmektedir (UNICEF, 2011).

2.2.4.şiddete Maruz Kalan ocuklar

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öğe ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay olmamaktadır. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusuyla günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşılmaktadır Baskı, eziyet, korkutma, sindirme, öldürme, cezalandırma, her toplumda derece derece fakat sürekli bir biçimde günlük yaşamda rastlanan şiddet türleridir. Çocuklarda şiddet kavramı kültürler ve uluslararası farklı algılanmaktadır. Dünya’ da şiddeti bir disiplin aracı olarak kullanan birçok toplum mevcuttur (Omaç, 2010).

TÜİK, UNICEF, SHÇEK gibi kurumların yaptığı çeşitli araştırmalar “bütün yaş gruplarında fiziksel ceza alan çocukların fiziksel ceza almayan çocuklara göre çoğunlukta olduğunu” ortaya koymaktadır. Buna göre bütün yaş gruplarının da çocukların yaklaşık %60’ına fiziksel ceza uygulandığı görülmektedir.

Sokakta çalışan çocukların maruz kaldıkları çeşitli şiddet, ihmal ve istismar edilme durumları “başkalarına şiddet uygulama, evden-okuldan kaçma, okulda başarısızlık, madde kullanma, madde bağımlısı olma, sokaktaki suçlu gruplarına katılma, psikolojik ve sosyal problemler yaşama” gibi olumsuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çocuklar, ailelerinin ve kendilerinin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan dolayı, sokakta, evde ve okulda şiddete maruz kalarak, küçük yaşlarda şiddeti öğrenmektedir. Böylece çocukların bir kısmı yaşadıkları şiddetin etkisiyle şiddetin çocukları olmaktadır (Bilgin, 2012: 83).

Son dönemde dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan araştırmalar, hemen hemen tüm çocukların evlerinde, okullarında ve içinde yaşadıkları topluluklarda şiddete tanık olduklarını, üstelik çok sayıda çocuğun bu olgudan doğrudan etkilendiğini göstermektedir. “Şiddet fiziksel, cinsel veya duygusal olabilir. 2008 yılında yapılan bir araştırmada 96, tüm bölgelerden toplam 12 ildeki ana babalara çocuklarına nasıl disiplin uyguladıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre ana babaların % 9,3’ü fiziksel ceza uygulamakta, % 7,3’ü çocuklarını “korkutmakta”, % 31,8’i de çocuklarına bağırarak veya yüksek sesle azarlamaktadır” (UNICEF, 2011: 58). Ailelerin yapısal sorunlarında en çok çocuklar etkilenecek çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması gerekli ilgi, sevgi ve şefkat gösterilmemesinin yanı sıra ilgi yetersizliği, fiziksel ve cinsel istismar çocuklara yönelik şiddet kapsamında yer almaktadır (Başakşehir Çalıştay Sonuç Bildirgesi, 2013).

“Çocuğa yönelik şiddet de, çocuk istismarı da evlerin dört duvarı arasında, gizli yaşandığından, toplumun değer yargıları bunlara “aile meselesidir, karışılmaz” gözüyle baktığından, bu olayları önleyici yasal yaptırımların yetersiz oluşundan, şiddete ve istismara uğrayan kişilerin

utanma, korkma ve benzeri duygusal zorlanmalar nedeniyle bildirimde bulunmamalarından ve gerçekleri inkâr etmelerinden, çocuklarla ilk karşılaşan hekimlerin belirti ve bulguları iyi tanıyamamalarından dolayı, şiddet ve çocuk istismarı olguları yeterince bilinmemektedir”(Omaç, 2010: 14). “Sıklığına ve şiddetine bağlı olmak üzere şiddet çocukların kendilerini ifade yeteneklerini, okul performanslarını, sosyalleşmelerini, öz saygılarını ve genel olarak duygusal anlamdaki sağlıklarını olumsuz etkileyebilir. Şiddete maruz kalan çocukların, daha sonraki yaşamlarında madde bağımlılığı, erken/riskli cinsel etkinlik, huzursuzluk ve depresyon, çalışma yaşamında eksiklik, bellek sorunları gibi durumlarla karşılaşma olasılıkları daha yüksektir” (UNICEF, 2011: 58).

2.2.5.Yerel Çocuk Sorunları

Risk grubu içerisine giren çocuklar sorunu; Ailenin çocuğa değişik uyarıcılar sunabilmesi sosyo-ekonomik düzeyle ilişkilidir. Üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ailelerin çocukları değişik uyarıcılarla karşılaşmakta, bu durum çocukların kişilik gelişiminde etkili olabilmektedir (Ünver, 2002). Ülke içinde, nüfusu en hızlı artan kesim, en az eğitim ve gelire sahip olan kesimdir. Yüksek gelir ve eğitime sahip olan ailelerin çocuk sayısı bu gruba göre çok azdır. Türkiye’de en az eğitim ve gelire sahip ailelerin çocuk sayısı, en yüksek eğitilmiş ve gelire sahip ailelere oranla 4-5 kat daha yüksektir. Eğitim ve gelir düzeyi düşük olan bu ailelerin, çocuklarının eğitimine ayırabilecekleri kaynak çok düşük seviyededir. Dolayısıyla, nüfus artış hızının yavaşlamış olması, çocuk istihdamına etki eden faktörlerin tümüyle ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir (AÖF, 2009).

Çocukların çalışmasının tek nedeni yoksulluk değildir. “Yoksulluğun yanı sıra çocukların okula ilgi duymaması, okul masraflarının yüksekliği, ailelerinin izin vermemesi, ev işlerinde ailelerine yardımcı olma zorunlulukları, çeşitli nedenlerle eğitim kurumlarına karşı duyulan güvensizlik, “okulda başarısızlık” olarak algılanan bazı durumlar, tamamlanmayan eğitimin insana bir şeyler kazandırmayacağı düşüncesi, eğitim sisteminin iş piyasasına uygun nitelikte insanlar yetiştiremez hale gelmesi ve dolayısıyla okumuş

gençler arasında görülen işsizlik gibi birçok faktör de çocukların erken yaşlarda çalışmalarına neden olmaktadır” (Tuğrul ve Metin 2011: 543).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 1999 yılında yapılan Çocuk İşgücü Anketinin verilerine göre 6-17 yaş grubunda toplam 16 milyon çocuk olduğu, bunlardan 12 milyonunun okula devam ettiği, geriye kalan 4 milyon okula devam etmeyen çocuğun % 80'nin çalıştığı belirtilmektedir. Bu çocukların okula devam etmeme nedenleri incelendiğinde, ilk sırada %30,8 ile çocuğun okula ilgi duymama, ikinci sırayı ise %23,7 ile okul masraflarının yüksek olması yer almaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre; çocukların %75,1'i okuluna devam edip eğitimini tamamlamak istediğini belirtmiştir. Okuluna devam eden çocukların %85,4'ü, bir öğrenim kurumuna devam etmeyen çocukların %36,7'i okuluna devam edip tamamlamak istediğini belirtmiştir (DİE/ILO, 2001). 15 yaşındaki her beş çocuktan dördü her üç kızdan da ikisi okuldadır; ancak 19 yaş alındığında her beş gençten yalnızca biri eğitimini sürdürmektedir. 15 yaştan 19 yaşa doğru okullaşma oranı sürekli azalmaktadır ve bunun bir nedeni de ortaöğretime başlayan, ancak tamamlamayanların sayısıdır. 15-19 yaş grubundakilerin % 15'inin ilkökul diploması yoktur ve ayrı grubun % 22'lik bir bölümü de lise diploması alamadan okulu bırakmıştır (UNICEF, 2011).

Ekonomik açıdan güç durumdaki anne-babalar, eğitimin uzun dönemli getirileri yerine çocuğun bir işte çalışmasıyla kısa dönemde sağlanacak gelir ve kazanılacak becerilerin daha yararlı olduğunu düşünerek, çocukların çalışma yaşamına katılımlarında etkili olabilirler. Bu noktada, ebeveynler eğitimi masraflı, erişilmesi güç, yararsız ve kalitesine güvenilmeyen bir bakış açısıyla algılamaktadırlar (Çocuk İşçiliği İle Mücadele, 2004).

2.2.6. Türkiye’de ve Dünya’da Risk Altındaki Çocuklar

Türkiye’de ve diğer ülkelerde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Programı (IPEC), ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) gibi kurumların

yaptığı dünya ölçeğindeki araştırmalara bakıldığında çocuk bireylerin çalışmasını özellikle iki nedene bağlanmaktadır. İlki dengesiz gelir dağılımı sonucunda oluşan ve çocuğun çalışmak zorunda bırakıldığı sürekli yoksulluk ki genelde yoksulluk ve çocuk işçiliği birlikte var olmaktadır. İkincisi ise ailelerin iş ile sonucunda bir iş garantisi olmayan eğitim arasında kesin bir seçim yapma durumunda kalmasına neden olabilen mevcut eğitim sistemine olan güvensizlik olarak sıralanabilmektedir.

Günümüzün gelişmiş ülkelerinde de geçmişte yoğun bir çocuk çalıştırılması olgusu yaşanmıştır. Bugün bu ülkelerde bu olay tamamen ortadan kalkmamışsa da önem ve ciddiyetini geniş ölçüde yitirmiştir. Bu gelişmenin temel nedenleri ise yetişkinlerin ücretlerinin artması, çalışma yaşamına düzen ve reformun, çocuklara zorunlu öğrenimin getirilmesidir (Bulutay,1995: 4). Özellikle Asya ve Afrika kıtasında yer alan ülkelerde çocuk işçiliği oldukça önemli bir sorun olarak yer almakta, Avrupa ve Amerika'da ise çocuk işçiliğinin varlığı daha az hissedilmektedir (Osan, 2009).

Yoksul ülkelerde çocuğun ekonomik değerinin ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerle kıyasla daha yüksek olduğu çocuğun duygusal değeri söz konusu olduğunda ise bu tablonun tersine döndüğü araştırmacılar tarafından kanıtlanmıştır. Yakın zamanda yapılan taramalar (Örneğin, Dünya Bankası, 2003) Peru, Costa Rica ve Kolombiya'da çocuğun ekonomik değerinin en düşük olduğu, Kore, Tayvan, Japonya ve ABD'de ise çocuğun ekonomik değerinin en düşük, duygusal değerinin en yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Trommsdorff, 2009).

“Çalışan çocuk”, “genç işçi” kavramları farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermektedir. “Çalışan çocuk” ve “genç işçi” bir ülkeden diğerine, gelişmiş bir ülkeden gelişmekte olan bir ülkeye, ülke içerisinde kırsal alandan kentsel alana farklılıklar göstermektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü, 15-24 yaş grubunu genç işçi kabul ederken, 15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanları “çocuk iş gören” olarak adlandırmaktadır (Akt: Tuğrul ve Metin 2011).

“Çocuk yaştaki bireylerin iş yaşamında yer alması, günümüzde geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli problemleri arasında yer almaktadır. Bu ülkelerde çocuk emeği sömürsünün kronik bir sorun halini almasında ekonomik küreselleşme sürecinin önemli bir payı olduğu söylenebilir” (Özener ve Duyar, 2004: 2). Pek çok ülkede kırsal alandaki çalışma alanı içinde tarım ilk sırada yer almaktadır. Kentsel alanlarda ise ülkelere göre oranları değişmekle birlikte sokakta, sanayide çalışan ve fuhuş sektörünün içinde yer alan çocuklar ön plana çıkmaktadır (Osan, 2009).

“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları’na dair Sözleşme’nin 27’inci maddesine göre, çocukların zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek bir yaşam standardından yararlanma hakları vardır. Sözleşme, hükümetlere, çocuklarının özellikle yiyecek, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan ailelere ve vasilere yardım etme yükümlülüğünü getirmektedir” (UNICEF, 2011: 15).

Dünya genelinde risk altındaki çocukların durumu coğrafyadan coğrafyaya değişiklik arz etmektedir. Bu nedenle dünyadaki bazı ülkeler ile kısa bilgiler vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Risk altındaki çocukların dünya genelindeki durumu, daha özede ise çalışan çocuklar hakkında Fişek Enstitüsü Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı tarafından Türkçe’ye çevrilen, 2000 ve 2006 yılları arasındaki UNICEF, ILO, USDOL, ILO-IPEC verilerini derleyen “Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası” adlı güncel ve geniş istatistikleri içinde barındıran bir çalışma sunulmuştur. 106 ülke ile istatistiki bilgiler yer almaktadır. Bu araştırmada bütün ülkelerle ilgili bilgileri vermek mümkün olmadığından çocuk işçiliği oranları ve ülkelerin gelişmişlik durumları temel alınarak bazı ülkelerde çalışan çocukların durumu şu şekilde sunulmuştur:

Çad:UNICEF’in 2000 yılı tahminlerine göre 5-14 yaş arası çocukların % 65,5’i çalışmaktadır. Çocuklar tarımsal işlerde çalışmakta, hayvan gütmekte ve sokak satıcılığı yapmaktadırlar. Bazı aileler 12-13 gibi küçük yaştaki çocuklarını evlendirmektedirler. Bu küçük yaşta evlenen kızlar her zaman cinsel olarak sömürülmekte ve zorla çalıştırılmaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri: A.B.D.'de yaklaşık 290.000 çocuk işçi bulunmaktadır. Amerikan Adalet Bakanlığı'nın tahminlerine göre 100.000 ile 3.000.000 arası çocuk, pornografiye ve fuhuşa bulaştırılmış veya kaçırılmıştır.

Etiyopya: Etiyopya Merkezi İstatistik Otoritesi'nin 2001 yılı tahminlerine göre, 5-14 yaş arası çocukların % 49'u çalışmaktadır. Çalışan çocukların önemli bir bölümü tarımsal alanlardadır. Çocuklar tarımda kahve, çay, şeker kamışı, pamuk ve bitki tarlalarında çalışmaktadırlar. Kentlerde ise çocuklar, sokaklarda seyyar satıcılık (streetpeddling) yapmakta, haber getirip-götürmekte, ayakkabı boyamakta, inşaatta çalışmakta, taksi şoförlerine yardım etmekte, madencilik yapmakta, imalathanelerde çalışmakta ve atıkları toplamaktadırlar. Hindistan: ILO'nun 2002 yılı tahminlerine göre, 10-14 yaş arası çocukların % 11,2'si çalışmaktadır. ICFTU (International Confederation of FreeTradeUnions)'nun tahminlerine göre ise 60 milyon çocuk çalışma yaşamında yer almaktadır. Ayrıca, bazı raporlara göre 35 milyon çocuğunun okula gittiği bilinmektedir. Halı ve ipek dokuma sektörlerinde zorla (forced) ve prangalı (bonded) istihdam şekilleri görülmektedir.

Gürcistan: UNICEF'in 1999 yılı tahminlerine göre 5-14 yaş arası çocukların % 28,8'i çalışmaktadır. Çocuklar genellikle aile işlerinde ve kırsal alanlarda tarımda çalışmaktadırlar. Kentlerde 9 yaşındaki çocuklar marketlerde çalışmakta, yük taşımaktadırlar. Kızlar pornografi ve fuhuş sektörünün içinde yer almaktadırlar. Bunların dışında yine genç kızlar çeşitli şekillerde cinsel açıdan sömürülmektedirler. Uyuşturucu tüccarları da sokakta yaşayan çocukları kullanmaktadırlar. Çocuklar özellikle de sokaklarda yaşayanlar kimsesiz oldukları için kaçırılma riski ile karşı karşıyadır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi en gelişmişinden en yoksuluna dünya genelinde risk altındaki çocuklar, daha özeldir ise çalışan çocuklar, maddi yetersizliklerin nedeni olarak, tarım işlerinde, aile işlerinde, sanayi

alanlarında ve erkek çocukları da içine alan ancak daha çok kız çocuklarını hedef alan fuhuş sektöründe çalıştırılmaktadırlar.

2.2.7. Kız Çocuklarının Risk Durumları

Kız çocukları kültürel etkenler, gelenekler gibi pek çok neden yüzünden pek çok risk ile her gün karşı karşıya kalmaktadırlar. Sokakta yaşamak, her türlü şiddete maruz kalmak, eğitim hakkının engellenmesi, erken yaşta evlendirilmek gibi durumlarla sık sık karşılaşmaktadırlar.

Kız çocukları erkek çocuklarına nazaran çok daha erken yaşta evlendirilmektedir. Bu nedenle evlilikler kız çocukları açısından daha ciddi sorunlar yaratmaktadır. “Erkek çocuklarının erkenden ‘çoluk çocuğa karışın’ düşüncesiyle çocuk yaşta evlendirildiği vakalar olsa da, onların evlendirilmesi daha çok askerlik vazifesi ve bir iş bulma gerekliliğinin sonrasına bırakılmaktadır. Fakat kız çocuklarının benzeri gereklilikleri bulunmaması dolayısıyla çok küçük yaşta evliliklere maruz bırakılmaktadırlar. Erken yaşta evlilikler, özellikle kadınların toplumdaki eşitsiz konumunu pekiştirmekte, kadınların yaşamsal imkânlarının ve hayat tercihlerinin azalmasına sebep olmaktadır” (Aydemir, 2011: 1). Öğrenim durumu düşük ailelerin çocuklarının çoğu durumda benzer bir öğrenim durumuna sahip oldukları ve erken yaşta evliliklerin daha sık yaşandığı gözlenmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları’na (2008) göre, kadının öğrenim durumu da evliliği önemli ölçüde etkileyen bir etmen olarak ortaya çıkarmaktadır: Türkiye’de 15-19 yaş grubunda evlenme okuryazar olmayanlarda %7,2, ilköğretim birinci kademedeki mezun olanlarda %7,6, ikinci kademedeki mezun olanlarda %1,0, lise ve üzerinde %3,9’dur. Bu sıklıklar değerlendirildiğinde öğrenim düzeyi düşük olan kadınlarda erken yaşta evlilikler görülmektedir.

Yoksulluk erken evliliği teşvik edici bir etken olabilmektedir. Çok erken yaşta evliliklerin en sık gerçekleştiği toplum kesimlerinin, kadınların toplumsal statüsünün en alt düzeyde olduğu, eğitim düzeyinin düşük

seviyelerde seyrettiği ve eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin en fazla olduğu toplum kesimleri olduğu düşünülmektedir (UNICEF, 2011). Bazı ailelerde kız çocukları ekonomik bir yük olarak görülmektedir. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsur olabilmektedir. Ayrıca “kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedirler” (Özcebe ve Biçer, 2013: 89).

Ülkelerin sosyo-kültürel örüntülerine uygun yaşam şekilleri oluşmaktadır. Evlilik örneklemeleri araştırmasına göre, çocuk gelinlere, gelişmiş ülkelerde çok düşük sıklıklarda rastlanmaktadır. Dünya genelinde 15-19 yaş aralığında kızlarda evlenme yüzdeleri ile ilgili örnekler vermek gerekirse; gelişmiş ülkelerden olan Kanada’da çocuk evliliklerinin sıklığı % 0,6, İngiltere’de % 1,7, Japonya’da 0,7. Daha az gelişmiş ülkelerden olan Nijer’de çocuk evliliklerinin sıklığı % 61,9, Afganistan’da % 53,7 ve Arjantin’de % 12,4 olarak karşımıza çıkmaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013). Görülmektedir ki, eğitim olanaklarından yeterli bir şekilde faydalanamayan, çalışmaya zorlanan veya kültürel nedenlere maruz kalan kız çocukları gelişmekte olan ülkelerde daha fazla evlendirilmek suretiyle eğitim ve iyi iş olanaklarından mahrum kalmaktadırlar.

Kız çocukların en önemli risk durumlarından biri yeterli eğitim olanaklarına ulaşamamalarıdır. Kız çocukların eğitim alma durumları ülkelere, kültürel algılara göre değişiklik göstermektedir. Aşağıda bazı ülkelerdeki kız çocukların eğitim durumları ile ilgili yüzdeler verilmiştir;

Fransa’da kızların okullaşma oranları erkeklerinkine yakın görünmektedir. Ancak kadın ve erkeklerin devam ettikleri eğitim programları konusunda önemli farklılıklar vardır. Çalışma ve İş hayatı, kariyer açısından Fransa’da kadınlar ile erkekler arasında eşitsizlik söz konusudur. Son zamanlarda kızların ortaöğretimde okullaşma oranları %56,7’ye kadar yükselmiştir.1998 yılında

üniversitelerin lisans programlarından mezun olan her on öğrenciden altısı kız'dır.

Norveç'te eğitimde erkek ve kadınlar arasındaki fırsat eşitliği bir eğitim politikası hedefi olarak gösterilmektedir. Cinsiyetler arası eğitimde fırsat eşitliği çalışmaları ülkenin eğitim standartlarını yüksek tutma hedefi ile birlikte yürütülmektedir. Norveç'te 1980 yılında ortaöğretimdeki kadın oranı %43 iken bu oran 1998 yılında %52'ye çıkmıştır. Yüksek öğretimde 1980 yılında kadın oranı %10 iken 1998 yılında bu oran %22'ye çıkarılmıştır.

Japonya kadın ve kızların eğitimine uzun yıllar önce önem vermeye başlamıştır. 1872 yılından itibaren ilköğretim erkek ve kadınlar için zorunludur. Kadınların sadece iyi bir anne olarak yetiştirilmesinden ziyade sosyal ve kültürel olarak geliştirilmesi ve "gelecek nesillerin eğitimcisi" olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir. 1940lı yıllarda kız ve erkeklerin ilkokula kayıt oranı %100 idi. Orta öğretime kızların kayıtları ilk başta azdı ancak 1960 yılından itibaren artmaya başladı. 1969 da erkeklerin oranını geçmiştir. Hindistan'da kadın eğitimine çok az önem verilmektedir. Hemen hemen tüm alanlarda kadınlar eşit haklardan mahrum bırakılmıştır. Eğitim konusunda cinsiyet ayrımcılığı oldukça yaygındır. Genel olarak bütün Asya ülkelerinde olduğu gibi Hindistan'da da kadınlara ve kızlara sadece evde sorumlulukları olan iyi bir anne ve eş rolü yüklenmiştir. Kız çocuğu bir yük olarak görülürken erkek çocuğu kıymetli bir varlık gibi görülmektedir. Erkek çocuğunun eğitilmesi gelecekte maddi gelir getirisi yüksek meslekler için bir yatırım olarak görülürken kız çocuğuna yapılan eğitim yatırımı bir zarar gibi görülmektedir. Çünkü okula giden kız çocuğu artık evdeki rutin temizlik işlerini, küçük kardeşlere bakma sorumluluğunu, tarla işlerini yerine getirmeyecektir. Diğer taraftan kız çocuğu evlendiği zaman eşinin evine taşınacağı için kızlara yapılan

eğitim yatırımı Hindistan'da aileler tarafından akılcı bulunmamaktadır (Merter, 2007: 224-238).

UNICEF'in (2011) verilerine göre 15-19 yaş grubundan kızların % 45'i hiçbir iş yapmazken erkekler arasında bu durumda olanların oranı % 19'dur. Bu yaş grubundaki faal olmayan erkeklerin oranı yaşla birlikte azalma eğilimindeyken (işgücüne katılmaları ile) faal olmayan kadınlarda tersi bir eğilim söz konusudur.

"Gelecekte olabilecek her Şeyin Őimdikinden daha iyi olmayacağı düşüncesi ve geleceğe yönelik olumsuz bakış aıısı umutsuzluğu oluşturmaktadır. Bireylerin yapabilecekleri ve ıevresine katkısı gelecekle ilgili düşüncelerinin olumluluk düzeyine paralel olarak artarken umutsuzluk düzeyine paralel olarak azalmaktadır. Umutsuzluk düzeyindeki artış bireyin problem ızme becerilerini, üretkenliğini ve başarısını olumsuz yönde etkilemektedir" (Doğan, 2012: 115-127).

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.3.1. Risk Altındaki ıocuklar ile Yapılan Araştırmalar

Erk(2013) tarafından gerıekleştirilen "Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeyden Gelen Ergenlerin ıocukluk Dönemi rselenme Yaşantılarının Bazı Değişkenler Aıısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin ıocukluk yaşantılarında maruz kaldığı örselenme durumlarını incelemek ve ergenlerin ailelerindeki risk faktörleri ve sorunlarını ortaya koymak amaılanmıştır. Araştırma TÜİK verilerine göre seıilmiş 6 okulda ve Altındağ'da 165; ıankaya'da 166 olmak üzere toplamda 331 ergene yapılmıştır. Araştırmada ıocukluk yaşantıları örselenme lıeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS veri analiz programının da değişkenlerin niteliğine göre; %, t testi, anova, krus kalwallis, korelasyon ve ki-kare ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda aile içi etkileşim ve iletişimin yetersiz olduğunu belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %73,9; Çankaya'da ise %60,2; ergenlerin aile içi stres yaratıcı yaşam sorunları yaşadığını ifade edenlerin oranı Altındağ'da %23; Çankaya'da ise %25,9; ebeveynlerin ergenlerin gelişimlerini aşan beklentilerinin oranı ise Altındağ'da %10,9; Çankaya'da %16,3'tür. Bunun yanı sıra öfke kontrol sorunları yaşadığını belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %13,9; Çankaya'da %12,7; ebeveynlerin ergenlerin davranışlarına yönelik negatif tutum içinde olduğunu belirten ergenlerin oranı Altındağ'da %36,4; Çankaya'da %21,7'dir. Altındağ ve Çankaya örneğinde ergenlerin çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğine verdiği yanıtların yüzdesel dağılımına bakıldığında ergenlerin 1/3'ünün duygusal ihmal ve istismarı deneyimlediği görülmekte; yaklaşık 1/5'inin ise geçmiş yaşamlarında fiziksel istismara farklı düzeylerde maruz kaldığı görülmektedir. Çocukluk yaşantıları örselenme ölçeğinden edinilen puan ortalamaları ise her iki ilçe örneğinde de ergenlerin fiziksel ve duygusal istismar açısından nadiren; cinsel istismar açısından ise çok nadiren istismar edildiğini göstermektedir. Ekonomik istismara bakıldığında ise; Çankaya'daki ergenlerin %4,2'si; Altındağ'daki ergenlerin ise %12,1'inin çocukluklarında gelişimleri paralelinde olmayan bir işte çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Hatiboğlu (2009), "Yoksul Ailelerle Sosyal Hizmet: Sokakta Çalışan Çocuklar Örneği" adlı yüksek lisans çalışmasında, sokakta çalışan çocukların ailelerine yönelik olarak geliştirilecek başarılı bir sosyal hizmet uygulaması için gerekli bilgileri, üç temel strateji çerçevesinde incelemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda sokakta çalışan çocukların ailelerinin genel özelliklerinin yanı sıra, dış sistemlerle ilişkileri, sorun çözme süreçleri ve aile üyelerinin beraber geçirdiği zamanın nicelik ve niteliği incelenmiş, ailelerin sahip olduğu formal ve enformel destek sistemlerinin sorun çözme sürecine ve aile üyelerinin beraber geçirdiği zamana etkisine bakılmıştır.

Araştırma sonuçlarında, sokakta çalışan çocuklar sorununa yönelik olarak fiziksel ve sosyal dışlanmanın, evsizlik sorununun, aile içi ve dışı şiddet yaşantısının, sosyal yardımlara bağımlılığın, temel haklardan ve sosyal güvenceden yoksunluğun dikkate alınması gerektiği göze

çarpmaktadır. Bununla beraber ailelerin yoksullukla mücadelede destek alabilecekleri sosyal çevrenin yetersiz olduğu görülmektedir. Nitekim bazı enformel destek sistemlerinin ailelerin gerek sorun çözme süreçlerini gerekse beraber geçirdikleri zamanı olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır. Sokakta çalışan çocukların ailelerinde sorun çözme süreci ve aile üyelerinin beraber geçirdiği zamanın nicelik ve niteliğine ilişkin sonuçlar ise, formel desteklerin ve toplumsal cinsiyet konusunun önemine dikkat çekmektedir. Bu konuda gerçekleştirilecek uygulamaların ise, özellikle babaları da kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Yaprak (2006), “İlköğretim İkinci Kademe Çocuklarında Psikoaktif Madde Kullanımına İlişkin Semptomlara Sahip Olma Düzeyine Okul Başarısı (Risk Altındaki Çocukların Madde Kullanımını Önlemeye İlişkin Eğitim Programı Önerisi)” adlı yüksek lisans tezinde, İlköğretim ikinci kademe çocuklarında psikoaktif madde kullanımına ilişkin semptomlara sahip olma düzeyini belirlemeyi, psikoaktif madde kullanımına ilişkin semptomlara sahip çocukların demografik özelliklerini ortaya koymayı ve bu durumun okul başarısını nasıl etkilediğini tespit etmeyi hedeflemiştir.

Araştırmaya Niğde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilköğretim okullarında okuyan 6.sınıf, 7.sınıf ve 8.sınıf öğrencilerinden olmak üzere toplam 12 okul ve 1022 öğrenci katılmıştır. Veri toplama tekniği olarak ise anket yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada; İlköğretim ikinci kademe çocuklarının psikoaktif madde kullanımına ilişkin semptomlara sahip olma düzeyi cinsiyet değişkenine göre puanları incelendiğinde önemli düzeyde fark olmadığı görülmüştür. Psikoaktif madde kullanımına ilişkin semptomlara sahip olma düzeyinin cinsiyete göre fark olmadığı bulunmuştur.

2.3.2. Sanat Eğitimi Alanında Risk Altındaki Çocukları ile Yapılan Araştırmalar

Özer (2013), “Sanat Eğitiminin Risk Altındaki Çocuklar Üzerindeki Etkisi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sanat Eğitimi'nin risk altındaki

çocuklar üzerindeki etkisi incelenmiş, bu konuyla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Araştırmada, Risk Altındaki Çocuklarımızı Kültür ve Sanatla Geliştirme Derneği (RISKADER)'ne bağlı merkezler ve bu merkezlerden eğitim alan çocuk ve gençlerin gelişim süreçleri incelenerek, bu çalışmaların sanat eğitimindeki yeri ve öneminin çocuklar üzerindeki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada gözlem, görüşme, literatür taraması, doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılmış ve durumun tespitinin yapılması için betimsel bir yol izlenmiştir.

Araştırma sonunda; sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerindeki olumlu etkisinin olduğu, Riskader derneğinin sanat eğitimi açısından yeterli imkânlarla ve çağdaş bir sanat eğitimi anlayışına sahip olduğu tespit edilmiş ve Türkiye genelinde daha da yaygınlaştırılması önerilmiştir.

Tuncay (2011), "Risk Altındaki Çocukların Agresif Davranışlarının Azaltılmasında Sanat Eğitiminin Rolü" adlı çalışmada, Risk altındaki çocukların agresif (saldırganlık) davranışlarının azaltılmasında sanat eğitiminin rolü araştırmıştır. Araştırma öntest-son test deneysel araştırma modeline göre düzenlenmiştir.

Araştırmanın uygulandığı risk altındaki çocukların saldırganlık puanları Tuzgöl tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği ile elde edilmiştir. Ayrıca, çalışmaya katılan çocukların demografik bazı değişkenlerine ulaşmak için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada grubunda yer alan risk altındaki çocukların agresyon (saldırganlık) düzeylerini azaltmaya yönelik 24 haftalık (288 saat) Sanat Eğitimi Programı uygulanmıştır. Program uygulanmadan önce saldırganlık ölçeği ön test, program bitiminden sonra ise saldırganlık ölçeği son test uygulaması yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde sayı ve yüzdelik hesabı ve Paired Sample t Testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sanat eğitimi programının araştırma grubundaki risk altındaki çocukların saldırganlık düzeylerini anlamlı ve hissedilir bir biçimde azalttığı gözlenmiştir.

Uslu (2008), "SHÇEK'e Bağlı Çocuk Yuvalarında Yaşayan Çocuklar İle Aileleriyle Birlikte Yaşayan 7–9 Yaş Grubu Çocukların Sanatsal Gelişim Düzeylerinin İncelenmesi" konulu araştırmasında, SHÇEK Çocuk Yuvasında yaşayan çocuklar ile aileleriyle birlikte yaşayan çocukların sanatsal gelişim düzeylerinin incelenmesi amaçlamıştır.

Araştırmanın evrenini Denizli ilindeki kurum bakımında yaşayan çocuklar ile aileleriyle birlikte yaşayan çocuklar, örneklemini ise SHÇEK'e bağlı Denizli Çocuk Yuvası'nda yaşayan 7–9 yaş grubu çocuklar ile MEB'e bağlı Denizli Hacı Halil Bektaş İlköğretim Okulunda öğrenim gören ve aileleriyle birlikte yaşayan 7–9 yaş grubu çocuklar oluşturmuştur. Araştırmada her iki gruba da "Şimdiye Kadar En Mutlu Olduğum Gün" konulu resim yaptırılmıştır. Veriler, üç sanat eğitimi uzmanı tarafından "Anlatım, Mekan, Oran-Orantı ve Renk" açılarından puanlandırılmıştır. Verilerin analizinde "İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi (t-Testi)" kullanılmış olup bulgularda, kurum bakımında yaşayan çocukların resimleriyle, aileleriyle birlikte yaşayan çocukların resimlerinin sanatsal gelişimindeki fark anlamlı bulunmuştur.

Yukarıda yer alan ilgili araştırmalar; sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerindeki olumlu etkisinin olduğunu, sanat eğitimi programlarının risk altındaki çocukların saldırganlık düzeylerini anlamlı ve hissedilir bir biçimde azalttığını göstermektedir. Ayrıca sokakta çalışan çocuklar sorununa yönelik olarak fiziksel ve sosyal dışlanmanın, evsizlik sorununun, aile içi ve dışı şiddet yaşantısının, sosyal yardımlara bağımlılığın, temel haklardan ve sosyal güvenceden yoksunluğun dikkate alınması gerektiği gibi yargıları ortaya koymuşlardır. Bu araştırma ise risk altındaki kız çocuklarının görsel sanatlar derslerinde ve psikoloji gibi alanlarda, çocukları yönlendirmeye yönelik ipuçlarını yakalamada yardımcı bir eleman olan resimleri ile gelecek ve meslek algılarına yönelik yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Risk altındaki kız çocuklarının, yeterli eğitim alamama, sanat eğitiminden yoksun kalma ve yoksulluğa tanık olmaları gibi durumların hayatlarına nasıl yansıdığını görmek, meslek ve gelecek algılarını nasıl şekillendirdiğini görmek amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmada kullanılan veri toplama teknikleri, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması yer almıştır.

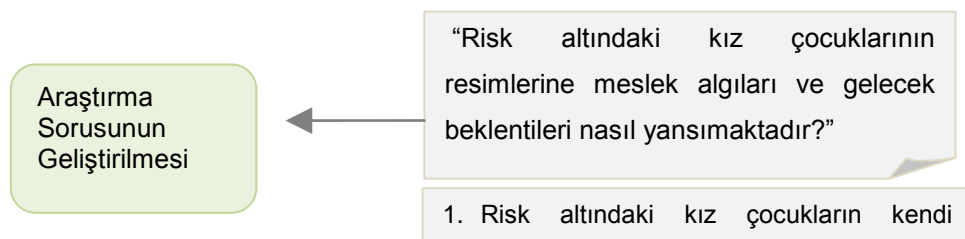
3.1. Araştırma Modeli

Ankara sokaklarında çalışan, çalışmış veya güç koşullar altında yaşayan risk altındaki kız çocuklarının resimleri ile geleceğe dair beklentilerinin yorumlandığı bu araştırmanın nitel araştırma teknikleri ile yürütülmüştür. 10-14 yaş aralığı ile sınırlandırılan bu araştırmada, kız çocukların geleceğe dair istek ve beklentileri tek başına, görsel kaynaklardan elde edilecek bilgilerle irdelenmeyecek, bizzat çocukların kendilerinden öğrenilebilecek bir özellik arz etmektedir. Bu nedenle çocuğun daha önce getirdiği gelişimsel özellikleri ve bu çağda yaşayacağı çok çeşitli ve özellikle görsel gelişimi ile ilgili süreçler kaynaklardan edinilen bilgilerle ve uzman kişilerin görüşleriyle sonuçlandırılmıştır. Bu araştırma, istek, beklenti gibi konularda yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilerle destelenebilecek nitelikte olmakla beraber doğrudan bireyle ilgili olduğu için daha sağlıklı ve yeni veriler elde edilebilmesi için her çocuk ile birebir temasa geçilerek gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın modeli, zaman açısından düşünüldüğünde ve metot yönünden incelendiğinde bir “Durum Çalışması” (Case Study)’dır. “Vaka çalışması olarak da adlandırılan bu yaklaşım kısaca sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlanmaktadır” (Merriam, 2013: 40). Yin’e (1984) göre “Durum Çalışması” güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içeriğinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir” (Akt: Şimşek ve Yıldırım, 2013:314).

Bu durum çalışmasında Şekil 3.1’de görülen aşamalar izlenmiştir;

Şekil 3.1 Araştırmanın Aşamaları

Bu araştırmada çalışılan durum risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan meslek algıları ve gelecek beklentileridir. Bu erevede Ankara ilinde bulunan Güç Koşulları Destekleme Federasyonu'na devam eden 10-14 yaş arası 12 kız çocuğu analiz birimi olarak belirlenmiştir. Çalışılacak duruma bağlı olarak bir haftalık araştırma sürecinde araştırmacı; daha önce tanışma fırsatı bulduğu çocuklarla uygulayıcı, görüşmeci ve gözlemci olarak aynı ortamı paylaşmıştır. Araştırmacı bu şekilde bulgulara ilişkin yorumlarını desteklemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, bir hafta boyunca çalışma yapılan her kız çocuğu ile tek tek görüşmüş, onlara bazı sorular yöneltilmiştir. Uygulamaya geçmeden önce iki kız çocuğu ile pilot uygulama

yapmış ve gerekli değişiklikler çerçevesinde asıl uygulama aşamasına geçmiştir. Çocuklara resim yaptıkları süre boyunca eşlik etmiş ve süreçte çocukların resimlerine dair açıklamalarını gözlem formlarına kaydetmiştir.

3.2. Katılımcılar ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcıları Ankara İl Merkezinde yer alan Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu ile bağlantısı bulunan 10-14 yaşları arasındaki 12 kız çocuğudur. Araştırmanın çalışma grubu ise dört alan uzmanından oluşmaktadır.

Araştırmanın katılımcılarını belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden “Benzeşik Örnekleme” türüne göre hareket edilmiştir. “Benzeşik örnekleme yöntemi; küçük benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt-grubu tanımlamak için kullanılmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 137). Bu araştırmada benzer yaşamı yada geçmişi paylaşan 10-14 yaş grubu sokakta çalışan yada yaşadıkları bölgede çalışan yaşlıları bulunan risk altındaki kız çocukları ile çalışılmıştır. 10-14 yaş arasındaki kız çocukların çalışma grubu olarak seçilmesinin en büyük nedeni, ergenlik döneminde baskın olan davranışı bireysel kimliği bulma olan kız çocukların geleceğe dair düşünce, istek ve beklentilerine yönelik bilinç ve kaygı düzeylerinin artış göstermesidir. Ayrıca kişiliği hızla gelişen, sosyalleşen gencin çevresi ile daha yoğun iletişime girmesi ve gelişen olayları kendince yorumlayabilmesidir. Bu nedenle de artık toplumun bir üyesi olduğunu fark eden çocuğun geleceğe dair beklentilerini daha gerçekçi bir şekilde yansıtabilmesidir.

Araştırmaya katılan kız çocukların demografik özellikleri Çizelge3.1, Çizelge3.2, Çizelge3.3, Çizelge3.4, Çizelge3.5 ve Çizelge3.6’da verilmiştir.

Çizelge 3.1 Kız Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş Aralığı		10	11	12	13	14	Toplam
3	1 2	5	1	12			

Çizelge3.1 incelendiğinde kız çocukların yaşları çoğunlukla 13 yaş ile 10 yaş aralığındadır. Bu durum rastlantısaldir, kız çocukları özellikle belli yaşlarda seçilmemiştir.

Çizelge 3.2Kız Çocukların Okudukları Sınıflara Göre Dağılım

Sınıf	3	4	6	7	8	Toplam
	1	3	1	4	3	12

Çizelge3.2 incelendiğinde kız çocuklar arasında 7. Sınıfa gidenlerin sayısı diğerlerine göre fazladır. Tablo 1'deki yaş aralıkları ile Tablo 2'de gidilen sınıflara bakıldığında kız çocukların bir kısmının şu anda devam etmeleri gereken sınıfı okumadıkları ve bazı kızların dönem kaybettiği, okula başlamaları gereken zamanda başlamadıkları görülebilmektedir.

Çizelge 3.3Kız Çocukların Ailelerinin Eğitim Durumlarına Dair Dağılım

Eğitim Durumu	Anne	Baba	Toplam
İlkokul Terk	3	2	
İlkokul Mezunu	6	5	
Ortaokul Mezunu		1	
Lise Terk		1	
Lise Mezunu		1	
Okula Gitmemiş	3	1	
Bilinmiyor			
	12		

Çizelge3.3 incelendiğinde kız çocukların annelerinin yarısının ilkokul mezunu olduğu, bir kısmının ilkokulu bitiremediği, bir kısmının ise okula hiç gitmediği görülmektedir. Kız çocukların babalarının eğitim yaşantıları ise biraz daha karmaşık ancak ilkokul mezunu baba sayısı diğer eğitim kademelerine devam oranından daha yüksek düzeyde, bunun dışında ilkokulu bitirememiş iki baba varken, okula hiç gitmemiş bir, diğer kademeleri bitirmiş veya terk etmiş üç baba bulunmaktadır.

Çizelge 3.4Kız Çocukların Ailelerinin Çalışma Yaşantılarına Ait Dağılım

Çalışma Yaşantıları	Anne	Baba	Toplam
Çalışıyor	1	6	
Çalışmıyor	11	3	
Bazen Çalışıyor		1	
Bilinmiyor		1	
Anne Baba Yok		1	
	12		

Çizelge3.4 incelendiğinde kız çocukların annelerinden biri hariç hiç birinin çalışmadığı, babalarının ise yarısının çalışmasının yanında çalışmayan üç, bazen çalışan, ne iş yaptığı bilinmeyen ve şu an hayatta bulunmayan birer baba bulunmaktadır.

Çizelge 3.5Kız Çocukların Kardeş Sayısı ve Ev Ortamlarına Yönelik Dağılım

Kardeş Sayısı	Ev Ortamı Toplam		
1-3 Kardeş	8	Gecekondu	11
4 ve üzeri	3	Daire	1
Kardeşi yok	1		
	12		

Çizelge3.5 incelendiğinde kız çocukların sekizinin bir ile üç arasında değişen kardeş sayısına sahip olduğu, üç kız çocuğunun dört ve üzerinde kardeşe sahip olduğu ve ev içerisinde anne ve babayla beraber en az yedi kişinin yaşadığı, bir kız çocuğun ise hiç kardeşinin bulunmadığı görülmektedir. Yine kız çocuklarının biri hariç hepsi gecekondu ve

bakımsız evlerde yaşamaktadır. Hiç kardeşi bulunmayan kız çocuğu ise bir apartman dairesinde yaşamaktadır.

Çizelge 3.6Kız Çocukların Ailelerinin Toplam Gelirini Ve Kız Çocukların Günlük Harçlık Oranlarına Yönelik Dağılım

Toplam Gelir	Günlük Harçlık	Toplam	
0-500 TL	2	1-5 TL	7
500-2500 TL	2	Bazen 1-2 TL	2
Bilinmiyor	8	Hiç	2
		Aylık	1
			12

Çizelge3.6 incelendiğinde kız çocuklarının sekizinin ailelerinin toplam gelirini bilmedikleri görülmektedir. Kız çocuklarının ikisi sadece sosyal hizmetlerin sağladığı 500 tl aile yardımıyla geçinirken kızların ikisinin ailesi 500 tl'nin üzerinde gelire sahiptirler. Yine kız çocukların yedisi haftada 1 ile 5 tl aralığında değişen harçlıklar alırken kızların ikisi hiç harçlık almamakta, diğer ikisi ihtiyaçları olduğunda 1 yada 2 tl almakta ve kızlardan biri ise harçlığını aylık olarak almaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan uzmanlar ise iki alan uzmanı, bir Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) uzmanı ve bir Sosyal Hizmet Uzmanı(SHU)'ndan oluşmaktadır. Şekil 3.2'de uzmanlara ilişkin eğitim durumu, çalıştığı kurum ve cinsiyet gibi demografik özellikler görülmektedir.

Şekil 3.2Uzmanların (Çalışma Grubunun) Demografik Özellikleri

Çalışma Grubu	Eğitim Durumu	Çalıştığı Kurum	Cinsiyet
1.Alan Uzmanı	Doktora	Pamukkale Üniversitesi	Erkek
2. Alan Uzmanı	Doktora	Giresun Üniversitesi	Kadın
PDR Uzmanı	Doktora	Pamukkale Üniversitesi	Kadın

Araştırmada, çalışılan durumun farklı yönlerini öğrenebilmek, farklı bakış aıllarını, farklı göstergeleri ve anlamları ortaya çıkarabilmek için uzman değerlendirmelerinde çeşitlemeye (triangulation) gidilmiştir. Böylelikle araştırmada ulaşılan sonuçların geçerliliği ve güvenirliği artırılabilen hedeflenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Bu araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının nasıl oluşturulduğu ve araştırma sürecinde nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Gözlem

Gözlem; “herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir” (Yıldırım ve şimşek, 2013:199). Merriam’a (2013) göre gözlem; “sistemantik ve belirli bir araştırma sorusuna hitap ettiğinde, güvenilir sonuçların hazırlanmasında, hassas ve kontrol altında olduğunda bir araştırma aracı” olarak kullanılır. Araştırmacı dışarıdan bakan biri olarak, katılımcıların kendilerine göre rutinleşmiş ve içeriğin anlaşılmasını sağlayan verileri kolayca fark edebilmesini, içerik hakkında bilgi sağlamak veya bir sonraki görüşmeye referans edebilecek belirli olay, davranış gibi bilgileri sağlamaktadır. Gözlem yönteminde fiziksel ortam, katılımcılar, faaliyetler ve etkileşimler, konuşmalar, ayrıntılar ve gözlemci etkisi (Merriam, 2013) gibi faktörler incelenebilmektedir.

Bu araştırmada gözlemlere ilişkin veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan ‘‘Gözlem Formu’’ (Bkz. Ek-4) kullanılarak toplanmıştır. Yöntem açısından bakıldığında bu gözlem türü yapılandırılmış alan çalışmasıdır. Gözlem formu araştırmanın alt problemleri göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Gözlem Formu’nun yardımıyla çalışma ve görüşme sürecinin her aşamasında öğrencilerin çalışmaya olan ilgisine, çalışmaya yönelik ifade şekillerine, uygulama yeterliliklerine, süreç içerisindeki davranış biçimlerine dair notlar alınmıştır. Çalışma sürecinde çocukların kendi aralarındaki etkileşim biçimleri, duygusal ortama dair veriler gözlem formu yardımıyla not edilmiştir. Ayrıca çocuğun sanatsal yaratma sürecine dair: düşündüğünü aktarabilme, araç-gereç ve teknikleri kullanabilme, özgün bir kompozisyon oluşturabilmeye dönükbecerileridegözlenmiştir.

3.3.2. Görüşme

Stewart ve Cash (1985) görüşmeyi, ‘‘önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlaya tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci’’ olarak tanımlamıştır (Akt: Yıldırım ve şimşek, 2013:147). Rubin ve Rubin’e (1995) göre tüm nitel görüşmeler üç karakteristiğı paylaşmaktadır. Bunlar; söyleşi tarzında olma, görüşülenlerin bakış açısını elde etmeye yönelme ve görüşme akışının esnekliğıdir. Nitel görüşmede araştırmacı nötr, mesafeli ya da duygularını gizleyen biri değıildir. Araştırmacının empati, duyarlılık, mizah ve içtenlik gibi vasıflarının olması araştırma için önemli unsurlardır (Akt: Kuş, 2012).

Görüşme türleri hakkında farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır, Patton’a (1987) göre üç tür görüşme yaklaşımından söz edilebilmektedir: a) Sohbet tarzı görüşme, b) Görüşme formu yaklaşımı, c) Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme (Akt: Yıldırım ve şimşek, 2013: 159). Sohbet tarzı görüşme problemin değıişik yönlerine ilişkin gerekli ve yeterli veriyi toplayabilmek için, ilgili bireyle birden fazla sohbet şeklinde gerçekleştirebilir. Görüşme formu yaklaşımı, görüşme sırasında irdelenecek bir sorular veya konular listesini kapsamaktadır. Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme ise dikkatlice yazılmış ve belirli bir sıraya konmuş bir dizi sorudan oluşur ve her görüşülen bireye bu sorular aynı tarzda ve sırada sorulur (Yıldırım ve şimşek, 2013).

Bu araştırmada sohbet tarzı görüşme tekniği, 10-14 yaş grubundaki kız çocukların sokakta çalışmalarının ya da sokak yaşantılarına yakınlarında şahit olmanın hayatlarına ne şekilde yansıdığını görmek, geleceğe dair beklentilerini ve gelecek algılarını, küçük yaşta çalışmaya başlama olgusunun ilerideki meslek seçimlerine nasıl yansıyacağını saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları(Bkz. Ek-1), kolay anlaşılabilir ve konuyla ilgili geniş cevaplar alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Soruların daha kolay anlaşılabilmesi için alternatif sorular ve sondalar kullanılmıştır.

Görüşmeler G Koşullardaki Bireyler Federasyonu'nun kullandığı etüt odalarında ve çocukların okul çıkışında G Koşullardaki Bireyler Federasyonu'nun kurslarına geldikleri saatlerde yapılmıştır. Görüşmelerde veri kaybetmemek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelere 12 kız çocuğu katılmıştır. Görüşmeler başlanmadan önce görüşmenin amacının; "Risk altındaki kız çocuklarının geleceğe dair beklentilerinin resim yoluyla belirlenmesi" ile ilgili olduğu, görüşmelerin ses kayıt cihazıyla kaydedileceği, tez raporunda isimlerin şifreleneceği, böylelikle gizliliğin sağlanacağı belirtilmiştir. Görüşme esnasında çocuklara önce demografik özellikleri ile ilgili 11 soru sorulmuş ardından asıl görüşme sorularına geçilmiştir. İdeal aile algıları, kadınların en çok çalıştığı meslekler, çalışan çocuklara dair görüşleri, hayalleri, gelecekten beklentileriyle ilgili soruların yer aldığı asıl görüşmede ise 17 soru sorulmuştur.

Görüşmeler sırasında sorularda görüşmenin akışına göre düzenlemeler yapılmış ve görüşmeler açıklayıcı, anlaşılır bir şekilde ve sohbet tarzında gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler her kız çocuğu için farklılık gösterse de 7 ile 15 dakika aralığında srmştir.

Araştırmada uzmanlardan oluşan çalışma grubunun görüşleri ise görüşme formu yaklaşımı ile alınmıştır. 8 sorudan oluşan Uzman Görüşme Formu (UGF) (Bkz. Ek-2) kız çocukları ile yapılan görüşme kayıtları ve resimler ile birlikte iki alan uzmanı, bir PDR uzmanı ve bir SHU'na gönderilmiş ve yapılan resimler doğrultusunda görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Uzmanlar ocuk resimlerini çalışan insan algısı, mesleklere dair

algılar, gelecekte beklenen, kaygı ve düşünceleri çözümleme yoluyla değerlendirmişlerdir.

3.3.3. Dokümanlar

“Dokümanlar bir çalışmayla ilgili yazılı, görsel, dijital ve fiziksel geniş bir materyale işaret eden şemsiye bir terimdir” (Merriam, 2013: 131). “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı veya görsel materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217).

Bu araştırmada katılımcıların oluşturduğu resimler(Bkz.Ek-5) ve uzmanların resimler üzerine yazmış oldukları resim analizleri birer doküman olarak incelenmiştir. Uygulama çalışmaları 10-14 yaş grubundaki 12 kız çocuğuna, belli talimatlar doğrultusunda 3'er resim yaptırılmak yoluyla elde edilmiştir. Uygulamada 2. alt amaca yönelik üçer resim yaptırılmıştır. 3. alt amaç ise üç resimde kapsayacak bir çözümlemeyi içermiştir. Kız çocuklarına yaptırılan resimlerin talimatları Şekil3.3'te gösterilmiştir.

Şekil 3.3Kız Çocukların Uygulamalarına Yönelik Talimatlar

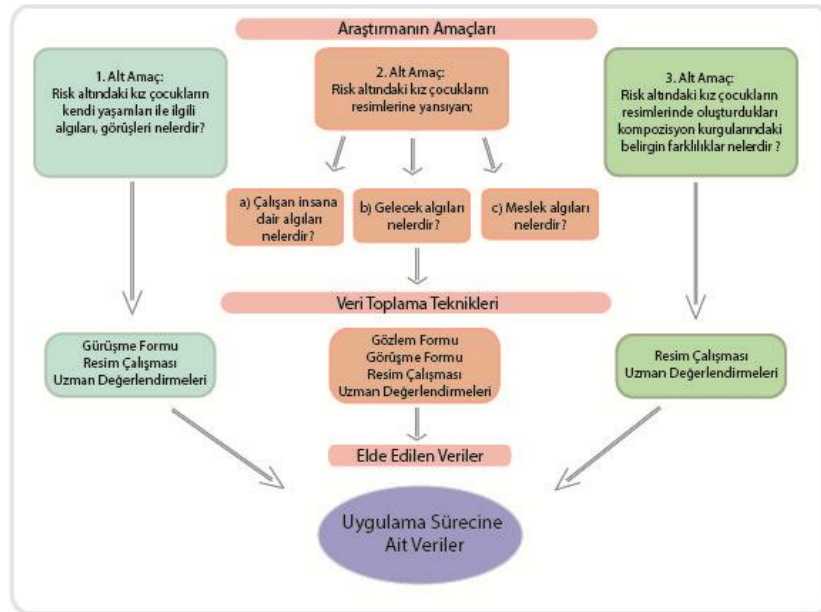
Uygulama sonucunda 36 tane resim elde edilmiştir. Uygulama süreci her kız çocuğunda farklılık göstermiştir. Çocuklar resimlerini, yarım saat ile bir saat aralığında tamamlamışlardır. Her çocuk ile resim uygulamaları boyunca ilgilenilmiş ve resimleri üzerine yapmış oldukları açıklamalar da

gözlem formuna kaydedilmiştir. Çocukların resimleri iki alan uzmanı tarafından “Resim Analiz Formu (RAF)” yardımıyla değerlendirilmiştir. Resim Analiz Formu (Bkz. Ek-3) resim numarası, yaş, konu, çizgisel gelişim dönemi, renk, şema, mekân, (varsa) yansıtıcı simgelere dair düşünceleri içeren bölümlerden oluşturulmuştur. Bu form araştırmancının üçüncü alt amacını karşılamak amacıyla kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle veri toplama sürecine başlamadan sosyal hizmet uzmanları eşliğinde katılımcılarla tanışılarak, onlarla aynı ortamda çeşitli etkinliklerde yer alınmıştır. Böylelikle uygulama sürecine yaşanabilecek olay ve olgulara dair ön deneyim elde edildiği gibi bireylerin kendilerini daha sıcak ve samimi bir ortamda ifade etmeleri sağlanmıştır. Verilerin toplanmasına risk altındaki kız çocuklarıyla yapılan görüşmelerle başlanmıştır. Görüşmeler kız çocuklarıyla birebir gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 7 ile 15 dakika arası sürmüştür. Sohbet tarzı yapılan görüşmeler çocukların nasıl bir aile kurmak istedikleri, gelecekte neler olabileceği ve hangi meslek gruplarına yönelecekleri konusunda biraz düşünerek, uygulamaya geçmeleri için bir ön hazırlık niteliğinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede çocuklara uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Ardından çocuklardan farklı günlerde “*Çalışan İnsan/lar, Düşlerimdeki Gelecek, Benim Mesleğim*” konuları çerçevesinde resim yapmaları istenmiştir. Çocuklar resimleri yaptıkları süre boyunca gözlenmiş ve Gözlem Formu doğrultusunda sürece ait veriler kaydedilmiştir. Çocukların resimlerini tamamlamaları yaklaşık olarak 30 dakika ile 1 saat arasında değişmektedir. Araştırmada izlenen veri toplama süreci Şekil 3.4’ te gösterilmiştir.

Şekil 3.4 Araştırmanın Alt Amaçlarına İlişkin Verilerinin Toplanması

Uygulama süreci için keçeli kalem ve 21x29 cm ölçülerinde A4 kâğıdı ve yoğurma maddeleri dağıtılacağı ön görülmüş fakat yapılan pilot uygulamada kız çocukların yoğurma maddeleri ile istenen çalışmayı yapamadıkları görülmüş ve yoğurma maddeleri uygulama sürecinden çıkarılmıştır. Uygulamada 12 kız çocuğuna toplam 36 resim çizdirilmiştir. Çocukların yaptığı resimler, uygulama sırasında yapılan gözlem kaydı ve görüşme kayıtları daha sonra araştırmacı dışında iki alan uzmanı, bir SHU ve bir PDR uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Son olarak iki alan uzmanı çocuk resimlerini RAF yoluyla analiz etmişlerdir.

3.5. Verilerin Analizi

Veri analizi, “yaşadığınız deneyimi ve ondan ne öğrendiğinizi anlayabilmeniz için gördüğünüzü, duyduğunuzu ve okuduğunuzu düzenlemeyi içerir” (Glesne, 2013: 256). Bu araştırmada gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla elde edilen veriler “içerik analizi” tekniği ile çözümlenmiştir. “İçerik analizi; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşma olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Merten (1983) içerik analizini “sosyal gerçeğin

belirgin içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin belirgin olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir” şeklinde tanımlamaktadır (Akt: Gökçe, 2006: 18). Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir (Şimşek ve Yıldırım, 2013:137).

Bu çerçevede verilerin analiz edilmesinde; 1) ön hazırlıklar ve 2) verilerin analizi yoluyla analiz edilmesi aşamaları izlenmiştir.

3.5.1. Ön Hazırlıklar

Araştırma uygulamasından sonra süreç içerisinde toplanan tüm veriler bir araya getirilmiştir. Çocukların yaptığı 36 resim numaralandırılmış, bilgisayara ortamına aktarılmış ve dosyalanmış, yapılan 12 görüşme ses kaydı transkript edilmiş ve tüm veriler dijital ortama aktarılmıştır. Uzman görüşlerinin yer aldığı veri seti, çocuk resimleri ve transkript edilen 12 görüşme ses kaydı güvence altına alınmak amacıyla yedeklenmiştir. Uygulama sürecinde gözlemci tarafından yapılan gözlemler gözlem formu yoluyla kaydedilmiştir.

Bu araştırmada ayrıca görüşme ve doküman incelemesi sonucunda elde edilen verilerin içerik analizini gerçekleştirmek için veriler yazıya aktarılmıştır. Tüm uygulama sürecinden elde edilen veri seti Çizelge 3.7’de verilmiştir.

Çizelge 3.7 Uygulama Sürecinden Elde Edilen Nitel Veri Seti

Veri Toplama Tekniği	Veri Kaynağı	Materyal	Sayfa Sayısı
Görüşme	Kız Çocuklar Uzmanlar	12 ses kaydı Uzman Görüşme Formu	48 108
Gözlem	Gözlemci	Gözlem Formu	12
Doküman	Resim Çalışmaları Alan Uzmanları	Resim Çalışmaları Resim Analiz Formu	36 40
Toplam			244

İçerik analizine geçmeden önce tüm veriler bilgisayar ortamında önceden hazırlanan bir tabloya yerleştirilmiş ve sayfa, satır numarası verilmiştir. Tablo iki ana sütuna ayrılmıştır. Çizelgede, ilk sütuna ana tema, tema ve kodlar, ikinci sütuna ise uygulama boyunca elde edilen bütün yazılı veriler yerleştirilmiş ve her bir veri satır numaraları ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonra verilerin analizine geçilmiştir.

3.5.1. Verilerin Analizi

“İçerik analizi, çok çeşitli söylemlerle uygulanan bir takım metodolojik araç ve tekniklerin bütünü olarak tanımlanabilir. İçerik analizi adı altında toplanan bu araç ve teknikler, herşeyden önce kontrollü bir yorum çabası olarak ve genelde tündengelimine dayalı bir okuma aracı olarak nitelendirilebilirler. Söz konusu okuma, sınırları belirlenmiş söylem örneklerinin çözümlenmesi esasına dayanmaktadır” (Bilgin,2006: 1).

Altheide (1987: 68) aslında nitel içerik analizinin “olayların, mekânların, stillerin, imajların, anlamların ve nüansların anahtar kelime olarak yer aldığı” iç görünün peşinde olduğunu söylemektedir (Akt: Merriam, 2013:196). Miles ve Huberman (1994) içerik analizini üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; 1) Veriyi indirgeme, 2) Veriyi görüntüleme ve 3) Sonucu resmetme ya da doğrulamadır. Bu başlıklara baktığımızda içerik analizinde, elde edilen veriler irdelenir, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir, bir araya getirilen veri kod ve temalara indirgenir, indirgenen tema ve kodlar organize edilir ve veriler okuyucunun anlayabileceği şekilde resmedilerek yorumlanır.

Bu araştırmada da verilerinin elde edilmesinden ve bilgisayar ortamına aktarılmasından sonra araştırmanın amaçları doğrultusunda farklı zamanlarda birkaç kez okunmak suretiyle kodlayıcı tarafından taslak kod ve temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan taslak kod ve temalar tekrar okunmuş verilerin anlamlı olup olmadığı test edilmiştir ve verilerin nihai tema kodları ortaya çıkmıştır. Bu süreçte verilerden çıkan kodlar ve temalara ait

düzenlemelerle, çözümlemede kullanılacak asıl temalara ve kod listesine ulaşılmıştır ve daha sonra tema ve kodların güvenilirliğini sağlamaya yönelik bir başka kodlayıcıya sunulmuştur. Doktora çalışmasını nitel yöntemlerle gerçekleştiren ve içerik analizinde uzmanlaşan diğer kodlayıcı araştırmacıdan bağımsız olarak araştırma verilerini kodlamış ve olası temaları belirlemiştir. Çizelge 3.8’de araştırmacı ve ikinci kodlayıcının ilk kodlama sonuçları görülmektedir.

Çizelge 3.8 Kodlayıcılara Ait Veriler

Veri Toplama Araçları ve Kod Sayıları	Kodlayıcılar		Uzlaşma Sonrası Son Kodlar
	Kodlayıcı 1	Kodlayıcı 2	
Çocuk Görüşmeleri	132	136	128
Uzman Değerlendirmeleri	216	229	214

Birbirinden bağımsız iki kodlayıcının kodlarının tutarlılığı ‘Görüş Birliği’ ve ‘Görüş Ayrılığı’ şeklinde işaretlemelerle belirlenmiştir. Kodlayıcıların kullandıkları birbirine benzer ifadeler görüş birliği, farklı ifadeler ise görüş ayrılığı olarak değerlendirilmiştir. Bazı kodlarda uzlaşılmış bazı kodlarda ise kodlandığı şekliyle bırakılmıştır.

Yıldırım ve Şimşek’e (2013) göre, “toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır” (s: 257). Bu araştırmada kod ve temaların kategorileştirilmesi sürecinde iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzman incelemesi sonunda 8 kod ve tema üzerinde görüş ayrılığı olduğu görülmüştür. Miles ve Huberman (1994: 64) tarafından verilen aşağıdaki güvenilirlik formülü kullanılarak görüş birliği ve görüş ayrılığının, araştırmacının güvenilirliğine etkisi hesaplanmıştır.

Görüş Birliği

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$$

Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı

İki bağımsız kodlayıcının görüş birliği ve görüş ayrılığı karşılaştırılmış ve kodların ortalama güvenilirliği %92.18 bulunmuştur.

Çizelge3.9Ortalama Kodlama Güvenirliği

	Görüş Birliği	Görüş Ayrılığı	Uyum
Öğrenci Görüşmeleri	128	12	%91,48
Uzman Değerlendirmeleri	214	17	%92.64
Toplam	342	29	%92.18

Kodlayıcılar tarafından oluşturulan kod ve temalar Şekil3.5' de sunulmuştur.

Şekil 3.5Kod ve Temaların Oluşturulması

1.Alt Problem 4- Ana Tema: Aile ile ilgili algılar					
1. Alt Tema: Aile ortamını betimleme			2. Alt Tema: Aile bireyleri ile ortakkinlikler		
1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı	1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı	1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı
Klasik, Mutlu, Rahat, Sevgi dolu, Gürültülü Paylaşımçı	Normal, Mutlu, Rahat, Sevgi dolu, Gürültülü Paylaşımçı,	Anneye ev işlerinde yardım, Televizyon seyretmek, Misafir ağırlamak, Kardeşlerle ilgilenme,	Anneye ev işlerinde yardım Televizyon seyretmek Kardeşlerle oyun, Kardeşlerle ilgilenme, Misafir ağırlamak, Ders	Yaşam Kaygısı	Yaşam Kaygısı, Yardımlaşma
Gecekondu	Gecekondu	Berberer yemek yemek			
2.Alt Problem 2- Ana Tema: Risk Altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekteki meslek algıları					
Alt Tema: Gelecekteki Meslek Algıları					
Göstergeler		Kullanılan Şemalar		Çağrıştırdığı Anlam	
1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı	1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı	1-Kodlayıcı	2-Kodlayıcı
Karakol, polis okulu, bayrak, Suçlu	Karakol, polis okulu, Suçlu yakalama	Polis	Polis	Güvende olma, korunma ihtiyacı, güçlü olma isteği	Güvende olma, korunma ihtiyacı, güçlü olma isteği, maskülen kadın, Kendini savunma

Temaların oluşturulmasında, ortaya çıkarılan kodların benzerlik ve farklılıkları saptanmıştır. Birbirleri ile ilişkili olan kodlar doğrultusunda hareket edilmiştir. Temaların oluşturulması işleminde bir temanın kapsamındaki tüm kodların anlamlı bir bütün oluşturması anlamına gelen iç tutarlılık ve kodlamaların birbirinden farklı olmasının yanı sıra birbiri ile ilişkili olmasının gerekliliği anlamına gelen dış tutarlılık araştırma için önem arz etmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu aşamada araştırmacı ve alan uzmanı tarafından oluşturulan kod ve tema tabloları incelenmiş ve pek çok kez okunmuşlardır. Yapılan okumalardan sonra anlamlı ve benzer ifadeleri içeren veriler, aynı başlıklar altında gruplandırılmışlardır. Elde edilen başlıklar araştırmanın temalarını, alt başlıklar ise alt temalarını oluşturmuştur. Tema ve alt temalarından araştırmacı ve alan uzmanı birbirinden bağımsız olarak yapmış oldukları tema ve alt temaları karşılaştırmışlar ve yeniden düzenlemişlerdir. Kod ve temalara ait son tabloların kontrol edilmesi için, araştırmalarında nitel araştırma yöntemlerini kullanan bir uzmanın

görüşlerine sunulmuştur. Uzman önerileri çerçevesinde bazı kod ve alt temaların isimlerinde düzeltmeler yapılmıştır. Örneğin: 1. Alt Problem, 2. Alt Tema'da yer alan "*karanlık mahalle*" kodlaması, öneriler doğrultusunda "*karanlık sokaklar*" olarak yeniden düzenlenmiştir.

Veri sayfaları kodlandıktan ve temalar belirlendikten sonra araştırmacı veriyi yönetebilmek için Microsoft Word programında bir indeks sistemi oluşturmuştur. Şekil 3.6'da yapılan indeks ile ilgili birkaç örneğe yer verilmektedir.

Şekil 3.6 Kod ve Temaların Düzenlenmesi

1. Alt Problem: Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kendi Yaşamları İle İlgili Görüşleri		
4- Ana tema: Aile ile ilgili algılar		
1. Alt tema: Aile ortamını betimleme		
Klasik : (1.ap, 4. at, UD, M, st:72-74)(1.ap, 4. at,.GF, gh, st:75) (1.ap, 4. at,.GF, no, st:76)		
Mutlu: (1.ap, 4. at GF, ab, st:77-80) (1.ap, 4. at GFjk, st:86-88)		
Gecekondu (1.ap, 4. at GF, öp, 89-90)		
2. Alt Problem: Risk Altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan çalışan insan imgeleri		
Ana Tema: Çalışan İnsan		
Göstergeler	Kullanılan Şemalar	Çağrıştırdığı Anlam
Kirli yüzler, 1. at, UD, HP-ş1, st:357-364)	Çöp toplayıcısı	Yaşam mücadelesi (2.ap,
3. Alt Problem: Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları		
2- Tema: Renk		
Sınırlı renk kullanımı (3.ap, 2. t, UD, HS-ab1, st:783-785)		
Lokal renk kullanımı (3.ap, 2. t, UD, HS-rs1, st:797-800)		
İsteğe bağlı renk kullanımı (3.ap, 2. t, UD, HP-vy, st:792)		

Bulgular sunulurken, araştırma sonucunda elde edilen her bir kodun hangi yöntemle toplandığı, hangi satır aralığında bulunduğu ve hangi veri kaynakları tarafından ifade edildiği belirtilmiştir. Örneğin;“*M:Aile içinde yoksulluğa bağlı bir kabulleniş ve düşük düzeyde bir paylaşım mevcuttur, çocukların büyük bir çoğunluğu durumun değişmeyeceğini kabullenmiş durumdadırlar.*” (1.ap, 4. at, UD, M, st:72-74) ifadesinin yanındaki parantezin içindeki açıklamagörüşünbirinci alt problemi kapsayan dördüncü alt temada M. Kodlu uzmanın 72-74. satırları kapsayan uzman değerlendirmesi olarak açıklanmaktadır.Bir örnek daha vermek gerekirse;“*HS:ef- Birinci resimde yalnızlık duygusunun verdiği hüzün söz konusu. Çocuk resimde çalışan çocuğu tek başına betimleyerek yalnızlığına vurgu yapmış olabilir. Çevrede insan yaşamına dair herhangi bir nesnenin bulunmayışı bu tezi doğrular niteliktedir. Diğer resimlerde ise özlem istediği yaşamdaki maddi standartlara özlem duygusu hissedilmekte.*”(2.ap, 1. at, UD, HS-ef, st:347-352)ifadesinin yanındaki parantezin içindeki açıklama görüşün ikinci alt problemi kapsayan birinci alt temada HS. Kodlu uzmanın ef kodlu öğrencinin çalışmalarına yaptığı 347-352. satırları arasındaki yorumunu ifade etmektedir.Araştırma etiği gereği araştırma yapılan çocukların gerçek isimleri ifşa edilmemiş, her bir çocuğa kod isimleri verilerek ifade edilmişlerdir.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

“Bütün araştırmalar, etik ilkeler dâhilinde geçerli ve güvenilir bilgi üretme kaygısı taşır” (Merriam,2013: 199).Kirk ve Miller (1986) nitel araştırmada geçerliğin araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına geldiğini söylemektedir (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2013). “Nitel araştırmalarda iç geçerlik veya inanılrlık, araştırma bulgularının dış dünyadaki gerçekliğe uyup uymadığı sorunsalıyla ilgilidir. Dış geçerlik veya diğer adıyla nakledilebilirdik ise bir çalışmanın sonuçlarının farklı durumlara ne derece uygulanabileceği ile ilgilidir” (Merriam, 2013: 203-214).

Bu çerçevede araştırmanın iç geçerliğini sağlayabilmesi için, araştırmacı araştırma alanına katılım sağlamıştır. Araştırmacı, çocuklarla yaptığı görüşmelerden ve gözlemlerinden ayrıntılı ve derinlemesine bilgi

toplamaştır. Ayrıca görüşme ve doküman analizine yönelik kodlama ve temaların belirlenmesinde alandan bir uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın dış geçerliğinin sağlayabilmesi için ise, araştırmanın yöntem bölümünde; veri toplama sürecinde kullanılan yöntem ve araçların nasıl geliştirildiği, araştırmanın metodu, çalışma grubu ve özellikleri ve uygulama süreci ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Araştırma, Ankara ilinde bulunan Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'nun kullandığı eğitim salonlarında, Ankara'nın sosyo-ekonomik seviyesi düşük, eğitim hizmetlerinden yeterli düzeyde faydalanamayan, çoğu kişinin çekinerek gittiği Yenidoğan, mahallesinde yaşayan kız çocukları ile yapılmıştır. Türkiye genelinde sosyo-ekonomik seviyesi düşük, eğitim hizmetlerinden yeterli düzeyde faydalanamayan ve yine pek çok kişinin çekinerek gittiği bu tür mahalleler benzer özellikler çerçevesinde yapılandırılmaktadır. Bu bağlamda benzer katılımcılarla ve benzer koşullarda yapılacak bir araştırmada da benzer araştırma sonuçlarına ulaşılabileceği düşünülmektedir. Araştırmada, çocukların bakış açılarına, sürece ve ortama ilişkin sürece, katılımcıların bakış açılarına ve ortama ilişkin farklı veri kaynaklarından ve bir Sosyal Hizmet Uzmanı'nın alana yönelik bilgilerinden yararlanılarak veriler elde edilmiştir.

Araştırmada sonuçların inandırıcılığına hizmet eden güvenilirlik çalışmaları ise, aynı zaman diliminde birden fazla araştırmacının bir olgu ya da aynı biçimde ölçmesi anlamına gelen gözleme bağlı güvenilirlik (iç güvenilirlik göstergesi) ve ölçülen olgunun geçen zaman içinde aynı biçimde ölçülebilmesi anlamına gelen zamana bağlı güvenilirlik (dış güvenilirlik göstergesi) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu araştırmada, güvenilirliği sağlamaya yönelik olarak elde edilen verilerin içerik analizinde iki alan uzmanının görüşlerinden yararlanılmıştır. Araştırmada izlenen yöntem ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Nitel bulguların nasıl oluşturulduğu, veri toplama araçlarının amaçlarının neler olduğu, bu araçların nasıl geliştirildiği, nasıl uygulandığı, verilerin nasıl toplandığı, nasıl birleştirildiği ve nasıl analiz edildiği ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Uygulama sonunda araştırmacı tarafından, etik sorunları gidermek ve veri

kaybını azaltmak amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu kayıtlar ve uygulama sürecinden elde edilen tüm dokümanlar dijital ortamda yedekleyerek güvence altına almıştır. Değişik veri toplama yöntemlerinden ve kaynaklardan yararlanılarak çeşitlemeye (triangulation) yapılmıştır. Böylece konular yorumlanırken farklı kaynaklar kullanılmıştır. Araştırmacı, içerik analizinde güvenilirliği sağlamak amacıyla alandan iki uzmanın desteğine başvurmuştur. Bulgular okuyucunun verileri, yalın haliyle okumasını sağlamak amacıyla birçok veri kaynağından elde edilen verilerin doğrudan alıntılarla verilmesi yoluyla yazılmıştır.

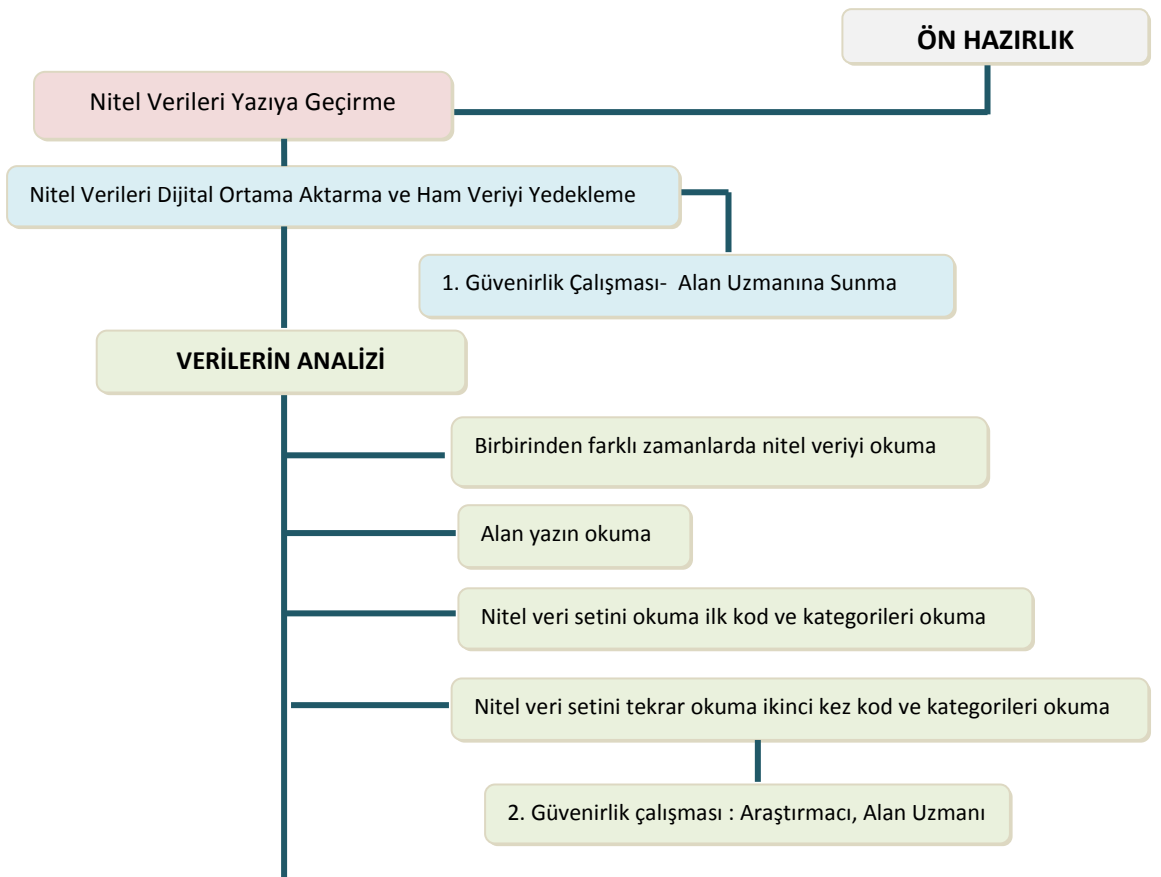
Bu araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği açısından araştırma verilerinin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında araştırmacı dışında iki alan uzmanı, bir sosyal hizmet uzmanı ve bir PDR uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Bu sayede katılımcıların bakış açılarına ve ortama ilişkin veriler farklı bakış açıları ile derinlemesine değerlendirilmiştir. Şekil 3.7' denitel veri çözümlenmesinde izlenen temel aşamalar ve bu aşamalardaki işlemler ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur.

3.7. Araştırmacının Rolü

“Araştırma süreçlerinde daha fazla yer almaya başlayan araştırmacılar, kendilerini araştırma amaçları ve süreçlerine, kendi özelliklerine ve araştırma katılımcılarının kişisel niteliklerine bağlı olarak çeşitli rollerde bulurlar” (Glesne, 2013: 229). Araştırmacı uygulama sürecinden önce 6 yıllık bir zaman diliminde uygulama yapılan kız çocuklarının düzenli olmasadasıksık devam ettikleri Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'nun çeşitli etkinliklerinde yer almış, yaşadıkları semtler ziyaret edilmiş ve bu kız çocukları ile tanışarak bir güven ortamı oluşturulmuştur.Yapılan uygulama süresi içinde de görüşülen kız çocuklarıyla sohbet etmek ve katıldıkları dans ve spor kurslarında onları izlemek ve desteklemek yoluyla güven ortamı perçinlenmeye çalışılmıştır. Bu sayede araştırmacı görüşme ve uygulama sürecindeki olay ve olguları daha

iyi kavrayabilmiş, sürecin nasıl gelişeceğine yönelik deneyimleri yaşamış ve böylece verilerin analizinde etkili olmuştur.

Şekil 3.7 Nitel Verilerin Çözümleme ve Yorumlanması Süreci

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

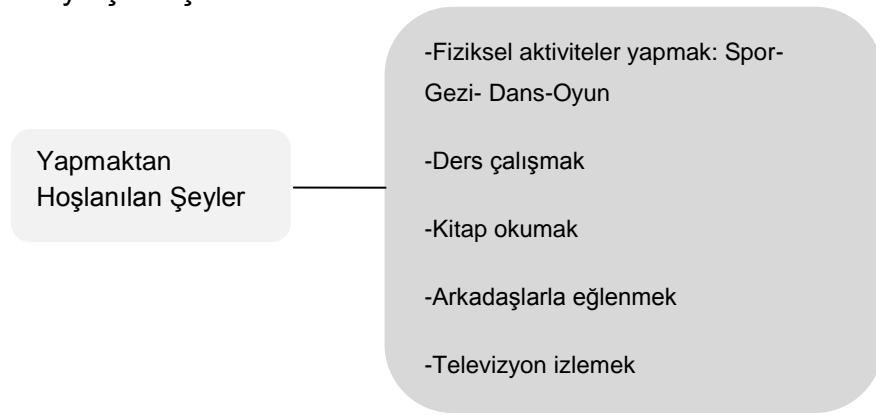
Bu bölümde; risk atındaki kız çocuklarının kendi yaşamları ile ilgili algıları, çalışan insan algıları, gelecekteki meslek algıları, gelecek beklentileri ve resimlerindeki kompozisyon kurgularını belirlemek amacıyla yapılan gözlem, görüşme ve doküman analizlerinin irdelenmesi sonucunda elde edilen bulgular ile yorumlara yer verilmiştir. İçerik analizi ile çözümlenen veriler çerçevesinde kodlar oluşturulmuş, kodlarda “ana tema” ve ana tema

altında yer alan “alt temalar” altına yerleştirilmiştir. Veri analizi sonucu ortaya çıkan bulgular aşağıda belirli bir bütünlük içinde yansıtılmaya çalışılmıştır.

4.1. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kendi Yaşamları İle İlgili Algılarına Dair Bulgular

4.1.1. Yapmaktan Hoşlanılan Şeyler

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik ilk tema ve kodlar oluşturan; “Nelerden hoşlanırsın, gün içinde yapmaktan en çok keyif aldığın şeyler nelerdir?” sorusu çerçevesinde ele alınmıştır. Veri analizi sonucunda bir tema ile beş kod ortaya çıkmıştır.

Şekil4.1Risk altındaki kız çocuklarının yapmaktan hoşlandıkları şeyler

Şekil4.1’de görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının yapmaktan en çok hoşlandıkları şeyler; fiziksel aktiviteler yapmak (spor- gezi- dans-oyun), ders çalışmak, kitap okumak, arkadaşlarla eğlenmek, televizyon izlemek, sanatsal aktiviteler yapmak (resim yapmak, müzik dinlemek) ve ev işlerine yardım etmek olarak kodlanmıştır (1.ap, 1. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, üü, vy, st:1-19).

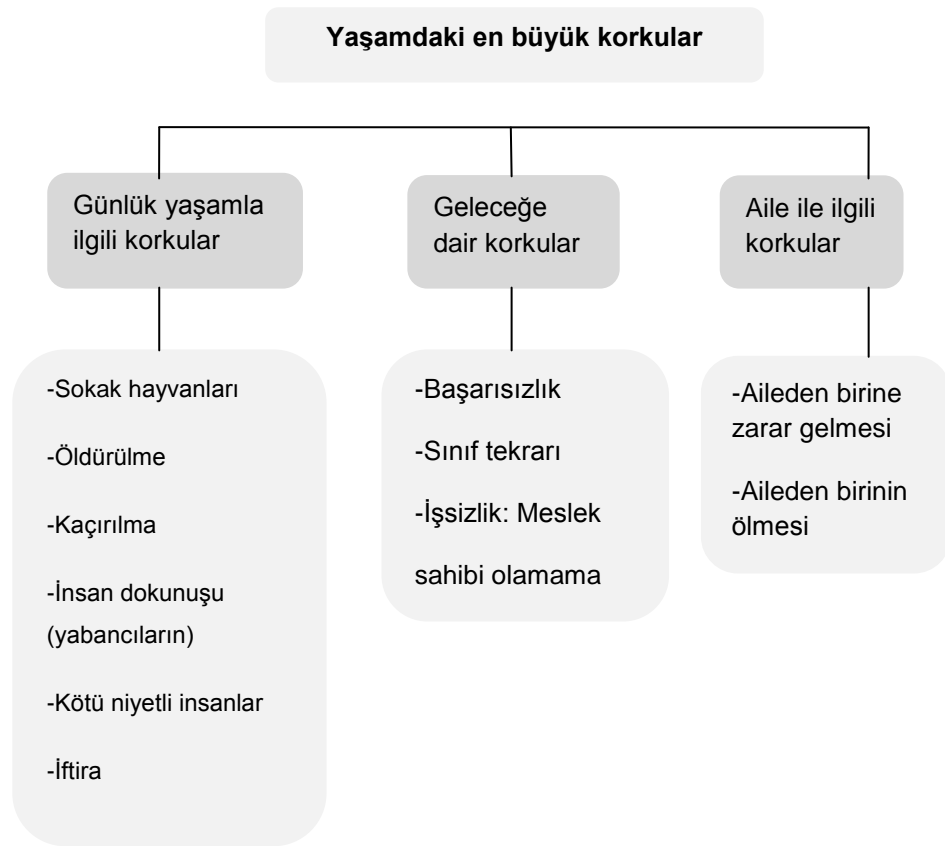
Kız çocukları yapmaktan hoşlandıkları şeyleri; “*En çok spor yapmayı seviyorum... Anneme ev temizlerken yardım ediyorum...*” (1.ap, 1. at, GF, ef, st: 5), “*Resim yapmayı, hikâye okumayı seviyorum, gezmeyide çok seviyorum arkadaşlarımla*” (1.ap, 1. at, GF, öp, st:11), “*Kitap okumak, spor, televizyon izlemek.*” (1.ap, 1. at, GF, rs, st:13), “*Genelde oyunla değil, kitap okumayı seviyorum, dersime çalışmayı birde resim yapmayı seviyorum,*

...”(1.ap, 1. at, GF, ş, st: 14-16), “*Spor, ders hoşuma gidiyor. Spor yapmayı müzik dinlemeyi seviyorum, televizyon izlemeyi severim. Anneme hep yardım ederim.*” (1.ap, 1. at, GF, ü, st: 17-18) ifadeleriyle açıklamışlardır.

Bulgular bağlamında kız çocukların büyük çoğunluğu fiziksel aktivitelerden, özellikle spor yapmaktan keyif aldıklarını belirtmişlerdir. Bunun dışında gezmek, dans etmek ve oyun oynamak vakit geçirirken keyif aldıkları diğer fiziksel aktivitelerdendir. Ayrıca bu kız çocukların bir kısmı arkadaşlarıyla vakit geçirmekten, televizyon izlemekten, sanatsal aktivitelerden, kitap okumak ve ders çalışmaktan hoşlandıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklardan ikisi ise annelerine yardım etmekten keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

4.1.2. Yaşamdaki En Büyük Korkular

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan ikinci tema ve kodlar; “*En büyük korkuların nelerdir? Biraz anlatır mısın.*” sorusu çerçevesinde ele alınmıştır. Veri analizi sonucunda bu soru bir tema, üç alt tema ve onbir kodla ifade edilmiştir. Şekil 4.2’de görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının yaşamlarındaki en büyük korkuları; günlük yaşamla ilgili korkular, geleceğe dair korkular ve aile ile ilgili korkular olmak üzere üç alt tema altında incelenmiştir (1.ap, 2. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, ş, ü, vy, st: 20-39, UD, M. st: 40-47).

Şekil 4.2 Risk altındaki kız çocuklarının yaşamdaki en büyük korkuları

Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının günlük yaşamla ilgili bir takım korkuları olduğunu göstermektedir. Bunlar sokak hayvanları, öldürülme, kaçırılma, insan dokunuşu (yabancıların), kötü niyetli insanlar, iftira, trafik kazası, şiddet ve karanlık sokaklar olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları günlük yaşamla ilgili korkularını şu sözlerle dile getirmişlerdir; *“Biri bana dokundumu korkarım, en ufak dokuntuda korkarım”*(1.ap, 2. at, GF, ef, st: 20-21), *“Birin bana iftira atmasından daima korkmuşumdur.”*(1.ap, 2. at, GF, jk, st: 23), *“Mahallemizde bizi döven çocuklar var onlardan korkuyorum, anneminde kavga etmesini istemiyorum...”*(1.ap, 2. at, GF, öp, st: 26-28), *“Mahallemizden, çünkü orada korkunç amcalar var, geceleri lambalar gittiğinde mahallemiz karanlık oluyo, kimse olmuyo mahallede. Hep ateş yakarlar ateşin başında dururlar, bazen evleri yıkıyorlar.”* (1.ap, 2. at, GF, öp, rs: 29).

Yapılan görüşmeler sonucunda bu kız çocuklarının kaçırılma, yabancı dokunuşu, iftira gibi insan temelli sosyal durumlardan korktukları görülmektedir. Bu durumu SHU şu sözleriyle desteklemektedir: *“Bu çocukların en temel eksiklikleri güven duygularının sürekli örselenmesi nedeniyle sosyal ilişkilerinin sağlam temellere dayanmamasıdır. Toplumdan gelen her veriyi bazen sorgulamak zorunda kalmaları onları rahatsız etmektedir.”* (1.ap, 2. at, UD, M, st: 40-43). Ayrıca kız çocuklarının mahalle ortamından kaynaklanan bazı endişeleri bulunmaktadır. Bunlar; aileler arasında sıklıkla yaşanan kavgalar, mahallenin karanlık ve tehlikeli oluşudur. Mahalledeki en büyük tehlike ise yabancı güvenilir olmayan insanlar olarak görülmektedir. Diğer yandan çocukların ifadelerine yansıyan günlük yaşam ile ilgili ya da yaşanmışlıkla ilgili bazı korkuları bulunmaktadır. Bunlar;

yaşanan bir trafik kazası ya da hayvanlara yönelik korkulardır. Örneğin; ii,jk ve öp kodlu çocuklar “böcek, köpek gibi” hayvanlardan korktuklarını ifade ederken(1.ap, 2. at, GF, ii, st: 22- jk, st: 23- öp, st: 26-28),no kodlu çocuk yaşadığı bir ana dair korkusunu ifade etmiştir.“Bir ara kardeşime araba çarpmıştı, o günden beri arabalardan korkuyorum.” (1.ap, 2. at, GF, no, st: 24).

Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema risk altındaki kız çocuklarının gelecek ile ilgili bir takım korkuları olduğunu göstermektedir. Bu korkular başarısızlık, sınıf tekrarı, işsizlik, meslek sahibi olamama, erken evlendirilme olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları gelecek yaşantıları ile ilgili kaygılarını; “Başarısız olmaktan korkarım, meslek sahibi olamazsam korkarım”(1.ap, 2. at, GF, uü, st: 33), “İleride öğretmen olmak istiyorum, olamazsam başarısız olursam çok üzülürüm, sanırım en büyük korkum o” (1.ap, 2. at, GF, vy, st: 34-35), “Sınıfta kalmak, başarısız olmak okuldan puan çekememek, spor hayatımın devam etmesini istiyorum”(1.ap, 2. at, GF, cd: 36-37) şeklinde dile getirmişlerdir. Çocukların geleceğe dair en büyük korkusu başarısızlık ve bunun sonucunda meslek sahibi olamama düşüncesidir. Ancak SHU ise kız çocukların geleceğe yönelik en büyük korkusunu erken evlendirilme olarak görmektedir: “Risk altında yaşayan çocukların geleceğe dair en önemli korkuları erken hayata atılmaları yani erken evlendirilmeleridir. Çevrelerindeki olumsuz örneklerden bunu anlayabiliriz. Ayrıca çocuklar ait oldukları toplumda önemsenmediklerini bilmektedirler.”(1.ap, 2. at, UD, M, st: 44-47).

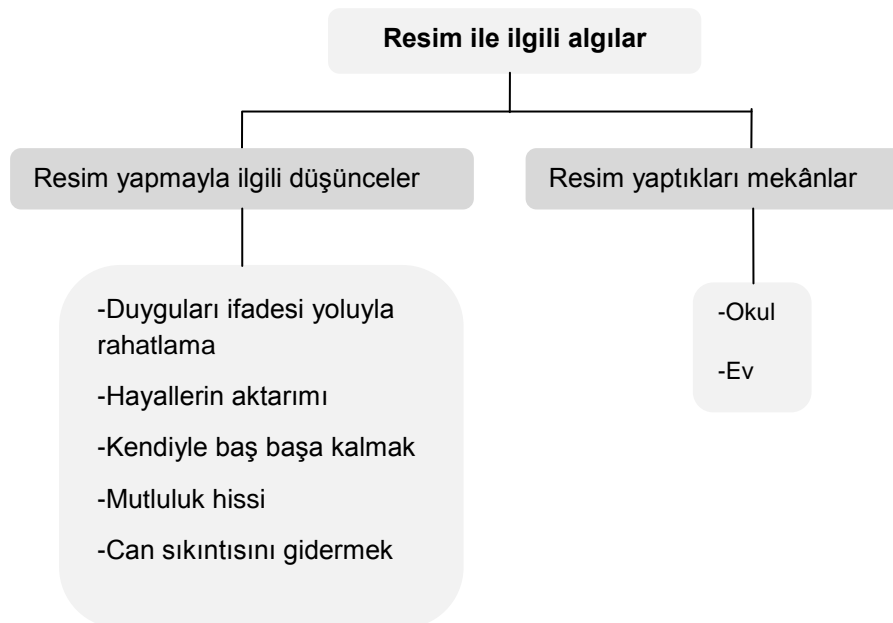
Bulgular bağlamında kız çocukların bir kısmının okulda başarısız olmak ve bunun sonucunda kariyeri olan bir mesleğe sahip olamamak, sınıf tekrarı yapılması durumunda ileride uzmanlaşmak istediği spor hayatına devam edememek, erken evlendirilmek suretiyle sahip olmak istediği hayat şartlarına ulaşamamak gibi geleceğe dönük korkuları olduğu söylenebilir. Çocuklar özellikle okul başarısızlığını erken evlendirilme nedeni olarak görmektedirler. Örneğin;” ...okul okumayınca 15 yaşında falan hep evleniyorlar.”(1.ap, 2. at, GF, şt, st: 241),“...kızın dersleri kötüymüş, okumaz bu demişler oda evlenmiş...”(1.ap, 2. at, GF, uü, st: 243-244).

Görüşme kayıtlarından elde edilen üçüncü alt tema risk altındaki kız çocuklarının aile bireyleri ile ilgili bir takım korkuları olduğunu göstermektedir. Bunlar; aileden birine zarar gelmesi ve aileden birinin ölmesi olarak kodlanmıştır. Kız çocukları aileleri ile ilgili kaygı ve korkularını; ab kodlu çocuk, “*Birisine bişey olması, benim ailemden*” (1.ap, 2. at, GF, ab, st: 39), şt kodlu çocuk “*Öldürülmekten, ailemden birisinin,*” (1.ap, 2. at, GF, şt, st: 32) şeklinde ifade etmişlerdir.

Bulgular bağlamında bu kız çocuklarının ailelerinden birinin yaralanması, ölümü, kaçırılması yada kendilerinin kaçırılarak ailelerinden ayrı düşmesi durumlarından korktukları görülmektedir. Bu bağlamda çocukların sahipsiz kalmaktan korktukları ve hayata dair güvensizlikleri olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.3. Resim Yapma İle İlgili Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan üçüncü tema ve kodlar; “*Resim yapmak senin için ne ifade ediyor?*” sorusu bağlamında oluşturulmuştur. Görüşme kayıtları irdelenmesi sonucunda bu soruya ait veriler bir tema, iki alt tema ve yedi kodla ifade edilmiştir.

Şekil 4.3 Risk altındaki kız çocuklarının resim yapma ile ilgili algıları

Şekil 4.3'te görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının resim ile ilgili algıları resim yapmak ile ilgili düşünceler ve resim yaptıkları mekanlar olmak üzere iki alt temaya indirgenmiştir. (1.ap, 3. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st: 48-71). Bu bağlamda görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının resim yapmayla ilgili düşüncelerini içermektedir. Bunlar; duyguların ifadesi yoluyla rahatlama, hayallerin aktarımı, kendiyle baş başa kalmak, mutluluk hissi, can sıkıntısını gidermek olarak kodlanmıştır. Görüşme kayıtlarından çıkan ikinci alt tema ise kız çocuklarının resim yaptıkları mekânları içermektedir. Bunlar okul ve ev olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları resim yapmak ile ilgili düşüncelerini ve resim yaptıkları mekânları şu şekilde ifade etmişlerdir; *“Resim yapmayı seviyorum, mutlu oluyorum. Okulda bir kere...resim yapıyorum, evde kardeşimle beraber resim yapıyorum”* (1.ap, 3. at, GF, ab, st: 48-50), *“...severim, her canım sıkıldığında resim yaparım, iki üç günde bir bazen evde resim yaparım.”*(1.ap, 3. at, GF, gh, st: 54-55), *“Resmi severim... Hergün, canım sıkıldıkça resim yapıyorum, karalamalar yapıyorum. Mesela karalama yaparak kızdığım birşeyin hıncını ondan çıkarabiliyorum, rahatlıyorum.”*(1.ap, 3. at, GF, jk, st: 56-58), *“Resim yapıyorum bazen okulda... Resim yaparken içim böyle sanki herşey dağılmış gibi, yaptığım herşeyi kâğıda dökmüşüm gibi.”*(1.ap, 3. at, GF, cd, st: 51-53), *“Resim yaparım severim ama biraz zor bişey, okulda yapıyorum genelde, bazen evde de yaptığım oluyo. Hayallerimizi kâğıda döküyoruz...”* (1.ap, 3. at, GF, no, st: 59-61), *“Resim yapmayı seviyorum, rahat hissediyorum kendimi, kendi kendime oluyorum.”*(1.ap, 3. at, GF, öp, st: 62-63), *“...gerçek olacağını hissediyorum, yaptığım resmin.”*(1.ap, 3. at, GF, rs, st: 64-65), *“...Hislerimi döküyorum rahatlıyorum.”*(1.ap, 3. at, GF, uü, st: 67-68), *“Resim*

yapmaktan hoşlanırım... Canımın sıkıntısı geçiyo..."(1.ap, 3. at, GF, vy, st: 69-71).

Bulgular bağlamında kız çocuklarının resim yapmaya dair olumlu düşünceler içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Çocuklar resmi; zaman zaman zor bulsalarda hislerini resim yoluyla aktarabildikleri ve olumsuz bazı duygularını daha iyi kontrol edebildikleri bir araç olarak görmektedirler. Ancak çocukların ifadelerinde de görüldüğü gibi çocuklar resmi sadece okul içerisinde bir saatlik görsel sanatlar dersinde ve evde zaman buldukça yapmaktadırlar. Bulgular bağlamında Çocukların kendilerini sanat yoluyla ifade edebilecekleri okuldışı aktivite olanakları sağlayan çeşitli ortamların bulunmadığı söylenebilir.

4.1.4. Aile İle İlgili Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan dördüncü tema ve kodlar; *"Şu anda kendini nasıl bir aile ortamında görüyorsun?"* ve *"Sana göre ideal bir aile nasıl olmalıdır?"* soruları bağlamında oluşturulmuştur. Veri analizi sonucunda bu tema üç alt tema ve yirmiiki kodla ifade edilmiştir.

Şekil 4.4'te görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının aile kavramı ile ilgili algıları aile ortamını betimleme, aile bireyleri ile ortak etkinlikler ve ideal aile ile ilgili algılar olmak üzere üç alt temaya indirgenmiştir (1.ap, 4. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st: 72-128).

Şekil 4.4 Risk altındaki kız çocuklarının aile ile ilgili algıları

Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının aile ortamı betimlemelerini içermektedir. Bunlar klasik, mutlu, rahat, sevgi dolu, gürültülü, paylaşımcı, kaygılı ve gecekonduda yaşam olarak kodlanmışlardır. Kız çocukları aile ortamı ile ilgili düşüncelerini; “...normal”(1.ap, 4. at, GF, gh, st: 75-no, st: 76), “İyi ve mutlu bir evde....Gecekonduda”(1.ap, 4. at, GF, jk, st: 86-88), “Okula gidiyorum, eve gidiyorum sonra buraya geliyorum. Ödevlerimi yapıyorum yemek yiyorum dişimi fırçalıyorum sütümü içiyorum uyuyorum. Çizgi film izlerim bazen”(1.ap, 4. at, GF, ef, st: 81-83), “Kendimi huzurlu hissediyorum eve gidince, mutlu hissediyorum, komşularımız iyi çingenler dışında, gecekonduda yaşıyoruz”(1.ap, 4. at, GF, öp, st: 89-90), “Ailemle mutluyum, kavgamız yok, mutlu yaşıyoruz. Ben dersimi çalışırım otururum, televizyonun başında da fazla durmam, kardeşlerimi oynatıyorum...”(1.ap, 4. at, GF, rs, st: 91-93), “Evimde mutluyum, okula gidiyorum, spor yapıyorum, televizyon izliyorum, sonra ödevlerimi yapıyorum, rahatım evde...” (1.ap, 4. at, GF, üü, st: 98-100) şeklinde ifade etmişlerdir.

Yapılan görüşmeler bağlamında kız çocukların hayatlarını normal ve sıradan olarak gördükleri söylenebilmektedir. Kız çocukları genel olarak aile yaşantılarını mutlu olarak tanımlamaktadırlar. Öte yandan SHU kız çocukların aile yaşamları ile ilgili tespitlerini şu şekilde özetlemektedir:

“Çocukların yaşadıkları bölge itibar ile yaşam kaygıları, mutluluk ve endişeleri farklı geliştirmekte ve onların yoğun olarak evlilik, çalışma etrafında dönen bir yaşamları gerçekleşmektedir. Mutluluk kavramı

onlar için aile içi şiddetin olmadığı ve iyi evlilik gibi ya da iyi bir işle sınırlı kalmaktadır.”(1.ap, 4. at, UD, M, st: 103-107).

Bulgularda da görüldüğü gibi çocuklar aile ortamlarını normal ya da günlük rutin eylemlerini sıralama yoluyla betimlemişlerdir. Aile içerisinde sürekli karşılaştıkları durumlar, davranışlar değişmediği sürece yaşadıkları aile hayatını mutlu olarak tanımladıkları görülmektedir.

Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema risk altındaki kız çocuklarının aile bireyleri ile geçirdikleri ortak etkinlikleri kapsamaktadır. Bunlar, anneye ev işlerinde yardım etmek, beraber televizyon seyretmek, misafir ağırlamak, kardeşlerle ilgilenmek ve kardeşlerle oyun oynamak olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları aileleri ile geçirdikleri ortak zamanları: *“...Kardeşim çizgifilm izliyor ama biz ablamla Medcezir’i, Recep İvedici izliyoruz akşam sonra uyuyoruz.”*(1.ap, 4. at, GF, ab, st: 77-80), *“Otururuz annem çay yada bişeyler getirir, beraber televizyon izleriz, ...anneme çok yardım etmiyorum.”* (1.ap, 4. at, GF, ii, st: 84-85), *“....kardeşlerime bakıyodum okula onların sularını götürüyodum, anneme yardım ediyorum ev işlerinde... Bize hep misafir geliyo annem onlarla ilgileniyo, biz kendimiz oyun oynuyoruz kitap okuyoruz”*(1.ap, 4. at, GF, ş, st: 94-97), *“Bizim ev biraz gürültülü, beraber yemek yeriz ben anneme yardım ederim sonra televizyon izleriz...”* (1.ap, 4. at, GF, vy, st: 101-102) şeklinde ifade etmişlerdir.

Bulgulardan da anlaşılabilirdiği gibi kız çocukları aileleri ile televizyon izlemek, yemek yemek kardeşlerle ilgilenmek ve rutin ev işlerine yardım etmek gibi paylaşımların dışına çok çıkmadıkları görülmektedir. SHU’nun bu duruma ilişkin tespitleride benzer niteliktedir. SHU *“Aile içinde yoksulluğa bağlı bir kabulleniş ve düşük düzeyde bir paylaşım mevcuttur, çocukların büyük bir çoğunluğu durumun değişmeyeceğini kabullenmiş durumdadırlar.”* (1.ap, 4. at, UD, M, st: 72-74) diyerek kız çocuklarının aileleri ile geçirdikleri zamanı, aslında sosyal ilişkiler anlamında yetersiz olsada sıradan ve normal olarak kanıksadıklarını söylemektedir. Ayrıca SHU’ya göre *“Toplumda kendilerini daha çok gereksiz ve adeta ailelerine yük olarak gören birçok*

çocuk bulunmaktadır. Ailelerin başa çıkamadıkları sorunlarında bunları çocuklarına yönlendirmesi bu duyguların oluşumuna neden olmaktadır.”(1.ap, 4. at, UD, M, st: 108-111).

SHU’ın da belirttiği gibi, bu kız çocuklarının farklı hayatları çok sık görmemelerinden kaynaklı, yaşama ve aileleri ile kaygıları ve paylaşımları belli başlı konular üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunlar, ev işi yapmak, kardeşlerle ilgilenmektir. Aile ile geçirilecek etkileşimli vakitten bahsetmek oldukça zor görünmektedir. Görüşmelerden de anlaşılacağı gibi, kız çocuklarının aileleri ile günlük paylaşımları oldukça kısıtlı ve yüzeyseldir. Dolayısıyla onların toplumdan ve daha özelde bireylerden beklentilerinin daha az düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

Görüşme kayıtlarından elde edilen üçüncü alt tema risk altındaki kız çocuklarının ideal bir aile ile ilgili algılarını içermektedir. Bunlar; destekleyici, mutlu ve sevgi dolu, rahat, sakin, şiddet olmayan, temiz, sağlıklı, saygılı, sınırları ve kuralları olan, kendine ait yatak, anne baba birlikteliği, iyi yemek olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları zihinlerindeki ideal aile kavramını ise şu şekilde açıklamaktadırlar: *“Mutlu, rahat, birbirini seven”*(1.ap, 4. at, GF, ab, st: 112), *“Anneyle babanın ayrı kalması çok kötü birşey kimse istemez ve insanın annesi, babası, kardeşleri hep beraber yaşaması, başka birşey gelmiyo aklıma. Evimiz bir odalı, hepimiz koltuklarda uyuyoruz. Bence iyi aile herkesin odası olması, iyi işinin olması gerek, daha sağlıklı yaşamalı, daha iyi yemek yemeli.”*(1.ap, 4. at, GF, cd, st: 113-117), *“Mutlu, temiz, gürültüsüz”* (1.ap, 4. at, GF, gh, st: 118), *“Saygılı sevgili, çocuklarını dövmeyen.”*(1.ap, 4. at, GF, no, st: 122), *“Mutlu, rahat, temiz, kirli evler kötü, pis kokan falan”* (1.ap, 4. at, GF, öp, st: 123), *“Anne babasını seven, herkesin birbirini sevdiği bir aile.”*(1.ap, 4. at, GF, rs, st: 124), *“Herkesin mutlu olduğu, bağırma olmayan, kalabalık olmayan”*(1.ap, 4. at, GF, şt, st: 125).

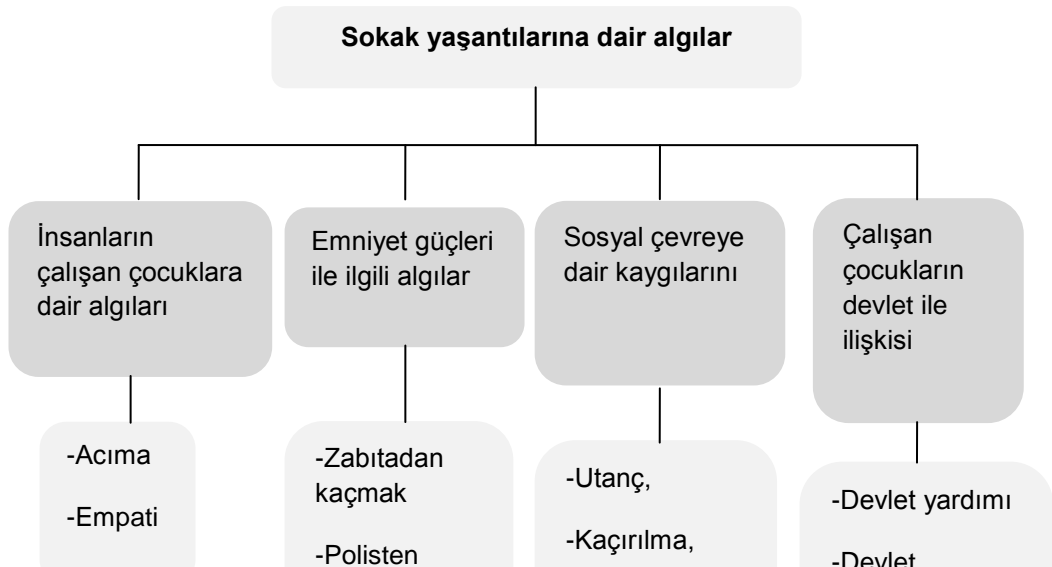
Çocukların ifadelerinde de anlaşılacağı üzere aile bireylerinin bir arada olması, yaşam alanlarının kavgasız, gürültüsüz, temiz, sakin ve aile bireyleri için uygun olması ideal bir aile ortamı için yeterli görülmektedir. Diğer

yandan uü kodlu çocuk“Çocuğuna destek vermeli, eğitim yönünden iyi olmalı”(1.ap, 4. at, GF, uü, st: 126) sözleriyle ailenin eğitim yönünden destekleyici bireylerden oluşması gerektiğini ifade etmektedir. vy kodlu çocuk ise “Anne baba çocuğa biraz karışmalı, her ailenin bir sınırı ve kuralları olmalı...”(1.ap, 4. at, GF, vy, st: 127-128) şeklindeki ifadesiyle anne babanın varlığını koydukları kurallarla hissetmek istediğini belirtmektedir.

Bulgular bağlamında kız çocuklarının büyük çoğunluğu için iyi bir ebeveynde olması gereken özellikler; çocuklarını ve eşini seven, kavga etmeyen, anlayışlı ve yardım sever birey özellikleridir. Temiz bir ev ortamı, anne ve babanın çocuğa çok fazla olmasa da otoritesini hissettirmesi ve her zaman ebeveynlerinin onları destekleyeceklerini bilmeleri kız çocukları için önem taşıyan diğer unsurlardandır. Ayrıca babanın anne ile birlikte olmasında kız çocukları için önemli görülmektedir.

4.1.5. Sokak Yaşantılarına Dair Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan beşinci tema ve kodlar; “Daha önce çalıştın mı ve ne zaman, nerede başladın? Bize hikâyenden biraz bahseder misin?” ve “Bana çalışırken yaşadığın yada çalışırken gördüğün insanlarla ilgili endişelerden bahseder misin?”soruları bağlamında oluşmuştur. Görüşme kayıtlarının irdelenmesi sonucunda bu temayla ilgili dört alt tema ve ondört kodulaşmıştır.Şekil 4.5’te görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının sokak yaşantılarına dair algıları insanların çalışan çocuklara dair algıları, emniyet güçleri ile ilgili algılar, sosyal çevreye dair kaygılarını, çalışan çocukların devlet ile ilişkisi olmak üzere dört alt temaya indirgenmiştir (1.ap, 5. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st:132-195).

Şekil 4.5 Risk altındaki kız çocuklarının sokak yaşantılarına dair algıları

Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema insanların çalışan çocuklara dair algılarını kapsamaktadır. Bunlar: acıma ve empati olmak üzere iki kodla ifade edilmiştir.

Kız çocukları insanların çalışan çocuklara dair algılarını şu şekilde açıklamaktadırlar: “...Bence insanlar acıyo çok küçük yaştakilere...” (1.ap, 5. at, GF, ab, st: 135), “Bazen görüyorum çalışan çocukları o zaman çok üzülüyorum, sanki ben onların yerinde oluyorum. Ben hep onları rüyamda görüyorum, sanki ne sanıyorum ki ne onlar bir ekmek yemiyo, kendilerine su bulamıyo yatak bulamıyo, o yüzden kendimi kötü hissediyorum” (1.ap, 5. at, GF, ş, st: 183-186), “Annem beni çalıştırmaz ki bana kıyamıyo o, ama ben annemi plastik şişe falan toplarken görünce çok üzülüyorum, çok yoruluyo, insanlar uzaktan bakıyolar. Annemin üstü hep kirlili oluyo, üstü kötü kokuyo, ama kardeşlerim çok küçükler onlar için çalışması lazım, bende kardeşlerimle ilgileniyorum, uzak yerlere gidiyo hep yürüyerek zor birşey gerçekten.” (1.ap, 5. at, GF, cd, st: 143-147). “Benim kardeşim çalıştı, bide komşularımızın çocuklarında çok çalıştılar ama ben çalışmadım, istemem ben çalışmak. Ama kardeşim için üzülüyodum ama kışın gitmiyodu o, zaten az çalıştı sonra polisler gördüler ondan sonra bi daha çalışmadı...” (1.ap, 5. at, GF, ef, st: 151-155), “Sokakta çalışan insanlar görüyorum. Onları görünce bazen üzülüyorum... Bazen teyzeleri görüyorum arabaların yanında, araba

temizliyolar, bizim mahallede çok var, ama başka iş yok yapacakları ondan bence, yoksa kimse istemez kötü işlerde çalışmak.”(1.ap, 5. at, GF, gh, st: 157-160), “...simit satanlar var, hurdacı amcalar var, bakkallar var, bazen çocuklar çalışmıyo sadece gidiyo para istiyo. Bence aç kalmak zor bişey, bence en kötüsü bu.”(1.ap, 5. at, GF, rs, st: 180-182), “Çocukları zorla çalıştırdıklarını düşünüyorum, görünce üzülüyorum, üstleri hep pis oluyo, hava soğuk oluyo”(1.ap, 5. at, GF, no, st: 167-168).

Bulgularda da görüldüğü gibi kız çocuklarının yaşadıkları çevrede, zor şartlarda yaşayan, geçim kaynakları yetersiz olduğu için çalışmak durumunda kalan çocuklar olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının, çalışan çocuklara yaklaşımları acıma ve onlara üzülme, kendilerini onların yerine koyma şeklindedir. Yine sokakta çalışmaya dair algılarda en dikkat çekici unsurun kıyafetlerin kirli, yırtık olmasının yarattığı kaygının olduğu söylenebilir. Zor hava şartlarında çalışmak, sokaklarda yürümek ve sürekli ayakta olmak, uygun şartlarda beslenememek, sokakta çalışmaya dair diğer kaygılardandır.

Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema ise risk altındaki kız çocuklarının, emniyet güçleri ile ilgili algılarını içermektedir. Bunlar: zabıtanın kaçmak, polisten korkmak, mahkemeye çıkmak, suçlu görülmek olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları emniyet güçleri ile ilgili algılarını ise şu şekilde açıklamaktadırlar: *“Polisten, polislerin yakalamasından korkuyodum, zabıta amcalardan, hani polisler geliyolar bebeleri hapse koyuyolar, annemden ayrı kalmak istemiyodum. Polis amcalar beni yakaladılar, adliye mi ne oraya götürdüler, amcamın çocukları vardı onlar kaçtılar ben kaçamadım, sonra polisler tuttular, ordan annemgili çağırdılar, sabaha kadar tuttular bizi, sonra mahkeme oldu...”* (1.ap, 5. at, GF, öp, st: 137-142), *“...Bizim mahallemizde var böyle insanlar, polisten korkuyolardır.”*(1.ap, 5. at, GF, uü, st: 187-189), *“Sürekli zabitalardan kaçmak zorunda kalıyolar.”*(1.ap, 5. at, GF, vy, st: 192-193).

Bulgularda da görüldüğü gibi çocukların polis ve zabıta ile paylaşımı ya bir ana tanık olmak ya da o anın bir parçası olmak şeklinde gerçekleşmiştir. Bu nedenle çocuklar polis ve zabıtayı normal, sıradan ve her zaman karşılaşılabılır bir durum olarak algılamaktadırlar. Nitekim SHU'nun görüşü bu düşünceyi desteklemektedir. *“Aile içi şiddet, ihmal ve istismarın yoğun olması nedeniyle sokakta çalıştırılmak ya da bir gelir beklentisi olması çocuklar tarafından kanıksanmış ve normal olarak değerlendirilmektedir.”* (1.ap, 5. at, UD, M, st: 129-131).

Yapılan görüşmeler bağlamında kız çocuklarının emniyet güçlerine dair algıları daha çok korku üzerine şekillenmektedir. Kız çocuklarla yapılan görüşmelerden, polisin ve zabitanın çocuğu annesinden koparan bir mekanizma olarak algılandığı görülebilmektedir. Ayrıca ilerleyen yaşlarda bu çocuklara karşı acıma duygusunun azalmasıyla çocukların sokakta çalışmayı ve daha özelde dilenmeyi bıraktıkları görülmektedir.

Görüşme kayıtlarından elde edilen üçüncü alt tema ise risk altındaki kız çocuklarının, sosyal çevreye dair kaygılarını içermektedir. Bunlar: utanç, kaçırılma, güvensizlik, aşağılanma ve tehlikeli insanların yarattığı kaygı olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları sosyal çevrenin bakış açısı ile ilgili algılarını ise şu şekilde açıklamaktadırlar: *“...Bence tanımadığın insanlar seni kaçırmak isteyebilir...”* (1.ap, 5. at, GF, ef, st: 155-156), *“Bence tehlikelide bir iş çünkü kimlerle karşılaşacağını bilemezsin.”*(1.ap, 5. at, GF, gh, st: 161), *“Kendi yaşında küçük çocuklar onlarla dalga geçiyodur belki...”* (1.ap, 5. at, GF, vy, st: 193-195), *“Çalışan insanlar görüyorum. Burada çok insan var öyle, kötü alışkanlıkları olanlar çok, kötü adamlar var, bence korkutucu bişey.”*(1.ap, 5. at, GF, jk, st: 165-166), *“Ben utanırdım eğer çalışsaydım.”* (1.ap, 5. at, GF, üü, st: 189).

Yapılan görüşmeler bağlamında kız çocuklarının sosyal çevreye dair kaygıları başka insanların sokakta çalışan insanlara kötü gözle baktıkları düşüncesinde birleşmektedir. Sokak işçiliği yapmayan ve empati kuramayan insanların, sokak işçilerine kötü davranacağı, sokakta çalışan insanların

utanacağı fikride ağır basan diğer düşünceler olarak görülmektedir. Aynı zamanda çocuklarda kaçırılma korkusu tehlikeli insanlardan zarar göreceği kaygısının yarattığı güvensizlik ve aşağılanmaya dair endişeler görülmektedir.

Görüşme kayıtlarından elde edilen dördüncü alt tema ise risk altındaki kız çocuklarının çalışan çocukların devlet ile ilişkisi ile ilgili algılarını içermektedir. Bunlar: devlet yardımı, devlet yardımının kesilmesi, anneden ayırma olarak kodlanmıştır.

Kız çocukları çalışan çocukların devlet ile ilişkisi hakkındaki algılarını şu şekilde açıklamaktadırlar: *“Bence bizim mahallede çocuklar hep yaşı daha küçük çocuklar çalışıyo, ama daha çok dileniyo, bazen yakalıyolar onları sonra ailelerinin parası kesiliyo o yüzden yapmasalar iyi olur. 500 lira çok para, yazık yani.”*(1.ap, 5. at, GF, ab, st: 132-134), *“...kardeşim çalıştı çünkü bizim paramız azdı kardeşim kazandığı parayı babam alıyordu ama şimdi devlet para veriy o bize, o yüzden çalışmayı bıraktı, para kesilir.”* (1.ap, 5. at, GF, ef, st: 148-150), *“...bizi mahallemizde eskiden çok vardı çalışan çocuk ama şimdi azaldı devlet yardım parası veriy o, çalışırlarsa kesiy o devlet parayı, bizim komşumuzun oğlu annesinden habersiz gitmiş çalışmaya kesmişler paralarını, bu çok kötü bişey çünkü teyze çalışmıyo, küçük kızları 5 tane falan.”*(1.ap, 5. at, GF, no, st: 168-172).

Yapılan görüşmeler çerçevesinde kız çocuklarının çalışan çocukların devlet ile ilişkisine dair algıları, eğer çocuk çalışırken yakalanırsa devletin kendilerine sağladığı aylık gelirin kesilmesine yönelik kaygılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca verilen devlet yardımının kesilmesi korkusuyla çalışan çocuk sayısında bir azalma olduğu da kız çocukların üzerinde durdukları bir diğer konu olarak dikkati çekmektedir. Çocukların bir kısmı ailelerindeki çocukların, devlet yardımları nedeniyle artık çalışmadıklarını söylemişlerdir.

Bulgular bağlamında sokakta çalışmak, dilenmek ve sokakta yaşamak bu kız çocukları için her gün gördükleri ve alışık oldukları bir durumdur. Öte yandan sokak yaşantılarının bazı tehlikeler içerdiği, pek çok

problemlerle karşılaştıkları ve bu yaşantıların aslında hiçte kolay olmadığı, sokak yaşantıları deneyimleri olmayan diğer insanların sokaktan geçimini sağlayan insanlara karşı önyargılı oldukları ve devletin aslında pozitif yönde bu insanlara yönelik bazı yardım ve yaptırımlarının olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır.

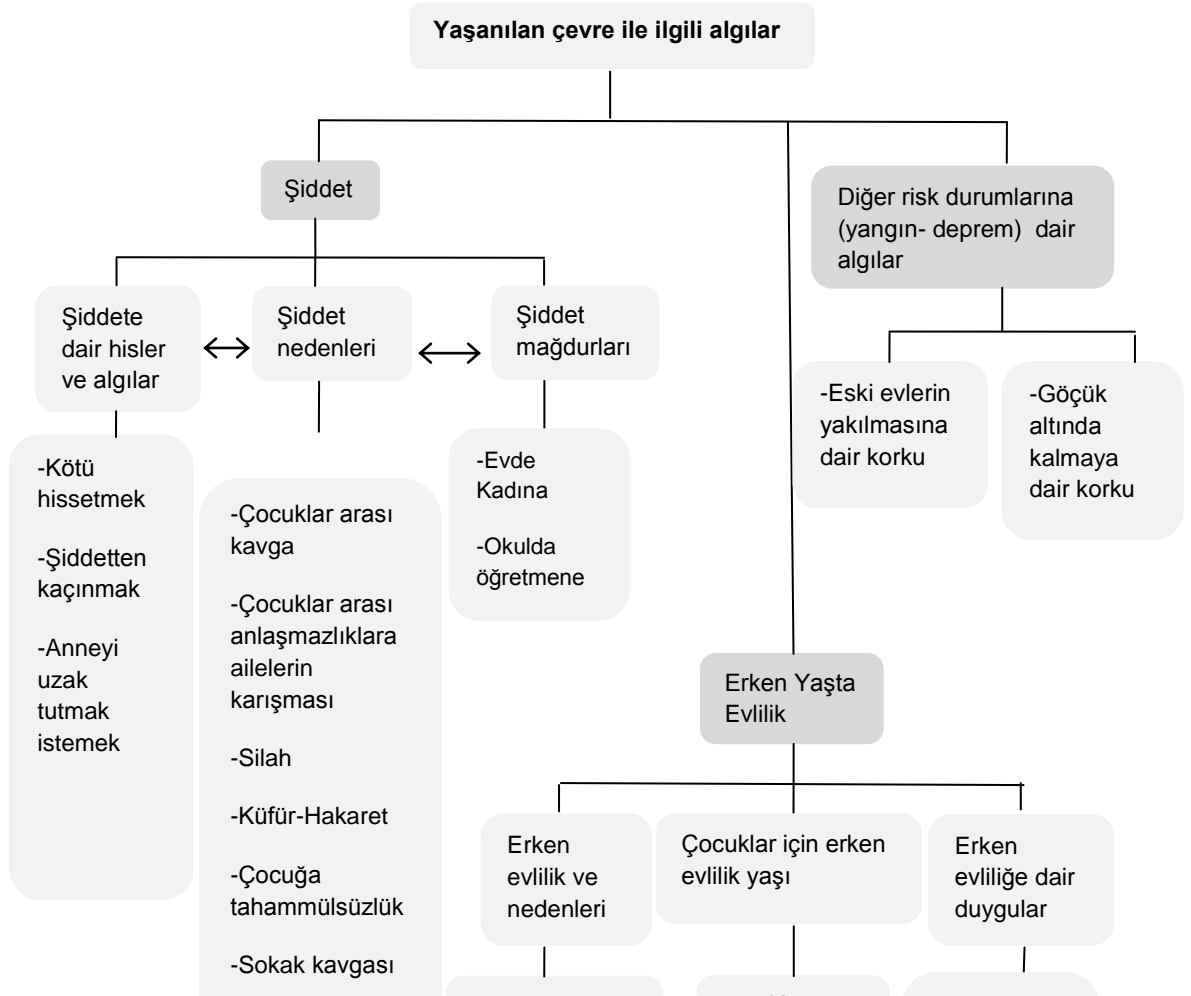
4.1.6. Yaşanılan Çevre İle İlgili Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan altıncı tema; *“Daha önce çalıştın mı ve ne zaman, nerede başladın? Bize hikâyenden biraz bahseder misin?” “Ailende erken evlenen, töre baskısı nedeniyle sorun yaşayan birileri var mı?” ve “Daha önce deprem, sel, yangın gibi doğal afetlere maruz kaldın mı? Biraz anlatır mısın.”* sorularından elde edilen kayıtların irdelenmesi yoluyla ortaya çıkmıştır.

Şekil 4.6’da görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının yaşanılan çevre ile ilgili algıları şiddet, erken yaşta evlilik ve diğer risk durumlarına (yangın- deprem) dair algılar olmak üzere üç alt temaya indirgenmiştir (1.ap, 6. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st: 196-267).

Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının, şiddete dair algılarını kapsamaktadır. Kız çocukların şiddete dair algıları üç alt başlığa ayrılmıştır. Bunlar: şiddete dair hisler ve algılar, şiddet nedenleri ve şiddet türleridir. Şiddete dair hisler ve algılar kötü hissetmek, şiddetten kaçınmak, anneyi uzak tutmak istemek olmak üzere üç koda indirgenmiştir. Şiddet nedenleri çocuklar arası kavga, çocuklar arası anlaşmazlıklara ailelerin karışması, silah, küfür-hakaret, çocuğa tahammülsüzlük, sokak kavgası, aile ve akraba anlaşmazlıkları, farklı etnik gruplarla ve yabancılarla çatışma olmak üzere sekiz koda indirgenmiştir. Şiddet mağdurları ise evde kadın, okulda öğretmen olmak üzere iki kodla ifade edilmiştir. Kız çocukları şiddete dair hislerini; *“...Kötü hissettim...”*(1.ap, 6. at, GF, ab, st: 197-198), *“...üzücü...”* (1.ap, 6. at, GF, jk, st: 208) ve *“...Ben korktum kaçtım.”*(1.ap, 6. at, GF, rs, st: 218), gibi sözlerle ifade etmişlerdir. Kız çocuklarından bazıları şiddet nedenleri ile ilgili algılarını ise; *“...birbirine çok kötü küfür ediyolardı”*(1.ap, 6. at, GF, gh, st: 204), *“...Birbirlerine*

bağırıyolardı”(1.ap, 6. at, GF, ii, st: 205), gibi sözlü şiddet unsurlarıyla açıklamışlardır. Ancak çocukların ifadeleri fiziksel şiddete de maruz kaldıklarını veya tanık olduklarını göstermektedir. Örneğin; şt kodlu çocuk “...Hep kadın kadına giriyolar, çocuk için. Benim bi tane arkadaşım vardı o beni iteklemişti bende yere düştüm. Bacağım kırılmıştı, annem gitti kavga etti ama sonra barıştık.”(1.ap, 6. at, GF, şt, st: 221-224), vy kodlu çocuk “Bizim mahallemizde genelde kavga olur, silahlar. Birbirlerine küfür ediyolar, vuruyolar. Saçma sapan şeyler yüzünden, çocuklar kavga ederken aileleride karşıyo sonra kavga büyüyo karakola gidiyolar...”(1.ap, 6. at, GF, vy, st: 229-232), “Mahallede çok görüyorum, çocuklar birbiriyle kavga ediyolar, birbirine bağırıyo”(1.ap, 6. at, GF, no, st: 210), “Çok görüyorum birinin birini dövdiğünü, dolu kişiler, cingenerin çok akrabaları var, hepsi geliyolar niye sataşiyosun falan diyolar, ben bişey yapmadım diyorum sonra beni dövüyolar, ben gidiyorum anneme haber veriyorum, bazende haber vermiyorum annem kavga etmesin diye...”(1.ap, 6. at, GF, öp, st: 212-216), “Evet çok gördüm, genelde kendilerine kuru sıkı alıyolar...”(1.ap, 6. at, GF, şt, st: 220) sözleriyle ifade etmişlerdir.

Şekil 4.6 Risk altındaki kız çocuklarının yaşadıkları çevre ile ilgili algıları

Kız çocukların şiddet görenlerle ilgili algıları ise kadına ve öğretmene yöneliktir. Çocuklar bu duruma dair yaşantılarını; “...Kadınlar mahallede kavga ediyolardı, saçlarını çekiyolardı...”(1.ap, 6. at, GF, ab, st: 196), “...Okul dışında, yakınında gördüm.” (1.ap, 6. at, GF, cd, st: 199-200), “Teyzemin kocası teyzeme vuruyodu ikidebir. Bide seçim sabahı herkes birbirine taş atıyodu...”(1.ap, 6. at, GF, ef, st: 201-202), “Dün gördüm mahallede bitane sarışın kadın vardı karşıdan yürüyodu, bi adam onu tuttu saçından duvara yapıştırdı, ona bağırdı...”(1.ap, 6. at, GF, rs, st: 217-218), “...bizim müdürümüze sıktilar, gözüne gelseydi kör olurdu”(1.ap, 6. at, GF, şt, st: 221), “Okulda çok kavga oluyo, öğretmenlere sataşıyolar. Bi öğrenci elbise kontrolünde kıyafeti eksikti öğretmenin boğazını sıkı ona saldırdı,...”(1.ap, 6. at, GF, uü, st: 225-226) sözleriyle ifade etmişlerdir.

Yapılan görüşmeler çerçevesinde kız çocuklarının şiddetle her an iç içe oldukları, yaşadıkları mahallede insanların gruplar halinde ve çokta bilinmeyen sebeplerle sürekli kavga ettiklerini göstermektedir. Okulda, sokakta ve akrabalar arasında şiddet olayları görülmekte ve kız çocukların bu olaylara karşı tepkileri genellikle korku ve üzüntü duygularını beraberinde getirmektedir. Ayrıca çocuklar bu tür sözel ve fiziksel şiddetten hoşlanmamakta ve şiddet ortamından uzaklaşmak istemektedirler. Sosyal hizmet uzmanına göre kız çocukları bu tür yaşantıları kabullenmişlerdir ancak

onlar için aile içi şiddet önemli bir unsurdur. *“Bu çocuklarının önemsedikleri konu aile içi çatışma ve şiddettir.”* (1.ap, 6. at, UD, M, st: 233-234).

Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema risk altındaki kız çocuklarının erken yaşta evliliklere dair algılarını kapsamaktadır. Kız çocukların erken yaşta evliliklere dair algıları üç alt başlığa ayrılmıştır. Bunlar: erken evlilik ve nedenleri, çocuklar için erken evlilik yaşı, erken evliliğe dair duygularıdır. Erken evlilik ve nedenleri okula devam edememe olarak kodlanmıştır. Ayrıca çocuklar için erken evlilik yaşı 13- 16 yaş aralığı olarak kodlanmıştır. Erken evliliğe dair duygular ise korku verici, pişmanlık, üzüntü, mutsuzluk, erken anne olmak üzere beş koda indirgenmiştir.

Kız çocukları erken evlilik ve nedenleri ile ilgili düşüncelerini; *“...liseye gidemeyince evleniyorlar.”* (1.ap, 6. at, GF, ab, st: 236), *“Yok ama benim teyzemin kızı erken evlendi liseye gidemedi zaten sevdiği vardı...”* (1.ap, 6. at, GF, cd, st: 237-238), *“...ama okul okumayınca 15 yaşında falan hep evleniyorlar.”* (1.ap, 6. at, GF, ş, st: 241), *“...kızın dersleri kötüymüş, okumaz bu demişler oda evlenmiş...”* (1.ap, 6. at, GF, üü, st: 243-244) sözleriyle ifade etmişlerdir.

Kız çocukları çocuklar için erken evlilik yaşı ile ilgili düşüncelerini; *“13 yaşında benim arkadaşımın ablası evlendi bizim köyden...”* (1.ap, 6. at, GF, ş, st: 240-241), *“...zaten 16 yaşında kıza geç kaldı diyorlar evlenmek içi...”* (1.ap, 6. at, GF, üü, st: 244), *“Bizim komşumuz vardı 16 yaşında evlendi...”* (1.ap, 6. at, GF, vy, st: 246) şeklinde belirtmişlerdir.

Kız çocukları erken evliliğe dair duygularını ise şu sözlerle ifade etmişlerdir; *“...ama şimdi mutlu değil bence, hemen bebese oldu, kocasında iyi para kazanmıyor...”* (1.ap, 6. at, GF, cd, st: 238), *“...bence korkunç bişey, bizim mahallemizde de varmış...”*(1.ap, 6. at, GF, üü, st: 243), *“...Bence pişmandır evlendiğine, aile zoruyla evlendi ama bence üzülyodur.”*(1.ap, 6. at, GF, vy, st: 246).

Yapılan görüşmeler sonucunda kız çocuklarının erken evliliklerle ilgili kaygılarının olduğu, erken evlenen kız çocuklarının mutlu bir hayatlarının olmayacağı ve kendilerini çok küçük yaşta çocuk sahibi olmakla

geri dönüşü olmayan bir yola girildiğini düşündükleri gözlenmektedir. Kız çocukların okul başarılarındaki düşüş onların evlendirilme sebeplerinden biri olarak oldukça dikkat çekicidir, bu nedenle kız çocukları genel olarak okul hayatlarında başarılı olmak ve iyi bir kariyere sahip olarak, erken yaşta evlenmek istememektedirler. Ayrıca SHU da şu sözleriyle kız çocuklarının erken evlilikler ile ilgili kaygını desteklemektedir; *“Bu çocukların özellikle de kız çocuklarının temel kaygıları erken evlendirilmek, ancak bunun çözüm yollarının başında iyi bir eğitim almaları ve eğitimde kalmaları gerektiğini kavramakta zorlandıkları gözlemlenmektedir.”* (1.ap, 6. at, UD, M, st: 248-251).

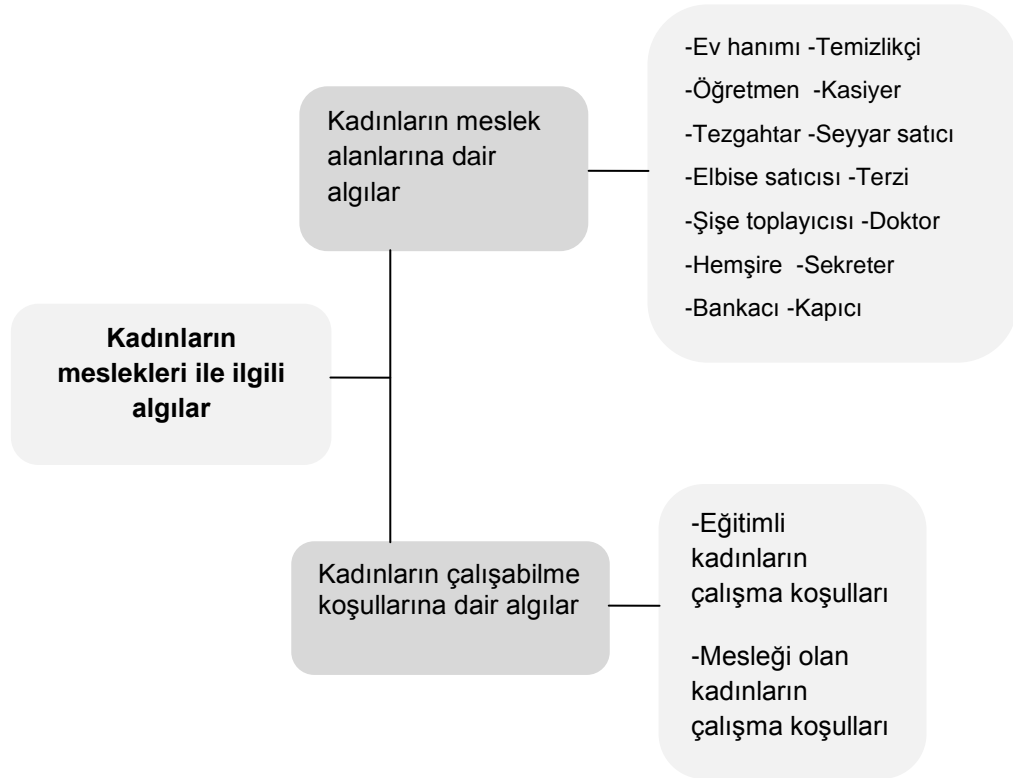
Görüşme kayıtlarından elde edilen üçüncü alt tema risk altındaki kız çocuklarının diğer risk durumlarına (yangın-deprem) dair algılarını kapsamaktadır. Bunlar eski evlerin yakılmasına dair bir korku, göçük altında kalmaya dair korku olmak üzere iki koda indirgenmiştir.

Kız çocukları eski evlerin yakılmasına dair korkularını şu sözlerle ifade etmişlerdir; *“Yangın gördüm. Bizim mahallede ev yandı...”*(1.ap, 6. at, GF, ab, st: 252, -no, st: 257, -rs, st: 260,- uü, st: 265-uü, st: 267), *“... Bi tane kadın sabahleyin işine gitmişti çocuklarında evde uyuyodu, bi tane adam eve şişeyi attı yandı, ama çocukları kurtardılar...”*(1.ap, 6. at, GF, ş, st: 262-263). Yangın dışında kız çocukların depreme dair korkularına da ifadelerinde rastlanmıştır. Bulgular bağlamında kız çocuklarının yaşadıkları mahallede sık sık ev yangınlarına şahit oldukları ve bu yangınların insanlar tarafından kasti olarak çıkartıldığı görülebilmektedir. Genel olarak kız çocuklarının yaşadıkları çevre, beraber yaşadıkları insanlar ve yaşama dair algıları, evlerinin bulunduğu muhit, mahalle ve sürekli karşılaştıkları insanların şiddet eğilimleri, risk altındaki kız çocuklarının yaşamlarında pek çok tehlike ile sık sık karşılaştıklarını göstermektedir.

4.1.7. Kadınların Meslekleri İle İlgili Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan yedinci tema ve kodlar; *“Kadınların en çok çalıştığı meslek alanları sence hangileridir?”*

sorusu bağlamında irdelenmiştir. Kadınların meslekleri ile ilgili algılar bir tema, iki alt tema ile onbeş kod ile ifade edilmiştir.

Şekil 4.7 Risk altındaki kız çocuklarının kadınların meslekleri ile ilgili algıları

Şekil 4.7’de görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının kadınların meslekleri ile ilgili algıları kadınların meslek alanlarına dair algıları ve kadınların çalışabilme koşullarına dair algıları olmak üzere iki alt temaya indirgenmiştir (1.ap, 7. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st: 268-287). Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının, kadınların meslek alanlarına dair algılarını kapsamaktadır. Bunlar: ev hanımı, temizlikçi, öğretmen, kasiyer, tezgâhtar, seyyar satıcı, elbise satıcısı, terzi, şişe toplayıcısı, kapıcı, doktor, hemşire, sekreter, bankacı olmak üzere ondört koda indirgenmiştir.

Yapılan görüşmeler kız çocuklarının mesleksel anlamda rol model alabilecekleri ve onları daha iyi ve gerçekçi meslek seçimleri yapmaya yönlendirecek yetişkinlerin olmadığı göstermektedir. Ayrıca bir meslek olarak

bir yere konduramasalar da ev hanımlığı kadınların yetişkinlik hayatını şekillendiren en önemli toplumsal cinsiyet rollerinden biridir. Kız çocukların çok büyük bir kısmının ev hanımı kelimesini kullandıkları ve kadınların gelecekte en çok “oldukları” şeyin ev hanımlığı olduğu yapılan görüşmelerden anlaşılabilir. Ayrıca SHU da “*Toplumun onlara öğrettiği düzeyde kendilerini yorumlamaktadırlar*” (1.ap, 7. at, UD, M, st:287) sözleriyle kız çocuklarının meslek algılarının yaşadıkları çevrenin onlara öğrettiği kadar olduğu görüşünü desteklemektedir.

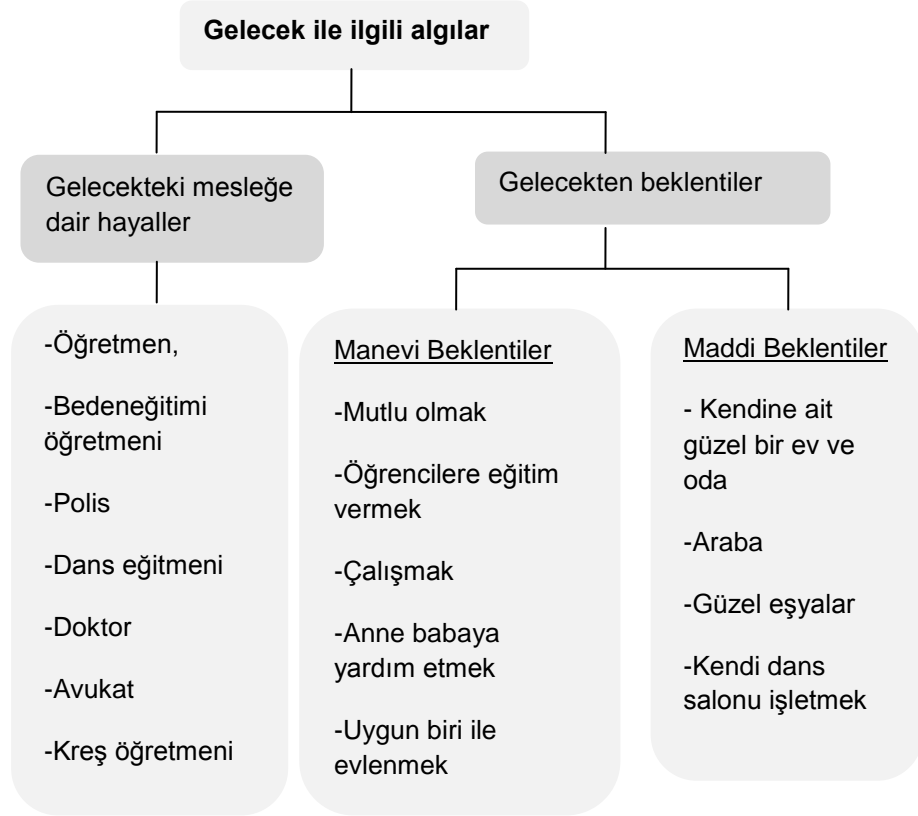
Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema ise risk altındaki kız çocuklarının, kadınların çalışabilme koşullarına dair algılarını kapsamaktadır. Bunlar; eğitilmiş kadınların çalışma koşulları ve mesleği olan kadınların çalışma koşulları olmak üzere iki koda indirgenmiştir.

cd kodlu çocuk kadınların çalışabilme koşullarına dair algılarını şu sözleriyle ifade etmektedir; “...*Eğer okuyorsa kendi mesleği varsa çalışmalı ama okumamışsa ev hanımıysa çalışmamalı. Çünkü ben annemi öyle görünce üzülüyorum şahsen, plastik topladığını görünce üzülüyorum...*” (1.ap, 7. at, GF, cd, st:269-272). cd kodlu kız çocuğuna göre kadınların, aldıkları eğitim çerçevesinde istihdam edilmesi gerekmektedir, kadın eğer okumadıysa düşük statülü işlerde çalışmamalıdır.

Kız çocukları eğitim olanaklarının az olduğu, yaşam kalitesinin ve kadın çalışma oranının ev temizlikçisi, çöp toplayıcısı gibi belli mesleklerle sınırlı olduğu yoksul bölgelerde yaşamaktadırlar. Bu durum kız çocuklarının, farklı meslek alanlarını görmesi ve buna göre kendilerini geliştirme yoluna gitmelerini hayli zorlaştırmaktadır. Kız çocuklarının iyi bir eğitimi gerektirmeyen meslek gruplarını öncelikli olarak ve çok fazla düşünmeden söyledikleri tespit edilmiştir. Ancak öğretmenlik, bankacılık gibi meslekleri ise daha tereddütlü söyledikleri görülmüştür. Bu durum kız çocuklarına rol model olabilecek yetişkinlere ihtiyaç duyulduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

4.1.8. Gelecek İle İlgili Algılar

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik oluşturulan sekizinci tema ve kodlar; “Geleceğe ilişkin hayallerinden/ ümitlerinden kısaca bahsedermisiniz?” ve “Bundan 30 yıl sonra kendini nerede ve nasıl görüyorsun?” sorularına verilen cevapların irdelenmesi ile ortaya çıkmıştır. Gelecek ile ilgili algılar iki alt tema ile yirmi kod ile ifade edilmiştir.

Şekil 4.8 Risk altındaki kız çocuklarının gelecek ile ilgili algıları

Şekil 4.8’de görüldüğü gibi risk altındaki kız çocuklarının gelecek ile ilgili algıları gelecekteki mesleğe dair hayaller ve gelecek ile ilgili; - manevi beklentiler ve -maddi beklentiler olmak üzere iki alt temaya indirgenmiştir (1.ap, 8. at, GF, ab, cd, ef, gh, ii, jk, no, öp, rs, şt, uü, vy, st: 294-325).

Görüşme kayıtlarından elde edilen ilk alt tema risk altındaki kız çocuklarının gelecekteki mesleğe dair hayallerini kapsamaktadır. Bunlar; öğretmen, beden eğitimi öğretmeni, polis, dans eğitmeni, doktor, avukat, kreş öğretmeni, moda tasarımcısı olmak üzere sekiz koda indirgenmiştir.

Yapılan görüşmeler bağlamında kız çocukların altısının öğretmen olmak istediği görülmektedir. Bu çocukların üç tanesi ise beden eğitimi

öğretmeni olmak istediklerini söylemişlerdir. Ayrıca doktorluk ve polislikte kız çocukların en çok sahip olmak istedikleri meslek gruplarındandır. Bu meslek grupları, kız çocuklarının sıklıkla karşılaştıkları ve birebir temas ettikleri meslek gruplarındandır. Bulgularda da görüldüğü gibi çocukların mesleğe dair algıları sınırlıdır. SHU ise kız çocuklarının meslek seçimlerinin birkaç meslek ekseninde tekrarlandığını şöyle açıklamaktadır; *“Sanırım bu hayallerini de büyükler şekillendiriyor. Yani önlerine birçok mesleği koyup işlevlerini öğretip seçme şansı verilmedikçe ya da yatkınlıklarına yönelik test yapılmadıkça büyüklerin tanımladıkları meslekleri seçtiklerini görmekteyiz. Ayrıca çevrelerinde çok fazla örnek alabilecekleri, yaşamını eğitimle şekillendirmiş ve tamamlamış birey ya da bireyler bulunmamaktadır.”* (1.ap, 8. at, UD, M, st: 288-293). Çocukların ifade ettikleri meslekler ve SHU'nun görüşü bağlamında kız çocuklarının meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin ve aile tutumlarının etkisi olduğu söylenebilir.

Görüşme kayıtlarından elde edilen ikinci alt tema risk altındaki kız çocuklarının, gelecek ile ilgili manevi ve maddi beklentilerini kapsamaktadır. Çocukların gelecekle ilgili manevi düzeyde beklentileri: mutlu olmak, öğrencilere eğitim vermek, çalışmak, anne babaya yardım etmek, uygun biri ile evlenmek, suçluları yakalamak, üniversite okumak, iyi bir meslek sahibi olmaktır. Gelecekte beklenen maddi unsurlar ise: kendine ait güzel bir ev ve oda, araba, güzel eşyalar, kendi dans salonu işletmektir.

Kız çocukları gelecek ile ilgili manevi beklentilerini şu sözler ile ifade etmişlerdir; *“...ilerde spor öğretmeni olacağım. Hocalık yapıyorum, çalışıyorum.”*(1.ap, 8. at, GF, ab, st: 311-312), *“Okulda öğretmenlik yapmak, kendi dengi dengime, okumuş bilgin biriyle evlenmek istiyorum.”*(1.ap, 8. at, GF, cd, st: 313-314), *“Doktor olmuşum. Kendime hastanede, kendi evimdeyim.”*(1.ap, 8. at, GF, ef, st: 315), *“Avukat olduğumu kuruyorum”*(1.ap, 8. at, GF, gh, st: 318), *“İnsanları kurtarıırken, ameliyat yaparken, ambulandan hasta indirirken.”*(1.ap, 8. at, GF, ii, st: 319), *“Polis olacağım...”*(1.ap, 8. at, GF, no, st: 323-324), *“...Mesela suçluları yakalıyorum, onların peşinden gidiyoruz, onları arıyoruz her yerde gece gündüz”*(1.ap, 8. at, GF, rs, st: 326-329), *“Öğretmen olmayı istiyorum”*(1.ap, 8. at, GF, şt, st: 329), *“Kuruyorum*

bazen hayaller, kendi öğrencilerim olsun onlara eğitim vereyim..."(1.ap, 8. at, GF, üü, st: 331-332).

Yapılan görüşmeler bağlamında kız çocuklarının gelecek ile ilgili en büyük beklentilerinin, iyi bir hayat ve iyi bir meslek sahibi olmaya yönelik olduğu görülmektedir. Öğretmen olmak, polis olmak, doktor olmak, gelecekte anne ve babaya iyi ve kaliteli bir yaşam sağlamak kız çocukların gelecekle ilgili beklentileri arasında yer almaktadır. Ayrıca kız çocukların gelecekte kuracakları hayatlar ile ilgili ayrıntılı hayaller kurdukları gözlenmektedir.

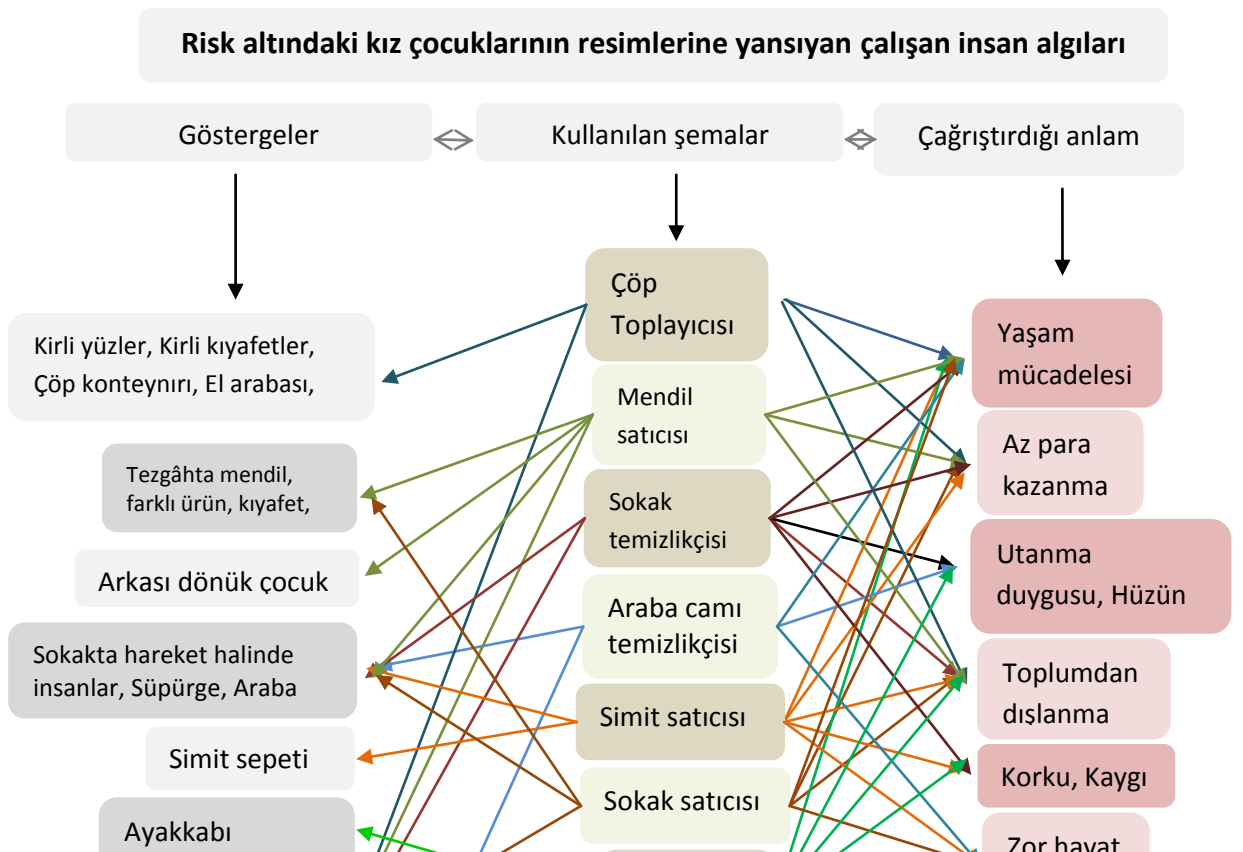
Kız çocukları gelecek ile ilgili maddi beklentilerini ise şu sözleri ile ifade etmişlerdir; "*Villa, önünde havuzu var. İçinde iki tane çocuk odası, biri oyun odası. Oyuncak bebeklerim olacak.*"(1.ap, 8. at, GF, ef, st: 315-317), "*...mesela bir dans salonu açmayı düşünüyorum elime para geçerse...*"(1.ap, 8. at, GF, jk, st: 320-322), "*Yeni güzel bir evimiz olduğunda kendime ait odam olsun istiyorum.*"(1.ap, 8. at, GF, öp, st: 325), "*dairem olsun istiyorum, araba almak istiyorum*"(1.ap, 8. at, GF, şt, st: 329), "*...güzel bir maaşım olsun*"(1.ap, 8. at, GF, üü, st: 332-333). Bulgular bağlamında kız çocuklarının geleceğe yönelik beklentilerinin yaşam kalitesinin yükselmesiyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Çocukların daha büyük bir evde yaşama, kendine ait özel bir alanın olması, iyi yemekler yeme ve daha sağlıklı bir gelecek hayali içerisinde oldukları görülmektedir.

4.2. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Resimlerine Yansıyan Geleceğe ve Mesleğe Dönük Algılar

4.2.1. Çalışan İnsan İmgeleri

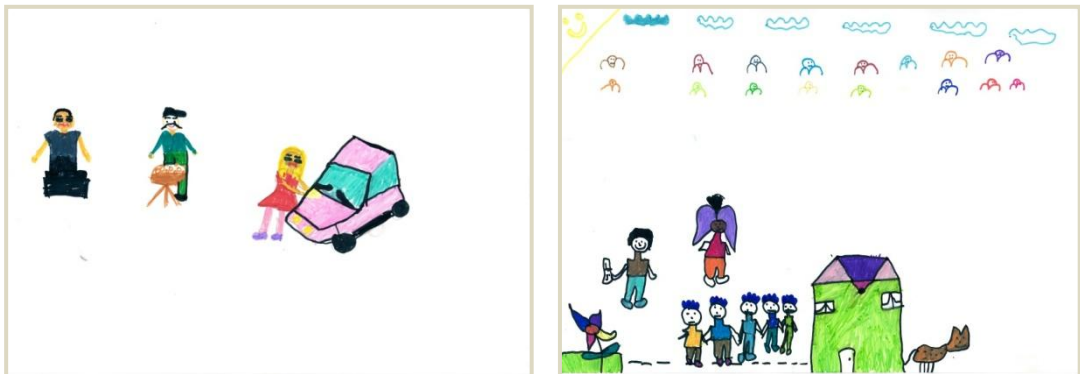
Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik oluşturulan ilk tema çalışan insan imgeleridir. Çocuk resimlerindeki çalışan insan imgesi uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve; kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema ve elli altı koda ulaşılmıştır (2.ap, 1. at, UD, B., HS., HP. st: 336-462). Birbiri ile bağlantılı bu üç alt tema aşağıda bütünsel bir biçimde sunulmuştur.

Şekil 4.9'da görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, sokakta çalışan; çöp toplayıcı, mendil satıcısı, sokak temizlikçisi, araba camı temizlikçisi, simit satıcısı, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı, balon satıcısı, mevsimlik işçi imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HS kodlu uzman ef kodlu çocuğun resimleri ile ilgili “*Birinci resimde yalnızlık duygusunun verdiği hüznün söz konusu. Çocuk resimde çalışan çocuğu tek başına betimleyerek yalnızlığına vurgu yapmış olabilir. Çevrede insan yaşamına dair herhangi bir nesnenin bulunmayışı bu tezi doğrular niteliktedir. Diğer resimlerde ise istediği yaşamdaki maddi standartlara özlem duygusu hissedilmekte.*” (2. ap, 1. at, UD, HS, st: 347-352). Yine HS kodlu uzman gh kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili olarak “*Birinci resimdeki sokaktaki satıcılar ve sağ taraftaki lüks araba, yaşamdaki ekonomik çelişkileri göstermektedir. Bu da çocuğun durum karşısındaki isyanını yansıtmış olabilir. İkinci ve üçüncü resimde ise iyi bir gelecek özlemi içinde olduğu söylenebilir.*” (2. ap, 1. at, UD, HS, st: 353-356) demektedir.

Şekil 4.9 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan çalışan insan algıları

HP kodlu uzman gh kodlu çocuğun resimleri ile ilgili düşüncelerini “Çalışan birden fazla insan resmetmiş. Kadın ve erkek çalışanlar var. Kadını genç ve havalı çizmiş ancak yaptığı işten memnun değil. Erkekler ise daha memnun görünüyor...” (2. ap, 1. at, UD, HP, st:390-394), B kodlu uzman ise gh kodlu çocuğun Şekil 4.10 gh’de de görülen birinci resmi ile ilgili “Simitçi, ayakkabı boyacısı gibi seyyar satıcılara yoğunlaşması

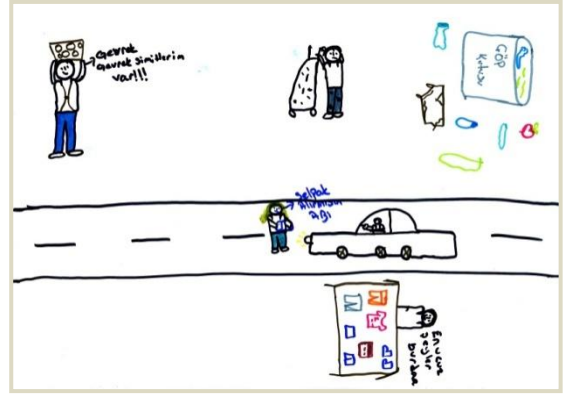
baktığı yeri belirlemesi açısından önemli. Ayrıca bir kızın araba ile olan ilişkisi de ilginç. Yaşı biraz büyük ergenlik çağında, sokaktaki kadın modellerden bir şekilde etkilenmiş olabilir. Kötü örnek olmayabilir, araba sahibi olan varlıklı, güzel bir kadın olma hayalinin bir parçası şeklinde de okuyabiliriz. Emeğiyle geçinen sokaktaki zararsız insanlar betimlemesi var.” (2. ap, 1. at, UD, B, st:419-425) sözleriyle sokakta araba camı silen kadına işaret etmektedirler.

Şekil4.10 ghŞekil 4.11 ş t

HP kodlu uzman ş t kodlu çocuğun Şekil 4.11 ş t'de de görülen birinci resmi ile ilgili *“Çalışan çocuklar çizmiş... Bir yanda çalışan çocuklar varken bir yanda sokakta oynayan (hepsi erkek) çocuklar var. Mendil satan kızın utanıyor olması, kendisiyle özdeşim kurduğunun göstergesi olabilir. Erkek utanmıyor, kendi satmak zorunda kalsa muhtemelen utanırdı. Özellikle kız çocukları için çalışmanın zorluğunu resmetmiş. Kız çocukları için utanç verici bir eylem olarak düşünüyor....”* (2. ap, 1. at, UD, Hp, st:357-364), B kodlu uzman ise ş t kodlu çocuğun resimleri için söylediği *“Çalışan çocukla çalışmayan çocuklar arasında bir ayrışma var. Çalışan çocukların yalnızlaşmasından söz edebiliriz. Kız çocuğunun ne yaptığı pek anlaşılmıyor. Aşağıdaki ifadede utandığı için mendili sakladığı belirtmiş... ”*(2. ap, 1. at, UD, B, st: 384-389) diyerek çocukların toplumdaki yalnızlaşma ve utanma duyguları ile ilgili bize ipuçları vermektedir. HS kodlu uzman ab kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili *“Birinci resimde sağdaki figürün elindeki süpürge çocuğun hayatında yeni bir düzen ihtiyacı hissettiğini göstermekte.”* (2. ap, 1. at, UD, HS, st:365-366), cd kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili *“Birinci resimde figürün yüzünde gülümseme olmasına karşın yalnızlıktan kaynaklanan hüznü duygusu hissedilmekte...”* (2. ap, 1. at, UD, HS, st: 367-370) ifadesinde bulunmaktadır.

Şekil 4.12 cd

Şekil 4.13 vy

HP kodlu uzman ise cd kodlu çocuğun Şekil 4.12 de görülen birinci resmi hakkında “Çalışan insan resmi çizmesi istendiğinde, annesi gibi sokakta atık toplayan bir kadın çizmiş. Zor bir iş olmasına rağmen çalışan kadın mutlu görünüyor, hava açık ve güneşli resmedilmiş. ...Annesi yapılan görüşmeden de anlaşıldığı gibi pis ve zor bir iş yapmasına rağmen çocukları için çalıştığından mutlu olarak resmedilmiş.” (2. ap, 1. at, UD, HP, st: 374-379, 400-402)demektedir.Ayrıca HP kodlu uzman vy kodlu çocuğun Şekil 4.13 te görülen birinci resmi ile ilgili şunları söylemiştir;“Sokakta çalışan insanları oldukça iyi resmetmiş. Anlattığı gibi daha küçük olanlar mendil

satıyor ama oldukça tehlikeli bir şekilde çizmiş (Arabanın önünde). Yüz ifadeleri çok net olmasa da hallerinden memnun değiller.” (2. ap, 1. at, UD, HP, st:380-383), Bkodlu uzman ise vy kodlu çocuğun resmi ile ilgili “Sokakta yaygın olarak görülen daha çok çocuklar tarafından yapılan işleri betimlemiş. Figür çizmekten kaçmamış, mendil satan çocuğu daha küçük çizerken, simitçi ve çöp toplayıcılarını daha büyük çizmiş. Bu iş kollarının gerçeğine de uygun bir bilgi.” (2. ap, 1. at, UD, B, st:415-418).B kodlu uzman uü kodlu çocuğun Şekil 4.14 te görülen resmi ile ilgili“Sokaktaki yaşamı çalışanlar üzerinden anlatan zengin bir resim olmuş, örnekleme çok fazla... Bir park veya panayır alanı gibi pamuk şeker satıcıları, baloncu, ayakkabı boyacısı, seyyar satıcılar...(2. ap, 1. at, UD, B, st:408-412) düşüncelerini ifade etmiştir.

Şekil 4.14uüŞekil 4.15no

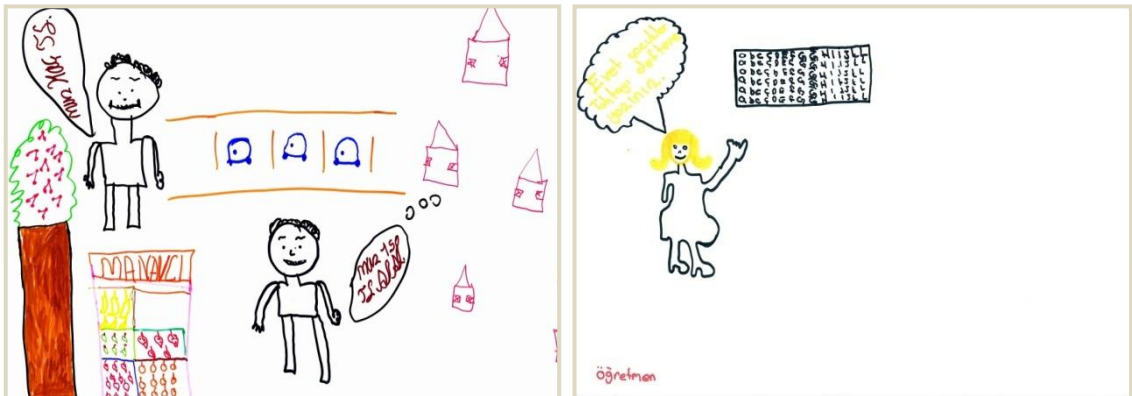
Bkodlu uzman no kodlu çocuğun Şekil 4.15 no da görülen birinci resmi ile ilgili “Pastoral kırsal alan resmi, meyve toplayıcılığı gibi bir deneyime sahip ... Bu işten keyif aldığını söyleyebilirim, mutlu görünüyor.”(2. ap, 1. at, UD, B,

st: 440-442). HP kodlu uzmanın no kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili “Sokakta çalışan insan resmi yerine kendi ailesinden esinlenmiş. Meyve toplayan kadın var erkek yok.” (2. ap, 1. at, UD, HP, st: 426-427)sözleriyle ise kız çocuklarının resimlerindeki sokakta çalışan insan imgelerine yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

Uzmanlara göre resimlerde kullanılan çöp toplayıcısı şeması, kirli yüzler, kirli kıyafetler, çöp konteynırı, el arabası gibi göstergelerle anlatılmıştır. Uzmanlar bu göstergeleri kullanan çocuğun resmi için yaşam mücadelesi, az para kazanmak ve toplumdaki dışlanma anlamlarını çağrıştırdığını ifade etmişlerdir. Resimlerde görülen bir diğer şema mendil satıcısıdır. Bu şema tezgâhta mendil, arkası dönük çocuk, sokakta hareket halinde insanlar ile gösterilmektedirler. Uzmanlara göre bu şema yaşam mücadelesini ifade etmek için kullanılmıştır. Çocuğun arkasını dönük olması ise toplumdaki dışlanma olarak anlamlandırılmıştır. Sokak temizlikçisi şeması ise; sokakta hareket halinde insanlar ve süpürge ile betimlenen bir erkek şemasıdır. Uzmanlara göre bu şema korku, kaygı, toplumdaki dışlanma, utanma duygusu, hüznün, az para kazanma, yaşam mücadelesi anlamlarını çağrıştırmaktadır. Araba camı temizlikçisi Resim 4.1. de görüldüğü gibi araba ve arabayı silen kadın ile gösterilmektedir. Resimde aynı zamanda yol kenarında ayakkabı boyacısı ve simit satıcısı da yer almaktadır. Sokakta çalışan insanların kullanıldığı bu resim uzmanlar tarafından zor hayat şartları, yaşam mücadelesi, utanma duygusu, hüznün ile anlamlandırılmıştır. Ayakkabı boyacısı şeması ayakkabı boyama kutusu ve konuşma baloncuğu ile gösterilmektedir. Konuşma baloncuğu uzmanlar tarafından iletişim kurma istekliliği olarak anlamlandırılmıştır. Resmin aynı zamanda işsizlik, yaşam mücadelesi, zor hayat şartları ve toplumdaki dışlanma, korku, kaygı, utanma duygusu, hüznün anlamlarını çağrıştırdığı ifade edilmiştir. Mevsimlik işçi şeması ise; mutlu gülen bir kadın ve meyve ağacı ile gösterilmiştir. Kısa süreli işçiliği ifade eden bu şema kimi zaman işsiz insanlar ve özellikle kadınlar için bir umuda işaret eder. Bu nedenle uzmanlar resimdeki yeni düzeni ve yaşam enerjisini algıladıklarını belirtmişlerse de işsizliğe göndermede bulunmuşlardır.

Uzmanların kız çocuklarının resimleri üzerine değerlendirmeleri sonucunda kız çocukların sokakta çalışan insanlara karşı acıma duygusu besledikleri görülmektedir. Kız çocukları sokakta çalışan insanları oldukça gerçekçi bir yaklaşımla kâğıda aktarmış ve bu mesleklerin bazı belli şemalarını detay atlamadan gerçekçi bir şekilde yansıtmışlardır. Ayrıca kız çocuklarının resimlerinde sokakta çalışan insanlar genellikle mutsuz ve güvenlikten yoksun resmedilmiştir. SHU *“Bu çocuklar yoksulluğun en yoğun yaşandığı bölgelerde olmaları nedeniyle, sokakta çalışmak veya çalışan arkadaşının olması onlar için çok derin duygular beslememektedirler. Alt toplumsal ekonomik düzeyde yaşamlarını sürdüren aileler için sokakta çalıştırılmak, çöpten yiyecek toplayarak geçinmek gibi kavramlar rahatsız etmemektedir. Çünkü yaşam mücadelesi verdikleri için sosyal gereksinimler ya da haklar, ödevler gibi konulara odaklanamamaktadırlar.”* (2. ap, 1. At, UD, M, st: 339-346)sözleri ile kız çocuklarının sokakta çalışan insanlar hakkında hergün gördükleri bu figürlerin hayatlarında çok görünür olmasalarda, zihinlerinde çalışan insan ile eşleştirildiğini söylemektedir.

Uzmanlar kız çocuklarının resimlerinde özel sektörde çalışan ve sokak satıcılığından daha kaliteli işler yaptıklarını varsayabileceğimiz öğretmen, doktor, manav, bakkal için şunları söylemektedirler: B kodlu uzman ef kodlu çocuğun resimleri ile ilgili *“Ofiste yapılan işlerin, kariyer mesleklerinin farkında, bu tür işlerin yaşam konforu sağladığını düşünüyor ve istiyor. Bu tür işler aynı zamanda itibarlı”* (2. ap, 1. At, UD, B, st: 431-43), B kodlu uzman öp kodlu çocuğun Şekil 4.16 da görülen birinci resmi ile ilgili *“Sokak betimlemesine uygun kalabalık zengin bir resim, manava odaklanılmış ve özellikle muzun fiyatı soruluyor...”*(2. ap, 1. At, UD, B, st: 428-430). Yine B kodlu uzman rs kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili *“Bakkal, manav gibi esnafa ilişkin bilgi içeriyor...”* (2. ap, 1. At, UD, B, st: 437-439) demektedir.

Şekil 4.16öp

Şekil 4.17 jk

HP kodlu uzman jk kodlu çocuğunŞekil 4.17 de görülen öğretmenlik ile ilgili “*Çalışan insan denmesine rağmen çoğu çocuk gibi sadece kadın çalışan çizmiş. Yaptığı işten memnun bir öğretmen. Görüşmede kadınların en çok yaptığı meslekler arasında da söylemişti.*” (2. ap, 1. At, UD, HP, st: 434-436) demektedir. HS kodlu uzman ise jk kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili “... *sınıf tahtası çocuğun eğitimini sürdürme isteğini yansıtıyor olabilir.*” (2. ap, 1. At, UD, HS, st: 395-396) sözleriyle açıklamaktadır.

Uzmanlara göre resimlerde kullanılan bakkal ve manav şeması konuşma baloncuğu, meyve sebze tezgâhları, boş manav dükkânı ile gösterilmektedir. Bakkal ve manav sokakta çalışan insanlara göre daha itibarlı bir meslek olarak algılandığı bu betimlemelerde müşteri azlığı veya müşterinin kullanılmaması dikkat çekmektedir. Bu resimler uzmanlar tarafından zor hayat şartlarını ifade ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Diğer prestijli işler olarak varsaydığımız öğretmen şeması; okul tahtası, sıralar, kalemile doktor şeması ise stetoskop ve kızamık olan çocuk ile gösterilmiştir. Uzmanlar çocukların kullandığı bu imgeleri kaliteli iş bağlamında kaliteli yaşam anlamları ile yorumlamışlardır.

Uzmanların kız çocuklarının resimleri üzerine değerlendirmeleri kız çocukların daha kaliteli bir hayat sunduğunu düşündükleri meslekleri ulaşılması güç olarak algıladıkları yönündedir. Bu meslekler detaydan uzak betimlenirken kendi sosyal çevrelerindeki meslekleri daha detaylı betimledikleri görülmüştür. Onlar için öğretmenlik, doktorluk gibi meslekler ideal ve ulaşılması güç hedefler olarak görülmektedir.

Cinsiyet rolleri açısından mendil satıcısı, çöp toplayıcısı, sokak temizlikçisi, simit satıcısı, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı erkek figürler olarak resmedilirken, araba camı temizlikçisi, mevsimlik işçi, doktor, öğretmen, polis kadın olarak resmedilmiş. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kız çocuklarının çalışan insan betimlemelerini HP kodlu uzman çocukların resimleri ile ilgili şu sözleriyle desteklemektedir; gh kodlu çocuk

“Cinsiyet rollerini yansıtıyor, erkekler ayakkabı boyacısı ve simit satıcısı, kadın temizliğin uzantısı olarak cam silici.” (2. ap, 1. At, UD, HP, st: 458-459).Şekil 4.18 de görülen ab kodlu çocuğun birinci resmi “Çocuk doktorunu kadın, öğretmeni pantolon giymeyi tercih eden kadın, temizlik elemanını erkek ve kendini silahlı bir polis olarak çizmesi, meslek ediniminde cinsiyet rolünden etkilenmesine rağmen, içinde yaşadığı düşük sosyo - ekonomik düzeyin güçlü bir kadın gerektirdiğini düşündüğünü düşündürüyor.” (2. ap, 1.

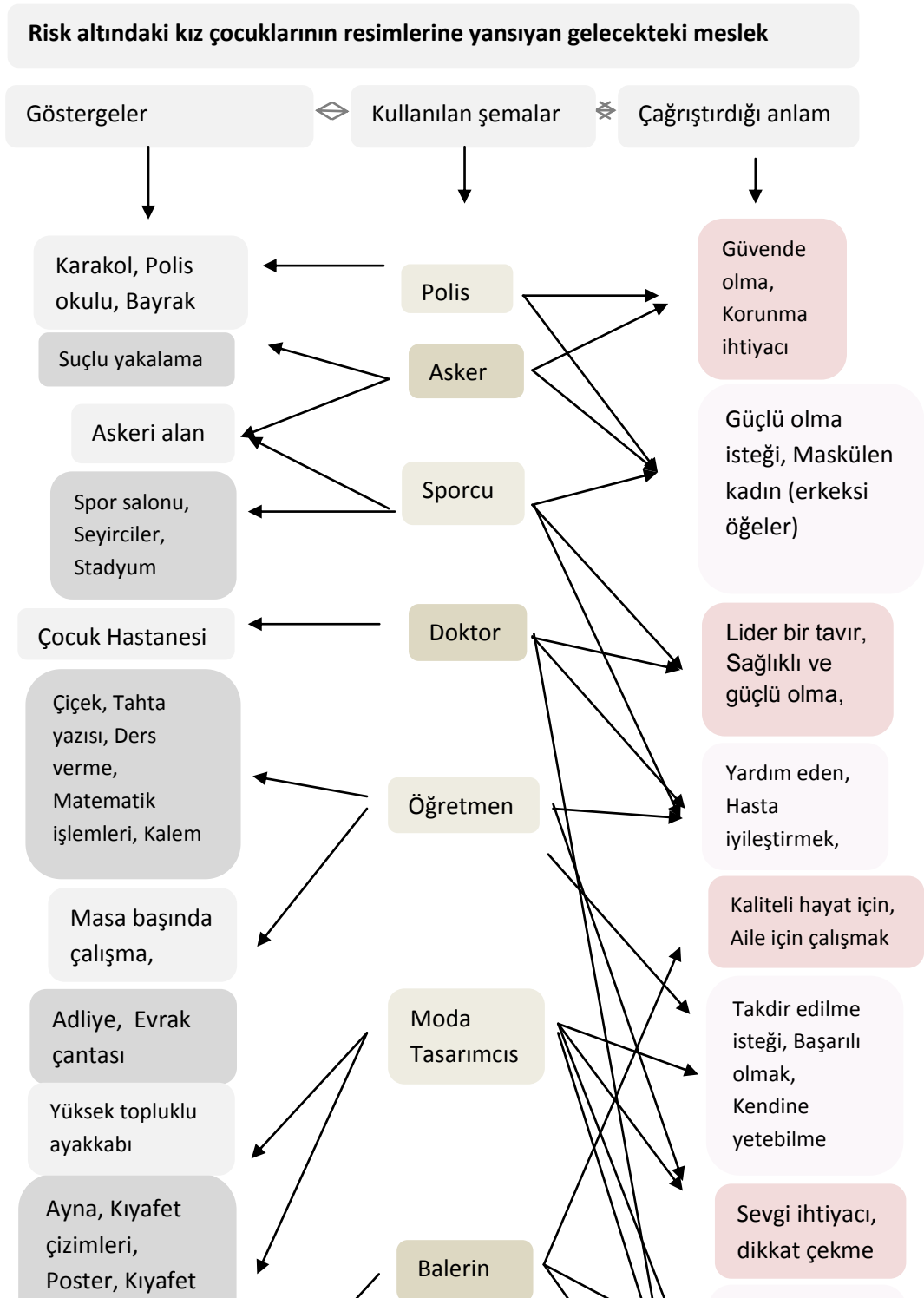
At, UD, HP, st: 433-447).

Şekil 4.18 ab

Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde çalışan insan en çok çevrelerinde sık sık karşılaştıkları meslekleri icra eden insanlar etrafında şekillenmektedir. Kız çocuklarının çalışan insan resimlerini, mahallelerinde gördükleri işçilik yapan insanlar ile sağlık hizmetlerini almak için gittikleri hastanede doktorluk ve eğitim için gittikleri okulda öğretmenlik dışına çıkamamaktadır. Örneğin; hiçbir kız çocuğunun çalışan insan resminde mühendislik, dişçilik, avukatlık, hemşirelik, eczacılık, veterinerlik ve tasarımcı gibi farklı meslek gruplarına rastlanamamıştır.

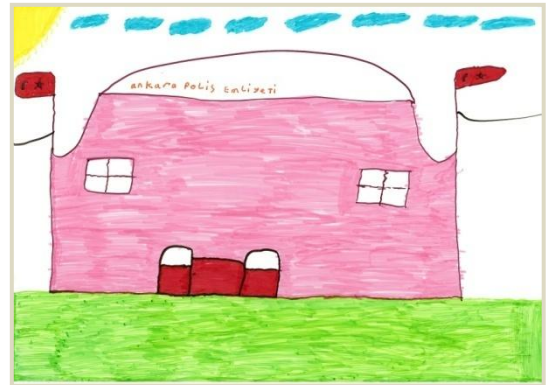
4.2.2. Gelecekteki Meslek Algıları

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik oluşturulan ikinci alt tema gelecekteki meslek algılarıdır. Çocuk resimlerindeki gelecek meslek algıları uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve; kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema elli iki koda ulaşılmıştır (2.ap, 2. at, UD, B., HS., HP., st: 463-626). Şekil 4.19'da görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekte sahip olmak istedikleri meslekler kodlanmıştır.

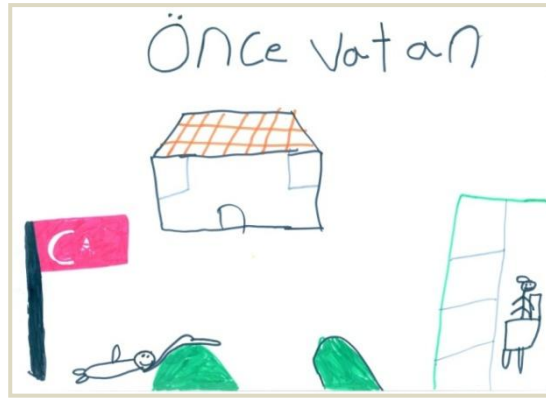
Şekil 4.19 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekteki meslek algıları

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde gelecekteki meslek algıları ile ilgili; doktor, polis, asker, sporcu, öğretmen, avukat, moda tasarımcısı, balerin imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HS kodlu uzman ii kodlu çocuğun doktorluk mesleği ile ilgili üçüncü resmi hakkında *“Üçüncü resimdeki çocuk hastanesi ve kardeşlerinin sık sık hastalanması düşünüldüğünde, aile birliğine verdiği önemi göstermekte. Resimdeki çocuk hastanesi, çocuğun sağlık açısından yardıma muhtaç çocukları iyileştirme isteğini göstermekte.”* (2. ap, 2. At, UD, HS, st: 473-476), HP kodlu uzman çocuğun Şekil 4.20de görülen resimleriyle ilgili *“Gelecekte çocuk doktoru olmak istiyor ve oldukça iç açıcı bir hastane binası çizmiş. Mesleki beklentisini hastane çizerek belirtmiş ama kendisini resmetseydi çok daha belirgin olabilirdi. Görüşme olmasa hastanede doktor olmak istediği anlamı çıkmayabilirdi.”* (2. ap, 2. At, UD, HP, st:477-480), sözleriyle kız çocuklarının resimlerindeki doktorluk mesleğine yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

Şekil 4.20iŞekil 4.21 rs

Uzmanlara göre resimde kullanılan doktor şeması çocuk hastanesi ile gösterilmektedir. Çocuk hastanesi kâğıdın tamamını kaplayan oldukça büyük bir hastane olarak betimlenmiştir. Çocuk resimde kendisi dâhil hiçbir figüre yer vermemiştir. Uzmanlar büyük bir hastane ile gelecekteki meslek algısını belirten çocuk resmi için lider bir tavra, güçlü olma isteğine göndermede bulunmuşlardır. Uzmanlar Şekil 4.21 de görülen polislik ve askerlik meslekleri ile ilgili “Polis okulu yapmış. Bu okulda okuma isteğini göstermekte.” (2. ap, 2. At, UD, HS, st:483), “Oldukça büyük bir meslek okulu

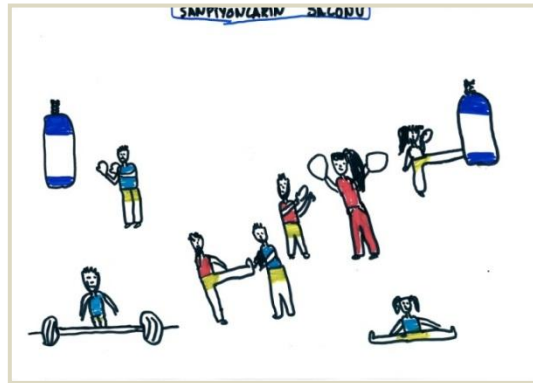
(ulaşılmasını biraz zor algılıyor olabilir) çizmiş. Kendini polis olarak da çizebilirdi ancak önce okulu çizmiş. Hedefinde önce polis olmak için aşması gereken bir eğitim süreci olduğunun farkında.” (2. ap, 2. At, UD, HP, st: 500-503), “Polis olmayı önemsemenin altında bir sürü sebep var, sıkça karşılaşmaları, ailede ya da yakın çevrede polislerin olması, ailede büyük abiler, ablaların konuşması gibi.”(2. ap, 2. At, UD, B, st:504-506) söylemişlerdir. Ayrıca rs kodlu çocuk “polis olmak istediği ve önce okulunu okumak ve sıradan bir polis olmak istemediği için polis akademisini resmettiğini söylemiştir.” (GK, rs, st: 872-873).

Şekil 4.22 no

Şekil 4.22 de görülen resim ile ilgili ise “Polis, asker olma kurgusu, genelde dar gelirli ailelerin erkek çocuklarında görülen bir özelliktir. Kız çocuklarını da etkilemiş görünüyor. Kadın polislerin sokakta daha görünür olmasıyla ilgili olabilir... Yaşamında muhatap olduğu ya da sık karşılaştığı

belli bir gücü ve otoriteyi temsil eden mesleklerin rol model anlamında özendirici olduğunu söylemek mümkün... Bayrak imgesi öne çıkmış. Ulus bilinci ve aidiyet vurgusu ile güvenlik güçleri arasındaki bağı simgesel olarak görmesi bakımından önemli...” (2. ap, 2. At, UD, B, st:484-496). HS kodlu uzman ise *“Siper arkasına gizlenmiş figürle gizemli bir görev üstlenme isteğini göstermekte. Vatana karşı görev sorumluluğu olan bir meslek hayalinde olduğunu göstermekte.”* (2. ap, 2. At, UD, HS, st:497-499) demektedir.

Uzmanlara göre resimlerde kullanılan polislik ve askerlik şeması,karakol, polis okulu, bayrak, suçlu yakalama, askeri alan ile gösterilmektedirler. Polis okulunun sayfanın tamamını kaplayan bir şekilde yine hiçbir figür kullanılmadan resmedildiği görülmektedir. Güvende olma, korunma ihtiyacı, güçlü olma isteği ile anlamlandırılan bu resimde kendine yer vermeyen çocuğun hayalini gerçekleştirmek için aşması gereken bir eğitim süreci olduğunun farkındalığı görülmektedir. Kendini askeri bir alanda elinde silahla betimleyen kız çocuğunun resminde isemaskülen kadın (erkeksi öğeler),lider bir tavır ve güçlü olma isteği göze çarpmaktadır.

Şekil4.23 üü

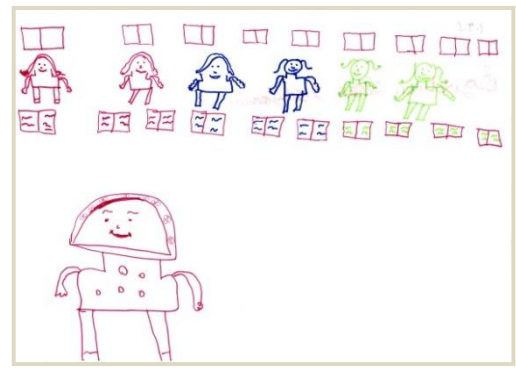
Uzmanlar çocuklarınbeden eğitimi öğretmeni, antrenörlük mesleği ile ilgili Şekil 4.23 te görülen resim hakkında; *“Beden eğitimi öğretmeni olmak istiyor ve oldukça iddialı spor salonun adını yazmış ve iddialı bir isim koymuş. Bir iddiası var ve bunu gerçekleştireceğini hayal ediyor. Ayrıca, çevresindeki çocukların da hayatlarını değiştirebileceği düşünüyor. Başarılı ve lider*

konumunda biri olma hayali var” (2. ap, 2. At, UD, HP, st:507-511). “Spor üzerinden bir yaşam kurgulamak bizim pek alışık olduğumuz bir şey değil... Gelecekte kendisini bir antrenör gibi görmek istiyor.” (2. ap, 2. At, UD, B, st: 512-514). HP kodlu uzman cd kodlu çocuğun resmi ile ilgili “Diğer resimlerde kendini ayakları üzerinde duran özellikle çocuklara yönelik sevgi ihtiyacını verme ve alma yönünde tatmin edebileceği öğretmenlik mesleğini çizmiş. Özellikle beden eğitimi öğretmeni olmak istemesi şu anda da spor yapması ve daha kolay olacağını düşünmesi ile ilgili olabilir. Yapmak istediği, mutlu ve başarılı olabileceğini düşündüğü bir mesleği çizmiş. Ancak ilk resimde de görüldüğü gibi kendi mesleki rol modeli hayal ettiğinden çok farklı” (2. ap, 2. At, UD, HP, st:539-545) demektedir.

Resimlerde kullanılan sporcu (beden eğitimi öğretmeni ve antrenörlük) şemaları spor salonu, spor aletleri, seyirciler, stadyum ile gösterilmektedirler. Uzmanlara göre çocukların devam etmekte oldukları Güçkobir Federasyonu’nda aldıkları spor eğitiminin gelecekteki meslek algıları üzerinde yönlendirici etkiye sahip olduğu görülmektedir. Çocuklar hem resimlerinde hem görüşme esnasında beden eğitimi öğretmeni olmak ya da kendi spor salonunu işletme hayalini dile getirmişlerdir. Göz önünde olma, başarıyı hissetme ve güçlü olma arzusu çocuk resimlerinden çıkan anlamlardır.

Şekil 4.24 şt

Şekil 4.25 öp

Uzmanlar Şekil 4.124 te görülen çocukların gelecekteki meslek algılarında yer alan öğretmenlik mesleği ile ilgili “Kadın figürünün başının üstündeki alanda yazılıp çizilen geometrik şekiller matematik öğretmeni olma

isteğini göstermekte. İyi bir öğretmen olma isteği var. Çizdiği figürün yüzünün güzel olmayışı, eline tutuşturduğu çiçekler ile yumuşatılmaya çalışılmış.” (2. ap, 2. at, UD, HS, st:517-520), “Öğrencileri tarafından sevilen bir öğretmen (elinde çiçek var). Gözlerindeki ifadeyi tam yansıtamamış, ancak anladığım kadarıyla bunu beceremediği için yapmış. Çizmek istediği, sevgi dolu bir öğretmen” (2. ap, 2. at, UD, HP, st:535-537), “Meslek algısı bakımından öğretmenlik kız çocuklarında çok tercih edilen bir iş, çünkü çevrelerinde rol model çok ancak gecekondü mahallelerdeki okullarda görev yapan öğretmenler... Yüze odaklanmış olması, gülen fakat sevimsiz bir figür çizmesi ile kafasındaki öğretmen imgesi arasında bir ilişki olabilir diye düşündüm.” (2. ap, 2. At, UD, B, st: 576-583). Ayrıca B kodlu uzman öp kodlu çocuğun Şekil 4.25 te görülen resmi ile ilgili “Öğretmen türbanlı ve kapalı giyimli, öğrencilerin ise tümü kız. Çevresinde ya da mahallesindeki erkek öğrencilerin rahatsız etmesinden dolayı bilinçli bir kaçış olabilir, diye düşündüm...” (2. ap, 2. At, UD, B, st: 585-588) ifadesinde bulunmuştur.

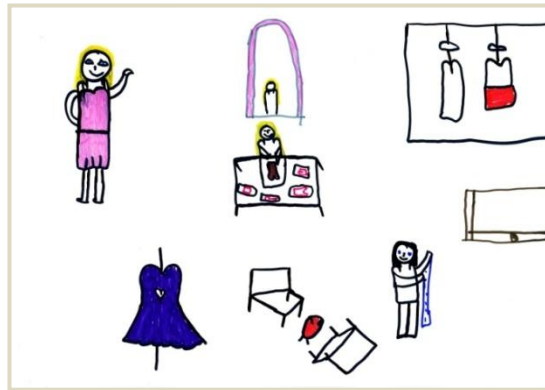
Resimlerde kullanılan öğretmen şeması, çiçek, yazı tahtası, ders etkinliği, matematik işlemleri, kalem ile gösterilmektedir. Uzmanlar çocukların öğretmenlik mesleğine ilişkin algılarını ve hayallerini takdir edilme isteği, başarılı olmak, kendine yetebilmek, mutlu olmak-mutlu etmek ve huzur arayışları olarak anlamlandırmışlardır.

Şekil 4.26 gh

gh kodlu çocuğun Şekil 4.26 da görülen resmine yansıyan avukatlık mesleği ile ilgili uzman görüşleri ise “kendini başarılı ve oldukça bakımlı bir

avukat olarak çizmiş. Yüzü ona dönük olmayan ve göz ifadesinden çok da dost olmadığını düşündüren kadın figürünün üstünü çizmiş. Gelecekte onu mutsuz edecek kişileri hayatından çıkarmak istediği şeklinde yorumlanabilir. Elinde de çanta olması oldukça yoğun, gülüyor olması işini sevdiği ve başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir,” (2. ap, 2. At, UD, HP, st: 592-597), “Mutlu bir iş kadını (avukat) betimlemesi var. Çevresi tarafından izlenmek istiyor 2 ayrı figürle bunu desteklemiş, başarısını özellikle göstermek istediği kişiyi daha sonra resimden çıkarmış. Öğrenci adliyeyi görmüş, orada çalışanlardan etkilenmiş olabilir. Toplumda itibarı olan kariyer mesleklerini arzulama durumu var” (2. ap, 2. At, UD, B, st:592-602), “Dikkat çekici bir konumda görmek istiyor. Kırmızı şık bir elbise giymiş. İlgi beklentisi. Ayrıca başarılı, kariyerli birisi olarak” (2. ap, 2. At, UD, B, st:621-622), HS kodlu uzman ise gh kodlu çocuğun resmi ile ilgili “...resimde kariyer sahibi biri olarak görmek istediğini göstermekte. Bina önündeki figürün yüksek topluklu ayakkabı giymesi kariyer sahibi olma isteği yönünde yorumlanabilir.”(2. ap, 2. At, UD, HS, st:550-552) “Sanırım adliye binası olarak betimlemek istediği bina önündeki kadın figürünün özenle yapılması mesleğinde kendine güvenli olma hayalini göstermekte.” (2. ap, 2. At, UD, HS, st:354-356) demektedir. Ayrıca kendini avukat olarak resmeden çocukla ilgili gözlem kaydına şöyle bir ifade yansımıştır;“kendini gayet güzel ve başarılı bir kadın olarak tanımladı. Üzerine çarpı attığı figürü beğenmediğini ve arkadaşını çizmek istemediğini son anda fark ettiğini, silgi de kullanamayacağı için üzerine çarpı atmaya karar verdiğini söylemiştir” (GK, gh, st: 855-858).

Şekil 4.27vy

Resimlerde kullanılan avukat şeması, masa başında çalışma, yüksek topuklu ayakkabı, adliye ve evrak çantası ile gösterilmektedir. Uzmanlar resmi takdir edilme isteği, başarılı olma arzusu, kendine yetebilme, sevgi ihtiyacı, dikkat çekme, mutlu olmak-mutlu etmek, saygıdeğer kadın çağrışımları ile açıklamışlardır. Bu çağrışımlarda büyük adliye binası, yüksek topuklu ayakkabılar ve evrak çantası özellikle belirleyici olmuştur.

vykodlu çocuğun Şekil 4.27 de görülen moda tasarımcılığı mesleği ile ilgili ise uzmanlar tarafından; *“Oldukça anlaşılır ve detayları olan bir resim. Kendini, yaptığı işi seven ve başarılı biri olarak çizmiş. Ayrıca, kendine ait bir işyeri tasarlamış. Çevresinde bu mesleğe ilişkin rol modeli olduğunu sanmıyorum... Estetik ve yaratıcılığın olduğu bir mesleği tercih etmiş.”* (2. ap, 2. At, UD, HP, st:606-611), *“Aslında meslek olarak diğerlerine oranla daha gerçekçi bir yaklaşım sergilediğini düşünüyorum... Yaratıcı yönleri olan bir meslek...”* (2. ap, 2. At, UD, B, st:613-620). *“Figürlerin yüzlerindeki gülümseme çocuğun gelecekte bu mesleği seçmesinin ona mutluluk getireceğine dair duygusunu yansıtmakta*(2. ap, 2. At, UD, HS, st:647-649) denilmektedir.

Resimlerde kullanılan moda tasarımcısı şeması, yüksek topuklu ayakkabı, ayna, kıyafet çizimleri, poster, kıyafet askısı, model, düzgün makyaj ile gösterilmektedir. Uzmanlara göre takdir edilme, başarılı olma, kendine yetebilme arzusunu taşıyan bu resim aynı zamanda kendine ait bir iş yerine sahip olmanın getirdiği saygıdeğer kadın olma arzusunda barındırmaktadır.

Şekil 4.28 jk

jk kodlu çocuğun balerinlik mesleği ile ilgili Şekil 4.28 de görülen resminde *“Bale papuçlarını andıran ögeler kullanılmış.”* (2. ap, 2. At, UD, HS, st:612), *“Şu anda da bale eğitimi aldığı için meslek olarak da balerin olmayı istediğini yansıtmış. Bu anlamda meslek seçiminin dayanağı var ama gerçekleştirebilmesi için şu anda mesleki eğitim almaya başlaması gerekir. Bu açıdan farkındalık yok.”* (2. ap, 2. At, UD, HP, st:623-626), *“Bedenle yapılan estetik bir spor her şeyden önce, iletişimde beden diline yardımcı olacağını düşünüyorum.”* (2. ap, 2. At, UD, B, st:604-605) sözleriyle kız çocuklarının resimlerindeki gelecek meslek algılarına yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir. Balerin şemasının sadece iki pembe balerin ayakkabısı ile anlatıldığı resim uzmanlar tarafından ancak iyi bir eğitimle ulaşılabilecek bir hayal olarak yorumlanmıştır.

Bulgular bağlamında yukarıdaki görüşler incelendiğinde; öğretmenlik mesleği bu çocuklar için, hergün gördükleri, saygın, kutsal ve bir o kadarda ulaşılması güç bir meslektir. Yine hergün mahallede sıkça gördükleri, korkulan, çekinilen ve saygı duyulan, güçlü olma simgesine dönüşmüş bir meslek olan polislik kız çocukları için gelecekte sahip olunmak istenen en önemli iki meslek grubu olarak görülmektedir. Ayrıca fiziksel aktiviteleri gerektiren spor dalları ile ilgili mesleklerde gelecekte sahip olunmak istenen meslekler arasında göze çarpan üçüncü meslek grubudur.

4.2.3. Gelecek Beklentileri

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik oluşturulan üçüncü alt tema gelecek beklentileri üzerinedir. Çocuk resimlerindeki gelecek beklentileri uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve; kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema ve altmış iki koda ulaşılmıştır (2.ap, 3. at, UD, B., HS., HP., st: 627-744).

Şekil 4.11’de görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, kız

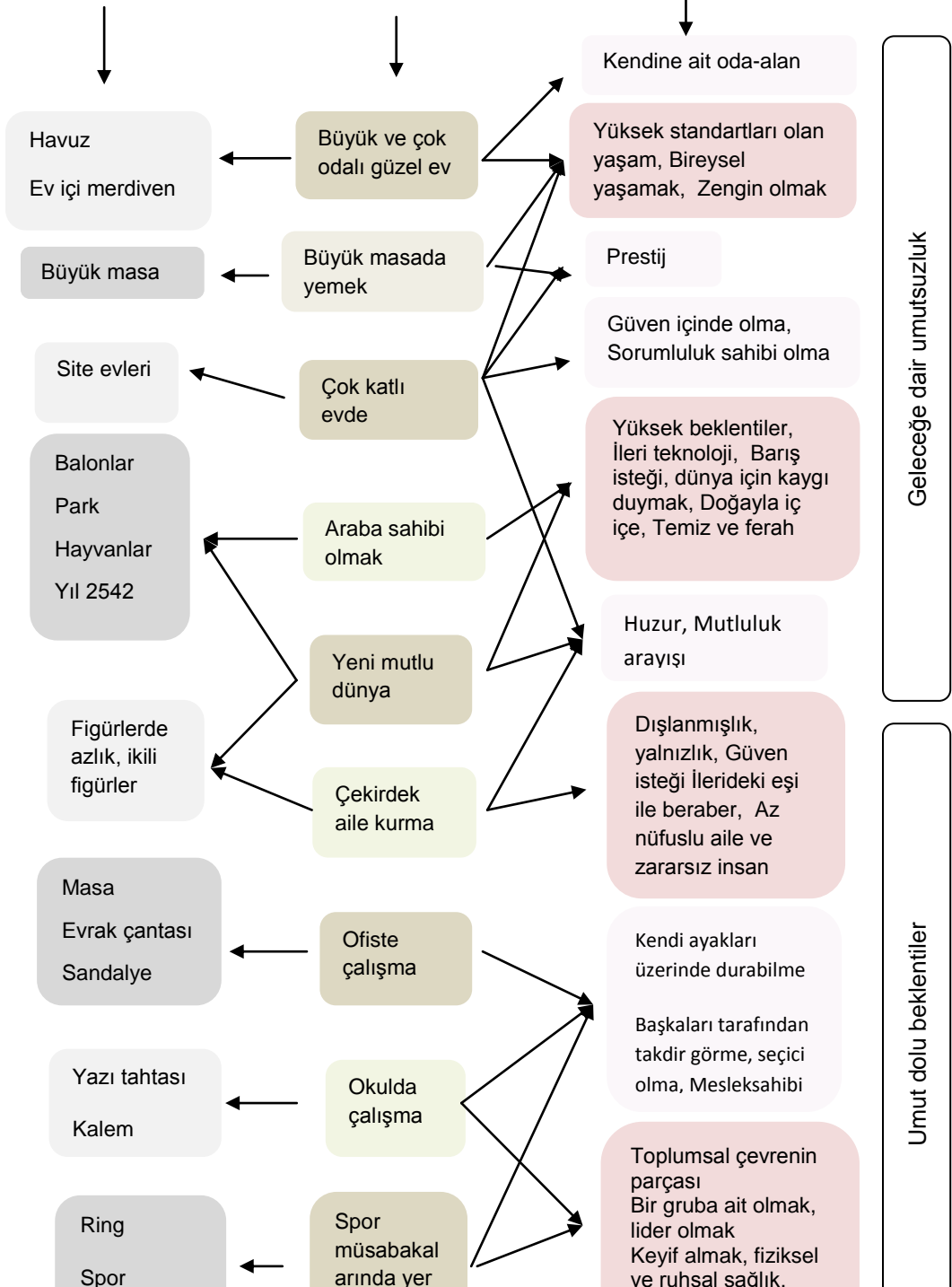
çocuklarının resimlerindeki gelecek beklentileri olarak kodlanmışlardır. Uzmanlar kız çocukların resimlerinde geleceğe dair umutsuz beklentiler içeren; büyük ve çok odalı güzel ev, büyük masada yemek, araba sahibi olmak, çok katlı evde yaşamak, yeni mutlu dünya imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HS kodlu uzman no kodlu çocuğun Şekil 4.30 da görülen büyük ve çok odalı güzel ev ile ilgili resminde "…havuzlu ev konforlu bir gelecek hayali…" (2. ap, 3. at, UD, HS, st: 638-639).

Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentileri

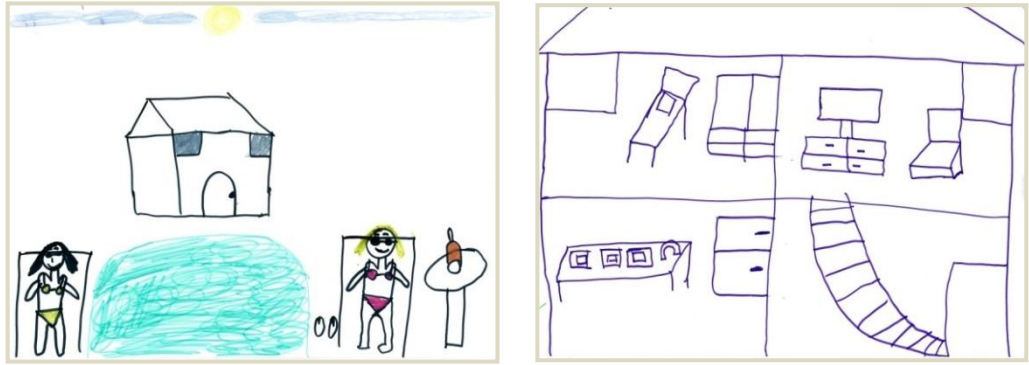
Göstergeler

Kullanılan şemalar

Çağrıştırdığı anlam

Şekil 4.29 Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek

beklentileri

Şekil 4. 30 no

Şekil 4.31 ef

“Kuşkusuz bir gelecek kurgusu var, yapamadıkları türden bir tatil özlemi. Erkek figüre yer verilmemiş.” (2. ap, 3. at, UD, B, st: 649-650) demektir. HP kodlu uzman ef kodlu çocuğun Şekil 4.31 de görülen resmi hakkında şunları söylemektedir; “Şu anda herkesin aynı odada uyuduğu bir gece konduda yaşıyor. Yaşam koşullarından memnun olmadığı için gelecekte kendisini çok odalı büyük bir evde yaşarken hayal etmiş.” (2. ap, 3. at, UD, HP, st: 641-643), Ayrıca “Gelecekle ilgili beklentileri oldukça yüksek. Büyük bir ev ve doktor olmak....” (2. ap, 3. at, UD, HP, st: 719-720) demektir. HS kodlu uzman “ Her şeyden önce yaşadığı evin niteliğinin onu mutlu etmediği, güzel bir evin mutluluk getireceğini düşünmekte.” (2. ap, 3. at, UD, HS, st: 633-634) demektir. B kodlu uzman ise “Varlıklı olmanın sosyal statüyü belirlediğinin farkında. Rahat ve huzurlu bir gelecek beklentisi var, örneğin şehir karmaşası düşünmemiş. Sade bir yaşam” (2. ap, 3. at, UD, B, st: 678-680) ifadesinde bulunmaktadır.

B kodlu uzman cd kodlu çocuğun resminde görülen çok katlı bina ile ilgili “Çok katlı bina vurgusu etkileyici, yüceltilmiş, bu tür binalarda yaşam arzusu olabilir.”(2. ap, 3. at, UD, B, st: 651-652), HP kodlu uzman ise “Yüksek binalar, şu anda yaşadığı gecekondu semtinden farklı daha modern bir yaşam alanını ifade ediyor. ” (2. ap, 3. at, UD, HP, st: 670-671) demektedir.

Şekil 4.32 şt

Büyük masada yemek şeması ile ilgili B kodlu uzman Şekil 4.32 de görülen resim hakkında “Çocuk aç, sanırım az ve sınırlı yemek yiyebiliyor. Yemek konusunu çok öne çıkarmış. Konforlu bir evde oturmak, güzel yemekler yemek gibi hayalleri var ve ilginç olan şu ki, kendi doymadığı için paylaşma fikri yok, tek başına”(2. ap, 3. at, UD, B, st: 663-666) demektedir. HP kodlu uzman ise aynı resim hakkında “Muhteşem bir ev çizmiş. Evde sadece 2 kişi var. Ev kalabalık olmamasına rağmen kendisini dışarıda kocaman bir yemek masasında tek başına çizmiş. Çok kardeşli kalabalık bir evde yaşadığı için, özellikle yemek konusunda hızlı olmak zorunda olmayacağı bir sofrada hayal etmiş kendini.”(2. ap, 3. at, UD, HP, st:644-648) diyerek bu çocukların konforlu hayat şartlarına olan özlemleri hakkında fikirlerini söylemişlerdir. Ayrıca şt kodlu çocuk resmini yaparken

babasının çok yemek yediği için ona kızdığı ve hep sofradan aç kalktığı için gelecekte sadece kendisinin olduğu kocaman bir sofrada yemek yediğini belirtmiştir (GK, şt, st: 874-886). Araba sahibi olmak şeması ile ilgili B kodlu uzman jk kodlu çocuğun ikinci resmi ile ilgili “Gelecek algısı üzerine yapılmış bir resim olmasına karşın sıradan bir bakış, sergilenmiş. Araba sahibi olmak, ailesinin ve kendisinin uzak hedefi olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle samimi ve realist.” (2. ap, 3. at, UD, HP, st:696-698) demektedir.

Yeni mutlu dünya şeması ile ilgili HS kodlu uzman ii kodlu çocuğun resmi ile ilgili “Çocuk hayvanlardan korktuğunu belirtmiş. ...resimde çizdiği hayvan figürleri, çocuğun gelecekte korku duymadan yaşama isteğinin göstergesi olabilir.” (2. ap, 3. at, UD, HS, st:657-659), HP kodlu uzman ise aynı çocuğun resmi ile ilgili “İlginç şekilde hayvanlardan korktuğunu söylemesine rağmen düşlerindeki geleceği hayvanlarla ilişkilendirmiş. Ancak hayvanlar korkutucu değil. Doğa ile iç içe olmak istiyor olabilir. Ya da gelecekte korkularıyla baş etmiş olarak hayal ediyor olabilir.” (2. ap, 3. at, UD, HP, st:684-687) demektedir. HP kodlu uzman uü kodlu çocuğun yeni mutlu dünya şeması ile ilgili yaptığı ikinci resmi hakkında “Tarih vermiş. Güneşi tutan çocuk sanki bu barışçı ortamı sağlayacak bir liderin varlığı gibi geldi. Oldukça umut verici ve sadece kendine dönük olmayan evrensel bir hayal.” (2. ap, 3. at, UD, HP, st: 667-669) demektedir.

Şekil 4.33 uü Şekil 4.34 gh

Ayrıca B kodlu uzman ise Şekil 4.33 te görülen resim hakkında “Çocuğun gelecek algısı gerçeklikten uzak, 500 yıl sonrasını kurguluyor. Geçmişte el ele tutuşmuş dünya çocukları imgesi ve barış işareti,

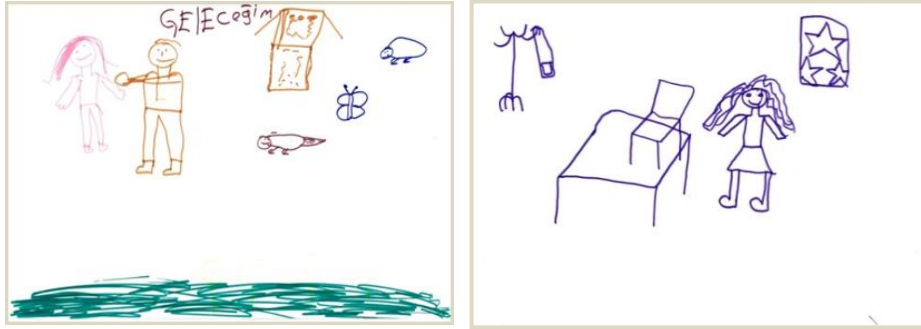
sembol olarak çok sık kullanıldı, bu anlamda özgün bir örnekleme diyemem. Çocuk oyunları, sportif karşılaşmalar, 23 nisan törenleri, olimpiyat oyunları gibi ama bu bilgiye sahip olması önemli elbette. Kardeşlik ve bir arada yaşama arzusu gibi toplumsal mesajları olan bu tür imgelerden etkilenmeleri ve bunun yolunun spordan geçtiğini düşünmesi güzel ve bir değer olarak önemsenmeli.”(2. ap, 3. at, UD, B, st:705-712) sözleriyle kız çocuklarının uzak gelecekte gerçekçi olmayan beklentileri olduğunu söylemektedir. Ayrıca HP kodlu uzman yeni mutlu dünya şeması ile ilgili jk kodlu çocuğun resmi hakkında *“Gelecek algısı olarak kendini araba kullanan biri olarak çizmiş. Ulaşılması zor olmayan, gerçekleştirebileceği bir hayal. Sanıyorum bulutların üzerinde giden bir araba, görüşmede uçan arabadan söz etmiş. “Gelecek” deyince çok uzak bir zaman dilimini algılamış gibi.”* (2. ap, 3. at, UD, HP, st:688-691) demektedir. gh kodlu çocuğun Şekil 4.34 te görülen ikinci resminde ise yeni mutlu dünya şeması ile ilgili *“Gelecekte kendinden çok, gelecekte olabilecek teknolojik gelişmeleri çizmiş.”* (2. ap, 3. at, UD, HP, st:692-693) sözleriyle kız çocuklarının resimlerinde gerçekçi olmayan gerçekleştirmesi oldukça zor bir takım gelecek hayalleri olduğuna yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

Uzmanlara göre resimlerde kullanılan büyük ve çok odalı güzel ev şeması, kendine ait oda-alan, yüksek standartları olan yaşam, bireysel yaşamak ve zengin olmak anlamlarını çağrıştırmaktadır. Yine bu çağrışımlara neden olan; havuz, ev içi merdiven, yüksek katlı site içi ev, büyük yemek masası ve araba da diğer göstergelerdir. Çocukların gelecek beklentilerinde, özgürleşme, barış isteği, daha güzel bir dünya, temiz, ferah, huzur ve mutluluk arayışına dönük anlamlarda hissedilmektedir. Kız çocukları bu çağrışımları resimlerinde kullandıkları; balonlar, park, hayvanlar, yıl 2542, teknolojik araç ile göstermektedirler.

Bulgular bağlamında çocukların bir kısmının gerçekleşmesi muhtemel olmayan hayaller içinde oldukları görülmektedir. SHU’da şu sözleri ile çocukların gelecek hayallerinin geç şekillendiğini söylemektedir; *“Gelecek beklentileri özellikle alt toplumsal ekonomik düzeyde olan ve yardım alarak*

hayatlarını devam ettiren ailelerde daha geç şekillenmektedir.” (2. ap, 3. at, UD, M, st: 627-629).

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde geleceğe dair umut dolu beklentiler içeren; çekirdek aile kurma, ofiste çalışma, okulda çalışma, spor

müsabakalarında yer alma imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler:

Şekil 4.35 ab

Şekil 4. 36 cd

HP kodlu uzman ab kodlu çocuğun Şekil 4.35 ab de görülen çekirdek aile kurmak ile ilgili ikinci resmi hakkında “Gelecekte kendini karşı cinsten biri, eşi, nişanlısı vb. ile birlikte kurguluyor, kalabalık bir insan grubu yerine çekirdek aile ile hayvanlar ve doğada olmayı tercih ediyor denilebilir.. Evlilik arzusu olmasına rağmen, kendi ayakları üzerinde durabileceği ve çevresindeki herkesten daha güçlü biri olarak polis olmayı hayal etmiş. En büyük arzusu ve isteğinin huzur isteği olduğu söylenebilir.(2. ap, 3. at, UD, HP, st: 713-718). B kodlu uzman ise ab kodlu çocuğun çekirdek aile kurmak ile ilgili ikinci resmi hakkında “Gelecek kurgusunda yanında birisi var, büyük olasılıkla desteğini istediği bir erkek figürü. Çevrede tanımlanamayan ancak hayvan olduklarını tahmin ettiğimiz figürler var. Üst üste konulmuş kolilere veya bir panoya benzeyen farklı bir form var, ev de olabilir, çok açık ve anlaşılır değil. ... Himaye edilme, korunma birisinin (erkek figür) desteği, aile kurma vb. beklentiler var” (2. ap, 3. at, UD, B, st: 723-728) demektedir. B kodlu uzman gh kodlu çocuğun resmi ile ilgili de “Çanta, çocuğun kafasında zenginliğin ve iş kadını olmanın doğal bir parçası” (2. ap, 3. at, UD, B, st: 731) demektedir. B kodlu uzman ise cd kodlu çocuğun Şekil 4. 36 da görülen resim ile ilgili

“Mutlu, dinamik heyecanlı, yaptıkları sportif faaliyetler, bir gelecek algısı oluşturmuş bunu önemsemek lazım. Sporcu olmak, izleyicilerin takdirini kazanmak öne çıkmış”(2. ap, 3. at, UD, B, st: 742-744)diyerek çocukların toplum tarafından kabul edilmek ve takdir görmek istediklerini söylemektedir.

Bulgular bağlamında kız çocuklarının bir kısmının gelecekte yaşadıkları bir günü resmetmeleri istendiğinde çok uzak bir geleceği algıladıkları ve okullarda ya da sosyal medya araçlarıyla öğretilmiş gelecek kurgularıyla resimlerini yansıtmışlardır. Çocuklar gelecekte gülyüzlü hayvanlar, sularımız bitmesin, gelecekte bütün insanlar el ele gibi yaptıkları resimlerle okullarda yaptırılan afiş çalışmalarına benzer resimler yapmışlardır. Kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentilerinin bir kısmı ise daha gerçekçidir ve daha çok kariyer odaklıdır. İyi bir meslek sahibi olmak, insanların gözü önünde başarılı bir sporcuya dönüşmek ya da sakin ve daha bireysel bir hayat çocukların daha gerçekçi olan gelecek beklentilerini yansıtmaktadır.

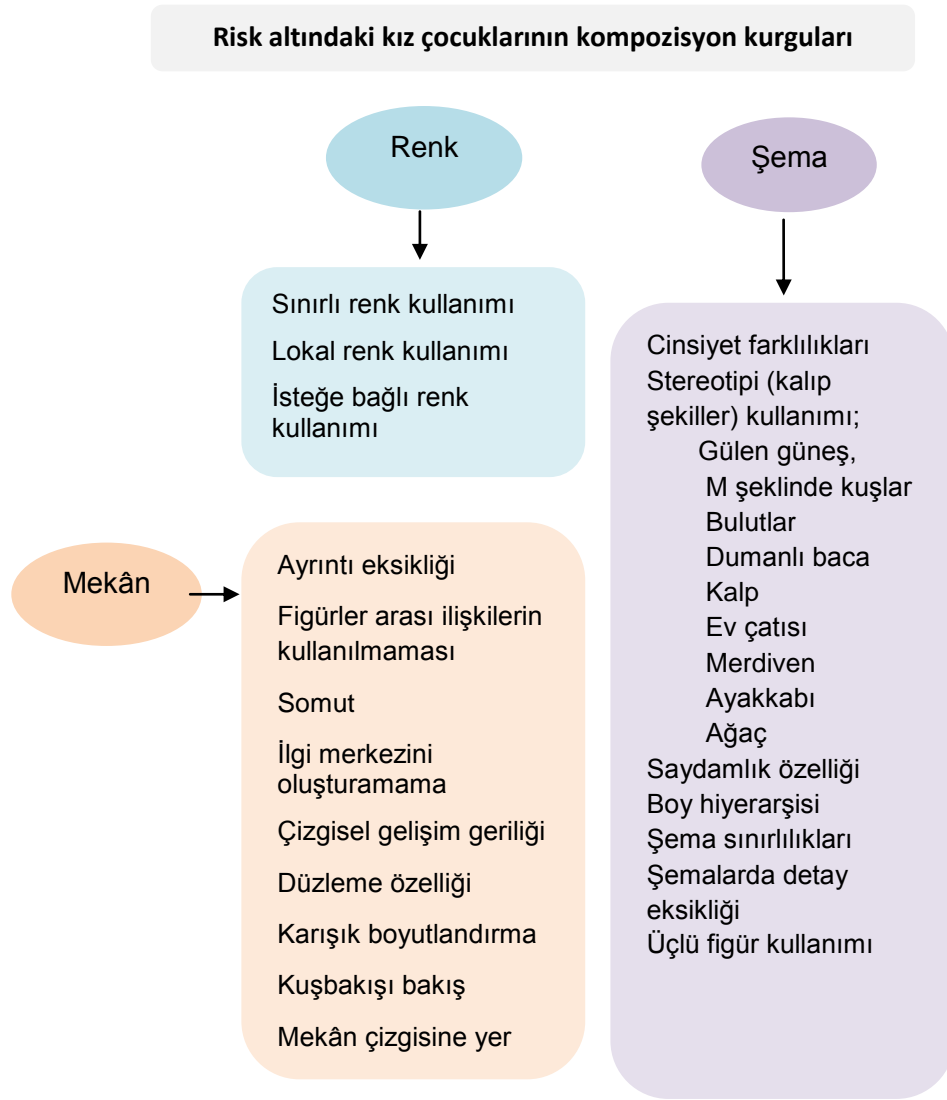
4.3. Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları

Araştırmanın üçüncü alt problemine yönelik oluşturulan “Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları” teması üç alt tema altında irdelenmiştir. Bunlar: “renk, mekân, şema” olarak ifade edilmiştir. Risk altındaki kız çocuklarının kompozisyon kurgularına dair üç alt tema ve yirmi yedi koda ulaşılmıştır (3.ap, 1. at, UD, B., HS., HP.. st: 745-804).

4.3.1. Mekân

Şekil 4.37’de görüldüğü gibi, alan uzmanlarının ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, kız çocuklarının resimlerindeki mekân kurguları,ayrıntı eksikliği, figürler arası ilişkilerin kullanılmaması, ilgi merkezini oluşturamama, çizgisel gelişim

geriliği, düzleme özelliği, karışık boyutlandırma, kuşbakışı bakış, mekân çizgisine yer vermeme olarak kodlanmışlardır.

Şekil 4.37 Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde mekân oluşturma ve mekân kullanımına dair:öp kodlu çocuğun resimleriyle ilgili “*karişik boyutlandırma yapılmış*”(3.ap, 1. at, UD, HS, st: 758),jk kodlu çocuğun resimleri hakkında“*Her üç resimde de yalın bir anlatım söz konusu. Karmaşık bir kurgudan uzak.*”(3.ap, 1. at, UD, HS, st: 759), vy kodlu çocuğun resimleri hakkında“*Karişik boyutlandırma yapılmış. Ayrıca, resmin sağ alt tarafındaki kadın figürü ve masada düzleme olduğu görülmekte*”(3.ap, 1. at,

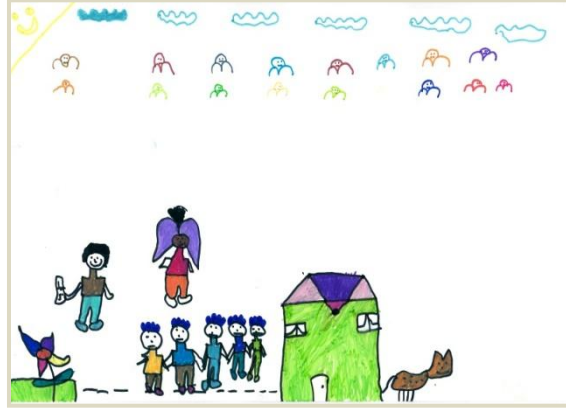
UD, HS, st:781-782) ve no kodlu çocuğun resimleri ile ilgili “*Yatar durumda resmedilmeye çalışılsa da ayaktaymış hissi veren figürler ve perspektif sorunu olan havuz resimdeki perspektif sorunu göstermekte.*” (3.ap, 1. at, UD, HS, st:761-763) demiştir. B kodlu uzman ise cd kodlu çocuğun resimlerinde mekân algısı için“*Anlatımcı, bol figürlü, perspektif ve boyut algısından uzak tek sıra düzenlenmiş, dış mekân (çevre vurgusu yok)...*”(3.ap, 1. at, UD, B, st:764-766), rs kodlu çocuğunŞekil 4.38 de görülen birinci resmi ile ilgili“*Tanıdık bir çevre veya mahallenin şematik anlatımı. Saydamlık özelliği gösteriyor*”(3.ap, 1. at, UD, B, st:767).

Şekil 4.38 rs

Şekil 4.39 şt

şt kodlu çocuğunŞekil 4.39 da görülen üçüncü resmi için “*Tipik düzleme özelliği gösteren bir kompozisyon, sınıf ortamı betimlenmiş ve tüm öğeleri birbirleriyle çakışmayacak şekilde kâğıda yayılmış.*”(3.ap, 1. at, UD, B, st:769-770),gh kodlu çocuğun ikinci resmi ile ilgili “*Yanal dizilim, mekânsızlık, bulut, ev ve araçtan oluşan 3'leme kurgu. Evde düzleme özelliği görünürken araçta boyutlandırma dikkat çekici (kübik)*”(3.ap, 1. at, UD, B, st:774-775), şt kodlu çocuğunŞekil 4.40 ta görülen resmi ile ilgili “*Bu resmin*

kurgusu/kompozisyonu başarılı, her şeyden önce mekân açık seçik ortaya konmuş. Yolun dalgalı olması resme hareket katmış, arabanın gittiği yönde önünün açık olması da rahatlık veriyor. Objeleri üst üste bindirme yapmamış...”(3.ap, 1. at, UD, B, st:776-780),sözleriyle kız çocuklarının

resimlerindeki mekân kurgularına yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

Şekil 4.40 şt

Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde mekâna dair ayrıntıya çok fazla yer vermedikleri, perspektifi henüz kavrayamadıkları, bazı kız çocukların resimlerinde daha küçük yaş gruplarında karşımıza çıkan ve 10-15 yaş aralığındaki çocukların yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığı düzleme, saydamlık, kuşbakışı gibi özelliklerin hala görüldüğü saptanmıştır. Ayrıca figürler arasındaki ilişkilerin yeterli düzeyde yansıtılmadığı görülmektedir. SHU'da *“Dikkat edileceği gibi çocukların yaşları büyük olmasına rağmen eğitim eksikliğine bağlı resim yetenekleri ya da başka bir tabirle resmetme yeteneklerinin gelişmemesi ve buna bağlı kurgu eksikliklerini görebiliriz. Bu çocuklardan dış uyaran eksikliğine bağlı ifade güçlüklerini gözlemleyebiliriz”* (3. ap, 1. At, UD, M, st: 745-748)sözleri ile yeterli eğitim alamayan ve 1. Alt problem, 4. Ana tema da belirtildiği gibi kız çocukları resim yaptıklarını ve resim yapmayı sevdiğini söyleselerde, yeterli düzeyde sanat eğitimi alamamaları nedeniyle resim ile ilgili bilişsel ve devinişsel motor-kas gelişimlerinin olması gereken seviyede olmadığı söylenebilir.

4.3.2. Renk

Şekil 4.37’de görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, çocukların resimlerindeki renk kullanımları, sınırlı renk kullanımı, lokal renk kullanımı ve isteğe bağlı renk kullanımı olarak kodlanmışlardır.

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde renk kullanımına dair:HS kodlu uzman ab kodlu çocuğunbirinci resmi hakkında“*Resimde renk kullanılmamış. Ancak çeşitli meslek gruplarındaki işçileri gösteren figürler farklı renklerle çizilerek birbirinden ayrılmak istenmiş. Yaş itibari ile dönem özelliği olmasına karşın gerçekçi renkler kullanılmamış.*” (3. ap, 2. At, UD, HS, ab, st: 783-785), ab kodlu çocuğun ikinci resmi için“*Kadın ve erkek figürünü ayrı renklere boyama yoluna giderek farklılık oluşturmak istemiş. Sağdaki hayvan figürlerinde ve resmin merkezinde belli birşeye benzetmekte güçlük çekilen şekilde de farklı renkler kullanılarak her obje birbirinden ayrılmaya çalışılmış.*”(3. ap, 2. At, UD, HS, ab, st: 786-788),ef kodlu çocuğun Şekil 4.41 de görülen birinci resmi hakkında“*El arabası, çimler, bulutlar ve asfaltta gerçekçi renkler kullanılmış. Ağaçlar ve figürde ise özgün renk kullanımı görülmekte.*” (3. ap, 2. At, UD, HS, ef, st: 805-806).

Şekil 4.41 efŞekil 4.42 öp

likodlu çocuğun resimleri için “*Gerçekçi renkler kullanılmış.*” (3. ap, 2. At, UD, HS, ii, st: 793),jk kodlu çocuğun resimleri için“*Figürün saçında*

gerçekçi olarak nitelendirilebilecek sarı dışında renk kullanımı yok.” (3.ap, 2. At, UD, HS, jk, st:794), öp kodlu çocuğun Şekil 4.42 de görülen resimleri hakkında “Ağaç gövdesi ve manav tezgâhındaki meyvelerde gerçekçi renkler varken diğer yerlerde sevdiği renkleri kullanmış” (3.ap, 2. At, UD, HS, öp, st:795-796) demektir. rs kodlu çocuğun resimleri hakkında “1.Bulut ve güneşte gerçekçi renkler var. Diğer nesnelere sadece çizimlerinde birbirinden farklı renkler kullanılmış. 2. Ağaçların gövdesinde gerçekçi renk var. Diğer nesnelere istediği renkleri kullanmış. 3. Çimlerde, güneş ve bulutlarda gerçekçi renk var. Binada sevdiği rengi kullanmış.”(3.ap, 2. At, UD, HS, rs, st:797-800), şt kodlu çocuğun resimleri hakkında “Gerçekçi renkler kullanılmış. Resmin üst tarafında böceğe benzeyen çizimlerde ise seçtiği renkler kullanılmış.” (3.ap, 2. At, UD, HS, şt, st:801-802),vy kodlu çocuğun resimleri hakkında “Boyamada değil de çizimde birbirinden farklı renkler kullanılmış. Gerçekçi renklerin kullanıldığı söylenebilir.”(3.ap, 2. At, UD, HS, vy, st:803-804) demektir.şt kodlu çocuğun resimleri hakkında “Çok fazla ve canlı renkler kullanmış” (3.ap, 2. At, UD, HP, şt, st:790), uü kodlu çocuğun üçüncü resmi hakkında “Renkler, detayların verilmemesi (her meslek için gerekli malzemeyi çizmiş)” (3.ap, 2. At, UD, HP, uü, st:791), vy kodlu çocuğun resimleri hakkında “Aynı resim içinde bazen renk kullanmış bazen kullanmamış” (3.ap, 2. At, UD, HP, vy, st:792) demektir.

Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde renk kullanımlarının sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Kız çocukların bir kısmı bölgesel renk kullanırken, çocukların bir kısmı hiç renk kullanmamış, yalnızca kontur çizgilerini belirtmek için keçeli kalemleri kullanmıştır. Çocukların üç tanesi ise çok canlı renkler kullanmış ve yer yer bazı objelerde alışılmadık dışında renkler kullandıkları gözlenmiştir. Kız çocuklarına gözlem kaydına ait Şekil 4.43 te görüldüğü gibi çok çeşitli renklerde keçeli kalemler sunulmuş ancak çocukların büyük çoğunluğunun çeşitli renk kullanımını tercih etmediği

gözlenmiştir.

Şekil 4.43Gözlem Kaydı: Uygulama Süreci

4.3.3. Şema

Şekil 4.37’de görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, çocukların resimlerindeki şema kullanımları, cinsiyet farklılıkları, stereotipi (kalıp şekiller) kullanımı (gülen güneş, M şeklinde kuşlar, mavi bulutlar, dumanlı baca, Kalp gibi) Saydamlık özelliği, Boy hiyerarşisi, Şema sınırlılıkları, şemalarda ayrıntı eksikliği, üçlü figür kullanımı olarak kodlanmıştır.

Şekil 4.44 rs Şekil 4.45 rs

Uzmanlar kız çocukların şema kullanımına dair görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: B kodlu uzman rs kodlu çocuğunŞekil 4.44 te ve Şekil 4.45 te görülen ikinci ve üçüncü resmi hakkında“2.resim gerçekten düşsel olmuş, balonlu kız çocukları, kadınlar belirsiz bir mekânda (park olabilir) mutlular, kuşlar onları izliyor. Bu tür resimler, süreçte öğrendikleri ve aynı zamanda çiziminde zorlanmadıkları bir takım şablon imgelerin bir araya getirilmesiyle oluşuyor. Bir şeyleri betimlemekte zorlandıkları anda başvurabilirler.

3.resimde yukarıda sıra sıra bulutlar, soldan güneş doğuyor. Genel bir karakteristik olarak bu da resmi çerçeveleme ve doldurma kolaycılığı ile ilgili.”(3.ap, 3. At, UD, B, rs, st:807-812) demektedir. Ayrıca rs kodlu çocuğun ikinci resmi hakkında “Ben, soldaki mavili kızın boy hiyerarşisi bakımından daha önemsenerek çizildiğini düşünüyorum.” (3.ap, 3. At, UD, B, rs, st:821-822) demektedir. Bunun dışında B kodlu uzman ab kodlu kız çocuğunun Şekil4.46 da görülebileceği gibi, resimleri hakkında “Konu gereği her üç resim de ziyadesiyle anlatımcı ve figürler arasındaki bağ oldukça kuvvetli. Her üç resimde üçleme karakteristiği öne çıkıyor, yani 3 temel figür ya da figür grubu kullanılıyor dolayısıyla genel olarak üçgen karaktere bir kompozisyondan söz etmek olası.” (3.ap, 3. At, UD, B, ab, st:826-829).

Şekil 4.46 abŞekil 4.47 cd

ve no kodlu öğrencinin “Altta simetrik yerleştirme ve üst taraftaki evle birlikte üçleme dikkat çekici. Odak sağ taraftaki figürde.” (3.ap, 3. At, UD, B, no, st: 832-833) açıklamalarıyla çocukların üçlü figür kullanımı, çerçeveleme ve doldurma kolaylığı, boy hiyerarşisi gibi özelliklerden bahsetmiştir. HP kodlu uzman Şekil 4.47 de görüldüğü gibi cd kodlu çocuğun resimleri hakkında “...Ayrıca güneşli havada bacası tüten evler gibi daha küçük yaşlarda yapılan genelleme hatasına düşmüş.” (3.ap, 3. At, UD, HP, rs, st: 813-814) demiştir. HS kodlu uzman ise kız çocukların resimlerinde şema kullanımı hakkında kız çocukların büyük bir kısmının (ab, ef , şt, uü, vy ... gibi) “Bildirdiği şemaların tekrarı söz konusu.”(3.ap, 3. At, UD, Hs,(ab, ef , şt, uü, vy..., st: 817), cümleleriyle kız çocuklarının çoğunluğunun resimlerinde bilindik

stereotipi (kalıp şekilleri) kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca rs kodlu çocuğun resimleri hakkında *“Eski şemaların tekrarı var. Ancak, evlerde yeni şema arayışları var. 2. resimde eski şema tekrarı var. Ağaçların üstündeki yuvarlak yüzler ve bunlardan çıkan antene benzer çizimlerle özgün formlar oluşturulmuş.”*(3.ap, 3. At, UD, HP, rs, st: 834-837) ve ş kodlu çocuğun resimleri hakkında ise *“Genelde bilinen şema tekrarı var. Ancak üstte böceğe benzeyen çizimlerde özgün biçimlendirme mevcut. Bilinen şemadan yola çıkılarak özgün arayışlar var. Örneğin evin detayları ve kız çocuğunun saçlarında.”*(3.ap, 3. At, UD, HP, ş, st: 838-840) demektedir.

Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde bilindik resimsel şemalarına yer verdikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ab ve no kodlu kızların dışında alışlagelmiş şemalar ile sembolize edilmiştir. Ayrıca uzmanlar kız çocuklarının kullandıkları şemaların sınırlı olduğunu düşünmektedir. Bunun dışında kız çocukların bir kısmının, kendilerine özgü şemalar oluşturma çabası içinde oldukları görülmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde izlenen yöntem ve elde edilen bulguların yorumlanmasından hareketle, ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir. Ayrıca yorumlar kuramsal çerçevede yer alan bilgiler ve diğer araştırmalardan elde edilen bulgular çerçevesinde tartışılarak değerlendirilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu araştırmada, risk altındaki kız çocuklarının meslek algılarını ve gelecek beklentilerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede Ankara iline bağlı Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'na devam eden ve Yenidoğan mahallesinde gecekonduda yaşayan 10-14 yaş arası 12 kız çocuğu ile görüşmeler yapılmış ve bir haftalık süreçte 3 resim çizdirilmiştir. Daha sonra kız çocuklarının resimleri uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmanın verileri çocuk görüşmeleri, uzman görüşmeleri ve resim analizleri yoluyla elde edilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemini oluşturan “risk altındaki kız çocuklarının kendi yaşamları ile ilgili görüşleri” hakkında çıkan sonuçlar şöyledir:

Araştırma bulgularına göre kız çocuklarının özellikle yapmaktan keyif aldıkları şeyler; spor ve dans etmektir. Kız çocukları kitap okumak, evde anneye yardım etmek ve çeşitli sanatsal aktivitelerle ilgilenmekten hoşlandıklarını da belirtmişlerdir. Ancak yapılan görüşmeler göstermiştir ki federasyonda yer alan spor aktiviteleri çocukların özel ilgi alanı oluşturmalarında belirleyici rol oynamaktadır.

Kız çocuklarının en çok korktukları şeyler ise; kaçırılma, yabancı dokunuşu, iftira gibi insan temelli sosyal durumlardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca çocukların mahalle ortamından kaynaklanan bazı endişeleri de bulunmaktadır. Çocuklara göre aileler arasında sıklıkla yaşanan kavgalar, sokakların karanlık oluşumahalle ortamını tehlikeli kılmaktadır. Yaşadıkları bölgeye yerleşen yabancı güvenilir olmayan insanlarda oldukça tehlikeli olarak görülmektedir. Dolayısıyla çocukların bu durumları kanıksadıkları gibi yaşama karşı güvensiz hissetmelerine de neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaya çıkan en önemli sonuçlardan bir diğeri ise, kız çocuklarının bir kısmının okulda başarısız olmak ve bunun sonucunda kariyeri olan bir mesleğe sahip olamamak endişesini taşıdığını göstermektedir. Diğer yandan sınıf tekrarı yapılması durumunda ileride uzmanlaşmak istenilen spor hayatına devam edememek, erken evlendirilmek suretiyle gelecekte sahip olmak istenilen hayat şartlarına ulaşamamak gibi geleceğe dönük korkular tespit edilmiştir. Çocuklar erken yaşta evlendirilmeyi endişeyle karşılamaktadırlar. Kız çocuklarına göre erken evlenen çocukların mutlu bir hayatları olamamakta ve küçük yaşta çocuk sahibi olmakla beraber geri dönüşü olunamayan bir yola girilmektedir. Kız çocuklarına göre okul başarılarındaki düşüş, onların evlendirilme sebeplerinden en önemlisidir. Nitekim Çelik ve Bakır'ın(2011)yaptığı araştırmalarda bu görüşü desteklemektedir. Onlara göre evlilik yoluyla çocukların eğitimden uzaklaştığı, eğitimsizliğinde çocukların gelecek yaşantılarında yoksulluk ile geçen bir hayat sürdürmelerine neden olduğu görülmektedir. Yine çocukların evlilik içinde şiddetin her türlüüne karşı savunmasız oldukları, erken yaşta hamilelik nedeniyle, düşük, kürtaj ve doğum sürecinde yaşadıkları bazı

olumsuz deneyimler çocukların bazı ruhsal sorunlar yaşamalarına da neden olmaktadır. Araştırmaya katılan kız çocukları erken yaşta evlendirilmenin mutsuzluk ve zor hayat şartlarını getirdiğinin farkındadırlar. Çocuklar erken yaşta evlendirilmeyi eğitimsizlikle bağdaştırmakta ve yine bu durumun eğitimle yok olacağını düşünmektedirler.

Araştırma sonucuna göre kız çocuklarının hayatlarını normal ve sıradan olarak isimlendirdikleri görülmektedir. Kız çocukları genel olarak aile yaşantılarını mutlu olarak tanımlarken, bu durumu günlük rutin eylemlerini sıralama yoluyla belirtmektedirler. Kız çocuklarının aileleri ile televizyon izlemek, yemek yemek, kardeşleri ile ilgilenmek ve rutin ev işlerine yardım etmek gibi paylaşımların dışına çıkmadıkları araştırma bulgularından anlaşılmaktadır. Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (2011: 237) da bu savı destekler niteliktedir. “Türkiye’de ailelerin birlikte en sık yaptıkları faaliyet televizyon seyretmektir (%59,4). İkinci sırada ise akraba, komşu ve arkadaş ziyaretleri gelmektedir (%25,8)”.

Çocuklar aile içerisinde; ev işi yapmak, kardeşlerle ilgilenmek gibi faaliyetlerde bulduklarını belirtmişlerdir. Kız çocuklarının kardeş sayılarının fazla olması nedeniyle ev içerisindeki sorumlulukları üstlendiği görülmektedir. Elde edilen bu sonuç Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (2011) sonuçları ile benzer bir nitelik taşımaktadır. Türkiye’de hanenin günlük ev işleri % 88-95 arasında değişen oranlarda kadın/anne tarafından yapılmaktadır. Ev işlerin yerine getirilmesinde kadın/anneden sonra ise %11-19 arasında değişen oranlarla kız çocuk gelmektedir. Araştırma bulgularına göre ailede kardeş sayısının fazla olması kız çocuğunun yükümlülüğünü artırmaktadır. Elbetteki ailedeki çocuk sayısının fazlalığı sadece kız çocuğunun yükümlülüğün artması bağlamında ele alınmalıdır. Çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılması içinde önemlidir. Nitekim Akşit, Karancı ve Gündüz’ün (2001) araştırmasına göre de ailelerin bakabileceğinden fazla sayıda çocuk sahibi olması, çocukların bakımı, gelişimi, eğitimi ve korunmasına yönelik gereksinimleri karşılama görevini yeterli olarak yerine getirmesini engellemektedir.

Araştırma bulguları kız çocuklarının yaşadıkları çevrede, zor şartlarda yaşayan, geçim kaynakları yetersiz olduğu için çalışmak durumunda kalan başka çocuklar olduğunu göstermektedir. Kız çocuklarının, çalışan çocuklara yaklaşımlarının ise acıma ve onlara üzülmeye, kendilerini onların yerine koyma şeklinde olduğu görülmektedir. Kız çocukları sokakta çalışan insanların kıyafetlerinin kirli ve yırtık, çalışma ortamlarını ise; sağlıksız, güvenlikten yoksun, soğuk ve sağlıklı besin kaynaklarına ulaşım açısından yetersiz görmektedirler. Bu bağlamda sokakta çalışmanın özellikle 15 yaş altı çocuklar için duygusal, fiziksel ve güvenlik açısından uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan çocukların sokakta çalışması bazı aileler tarafından desteklenmektedir. Alparslan ve Karaoğlan'ın (2012) yaptığı bir araştırmaya göre; ailelerin ekonomik nedenlerle, harçlığı çıksın, para kazanmayı öğrensin, sosyalleşsin, babası istiyor gibi nedenlerle çocuklarını sokakta çalışmaya teşvik ettiği görülmektedir.

Kız çocukları ile yapılan görüşmeler sonucunda kız çocuklarının emniyet güçleri ile ilgili düşüncelerinin daha çok korku üzerine şekillendiği görülmektedir. Polisin ve zabitanın çocuğu annesinden koparan bir mekanizma olarak algılandığında çıkan sonuçlar arasındadır. Ayrıca kız çocukları, çalışırken yakalanırlarsa devletin kendilerine sağladığı aylık yardım gelirinin kesileceğini düşünmektedirler. Yine bulgular göstermiştir ki devlet yardımının kesilmesinden duyulan korku çalışan çocuk sayısında bir azalmaya neden olmuştur.

Kız çocuklarının sosyal çevreye dair kaygılarının başka insanların sokakta çalışan insanlara kötü gözle baktıkları düşüncesinde birleştiği görülmektedir. Aynı zamanda çocuklarda kaçırılma korkusu, tehlikeli insanlardan zarar göreceği kaygısının yarattığı güvensizlik ve aşağılanmaya dair endişeler de araştırma sonuçlarından çıkan önemli ayrıntılardandır. Sokakta çalışmak, dilenmek ve sokakta yaşamak kız çocukları için her gün gördükleri ve alışık oldukları bir durumdur. Kenya'da sokakta yaşayan ve/veya çalışan üzerine yapılan bir çalışmada, "çocuklar sokakta çok sayıda problemle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar sokakta çalıştıkları ve yaşadıkları sürece, yiyecek azlığı, geri dönüştürülebilir kâğıt

azlığı veya bu kâğıtların fiyatlarının düşüklüğü, kendi aralarındaki hırsızlık, uyuyacakları yerlerin azlığı ve halkın olumsuz bakış açısı gibi zorlukları deneyimlediklerini belirtmişlerdir” (Kilbride, Suda ve Njeru, 2000: 75).

Kız çocukları ile yapılan görüşmeler kız çocuklarının şiddetle iç içe olduklarını, yaşadıkları mahallede insanların gruplar halinde ve çokta bilinmeyen sebeplerle sürekli kavga ettiklerini göstermektedir. Şiddet olayları daha çok okulda, sokakta ve akrabalar arasında görülmekte ve kız çocukların bu olaylara karşı tepkilerinin genellikle korku, üzüntü ve şiddetin bulunduğu ortamdan kaçmak yönünde olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerden çıkan sonuçlara göre kız çocukları yaşadıkları mahallede sık sık ev yangınlarına şahit olduklarını da belirtmişlerdir. Onlara göre bu yangınlar insanlar tarafından kasti olarak çıkartılmaktadır. Kavga, kasti çıkartılan yangınlar ve diğer şiddet olayları kız çocuklarının pek çok tehlike ile iç içe yaşadıklarını göstermektedir.

Araştırma sonuçlarından bir diğerini ise kız çocuklarının kadınların en çok çalıştıkları meslekler üzerine algılarıdır. Kız çocuklarına göre ev hanımı, temizlikçi, öğretmen, kasiyer, tezgâhtar, seyyar satıcı, elbise satıcısı, terzi, şişe toplayıcısı, doktor, hemşire, sekreter, bankacı ve kapıcı gibi meslekler kadınların en çok çalıştıkları mesleklerdir. Ayrıca ev hanımlığının kadınların yetişkinlik hayatını şekillendiren en önemli toplumsal cinsiyet rollerinden biri olduğu, çocukların çok büyük bir kısmının ev hanımı kelimesini kullandıkları ve kadınların gelecekte en çok “oldukları” şeyin ev hanımlığı olduğu yapılan görüşmelerden çıkarılan en önemli sonuçlardandır. Eğitim olanaklarının az olduğu, yaşam kalitesinin ve kadın çalışma oranının ev temizlikçisi, çöp toplayıcısı gibi belli mesleklerle sınırlı olduğu yoksul bölgelerde yaşayan çocukların, mesleksel anlamda rol model alabilecekleri ve onları daha iyi ve gerçekçi meslek seçimleri yapmaya yönlendirecek yetişkinlerin olmamasından farklı meslek alanlarını öğrenmekte zorluk çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kız çocukları ile yapılan görüşmelerden çıkan sonuçlara göre kız çocuklarının gelecek ile ilgili en büyük beklentilerinin, iyi bir hayat ve iyi bir meslek sahibi olmaya yönelik olduğu görülmektedir. Öğretmen ve polis

olmak, kız çocuklarının gelecekte sahip olmak istedikleri en önemli meslekler olarak görülmektedir. Bu meslek grupları, kız çocuklarının sıklıkla karşılaştıkları ve birebir temas ettikleri meslek gruplarıdır. Gelecekte anne ve babaya iyi ve kaliteli bir yaşam sağlamanın da kız çocukların gelecekle ilgili beklentilerinden olduğu çıkan sonuçlar arasındadır. Ayrıca kız çocuklarının geleceğe yönelik beklentilerinin yaşam kalitesinin yükseltmeye yönelik olduğu ve büyük bir evde yaşamak, kendine ait özel bir alanın olması, iyi yemekler yemek ve daha sağlıklı bir gelecek düşledikleri görülmektedir. Bayraktar'ın (2007) yaptığı araştırma da çocukların geleceğe yönelik planlarına işaret etmektedir. Ona göre risk altındaki çocukların kurdukları hayallerin gerçekleşeceğine inançları oldukça zayıftır. Çocuklar genellikle huzurlu bir aile ortamı, ilgi, merhamet ve korunma ihtiyaçları doğrultusunda hayaller kurmaktadır.

Araştırmaya katılan çocuklar resim yapmaya ve sanatsal faaliyetlere dair olumlu düşünceler içerisindedirler. Çocuklar resim ve sanat uygulamalarını; duygularını aktarabildikleri ve olumsuz bazı duygularını daha iyi kontrol edebildikleri bir araç olarak görmektedirler. Ancak bulgular çocukların bu faaliyetleri sadece okul içerisinde bir saatlik görsel sanatlar dersinde ve evde zaman buldukça yaptıklarını göstermektedir. Çocukların kendilerini sanat yoluyla ifade edebilecekleri okul dışı aktivite olanakları sağlayan çeşitli ortamların bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Oysa sanat faaliyetleri çocukların kendilerini ifade etme yollarını çeşitlendiren önemli unsurlardan biridir. Günaydın'a (2006) göre resim etkinlikleri çocukların görsel becerilerini güçlendiren, hayal güçlerini geliştiren ve kendilerinde var olanı ortaya çıkarmaları için fırsat sunan bir nitelik taşımaktadır. Resmin bir diğer yönü de çocukların resim yaparken agresyon gibi duygularının azalması ve daha sakin ve öfke kontrolünü sağlayabilen bireylere dönüşmesine yardımcı olmasıdır. Çocuk resim yaparken duygularını dışa vurmakla birlikte, duygusal rahatlığa da erişir (Dizman, Gültekin ve Akyol, 2005).

Araştırmanın ikinci alt problemini oluşturan “risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan; çalışan insan imgeleri, gelecek algıları ve meslek algıları” ile ilgili çıkan sonuçlar şöyledir:

Araştırmada kız çocuklarının çizmiş oldukları resimlerdeki çalışan insan, gelecek ve meslek algısına dönük tespitler kullanılan şemalar (Görülen nedir?) göstergeler (Şemayı anlamlandırmaya dönük ayrıntılar nelerdir?), çağrıştıran anlamları (Onun anlamı nedir?) keşfetmeye dönük yapılmıştır. Araştırmada çocuk resimleri üzerine uzmanlar tarafından yapılan değerlendirmelerin büyük çoğunluğunu çocuklarla yapılan görüşmeler de teyit etmiştir.

Uzmanların kız çocuklarının resimleri üzerine yaptıkları değerlendirmeler sonucunda kız çocukların sokakta çalışan insanlara karşı acıma duygusu beslediklerini göstermektedir. Kız çocuklarının resimleri üzerine yapılan analizler sokakta çalışan insanların genellikle mutsuz ve güvenlikten yoksun olduğu yönündedir. Çocukların açıklamalarından her gün gördükleri sokakta çalışan insanların hayatlarında çok görünür olmasalar da, zihinlerinde çalışan insan ile eşleştirildiği anlaşılmaktadır. Çocuklar “*çalışan insan resmi çiz*” denildiğinde daha çok çöp toplayıcı, seyyar satıcı, mevsimlik işçi gibi sokakta çalışan insanlar üzerine yoğunlaşmışlardır. Çocukların bazılarının ise çizdiği çalışan insan imgesi öğretmen, polis ve doktordur. Bu durum çocukların mesleğe dönük algılarının oldukça sınırlı olduğunu göstermiştir. Çocuklar resimlerinde genellikle kendi sosyal çevrelerindeki iş/çalışma kavramına yaklaşmışlardır ya da eğitim, sağlık, güvenlik gibi nedenlerle zorunlu olarak ilişkili oldukları çalışma yaşantılarını betimlemişlerdir. Oysa çocuklara “*hayalindeki mesleği çiz*” denildiğinde ise çok daha farklı sonuçlarla karşılaşmıştır. Çocuklar sıklıkla öğretmenlik mesleği ve özellikle de beden eğitimi öğretmenliği üzerine yoğunlaşmışlardır. Doktor, moda tasarımcısı, polis, avukat olmaya dönük hayallerini de yansıtan çocuklar vardır. Spor merkezinde antrenörlük, kendi spor merkezini açmak ya da beden eğitimi öğretmeni olmaya dönük hayallerin ise Güçkobir Federasyonu’nda alınan spor kurslarının etkisi altında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların bu kurumda aldıkları Capoeira ve Muay Tai gibi

kursların gelecek ile ilgili hayallerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Ancak çocuk resimleri üzerine yapılan analizler çocukların bu hayalleri ulaşılması güç olarak algıladıklarını da göstermektedir. Onlar için öğretmenlik, doktorluk gibi meslekler ideal ve ulaşılması güç hedefler olarak algılanmaktadır.

Kız çocuklarının resimleri üzerine yapılan analizlerin sonucunda; her gün gördükleri, saygın, kutsal olarak algıladıkları öğretmenliğin ve yaşadıkları bölgede sıkça gördükleri, korkulan, çekinilen ve saygı duyulan, güçlü olma simgesine dönüşmüş bir meslek olan polisliğin kız çocukları için gelecekte sahip olunmak istenen en önemli iki meslek grubu olduğu görülmektedir. Ayrıca kız çocukları için fiziksel aktiviteleri gerektiren spor dalları da gelecekte sahip olunmak istenen meslekler arasında olduğu görülmektedir.

Bilgi Üniversitesi'nden Uyan(2006) tarafından yürütülen“Çocuklar YoksulluğuAnlatıyor”adlı projenin sonuçları da bu araştırmanın sonuçlarını destekleyecek niteliktedir. Araştırma sonuçlarına (2006)göre“çocuklar büyüdüğünde en çok öğretmen olmak istemektedir. Aileleri dışında yaşamlarını etkileyen en önemli kişi olan öğretmenleri gibi olmak birçok çocuğunun dileğidir. İkinci sırada ise doktor olma isteği gelmektedir. Özellikle ailede hastalık varsa çocuklar doktor olmayı çok daha fazla istemektedirler. Eğer hastalık tedavi edilemiyorsa bu istek daha da açık hale gelmektedir.” Bu araştırmanın sonuçları da çocukların hayatlarına en çok dokunan mesleklere yöneldiği şeklindedir.

Kız çocukların resimlerinin analizlerinden çıkan bir diğer sonuç ise resimlerde çok uzak bir geleceği yansıtmalarıdır. Uçan arabalar, yıl 2542 de yaşam, gelecekte suyun tükenmesi gibi daha uzak geleceği hayal etmeye dönük resimleri de çizdikleri görülmüştür. Bu durum okullarda sanat derslerinde verilen konu temelli stereotipler (kalıp şekiller) olarak yorumlanmıştır. Kendilerine dönük gelecek hayali yada beklentisi olarak görülmemiştir. Kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentilerinin büyük bir kısmı ise daha gerçekçi ve daha çok kariyer odaklıdır. Uzmanlara göre iyi bir meslek sahibi olmak, insanların gözü önünde başarılı bir sporcuya dönüşmek ya da sakin ve daha bireysel bir hayat çocukların daha gerçekçi olan gelecek hayalleri olarak görülmektedir.Bayoğlu ve Puruçuoğlu'nun

(2010) yaptığı araştırmada bu sonuçları destekleyecek niteliktedir. Onlara göre ergenlerin gelecek ile ilgili beklentilerinin en çok eğitim, iş ve ekonomik konularla ilişkili olduğu, bunu sırası ile aile yaşamı ve sağlık ile ilgili gelecek beklentilerinin izlediği saptanmıştır. Ergenlerin eğitim, iş ve ekonomik durumları yani yaşamlarında zevk aldıkları bir şeyleri yapma, iş bulma her zaman yeteri kadarına sahip olma konusunda daha yüksek beklentileri olduğu; bu konularda kızların eğitim, iş ve ekonomik konularla ilgili beklentilerinin erkeklerin beklentilerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda kız çocuklarının resimlerinde cinsiyet rollerini yansıtan figürlere yer verdiğini göstermiştir. Bunlar uzmanlar tarafından; çöp toplayıcısı, sokak temizlikçisi, simit satıcısı, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı gibi figürlerin erkek, araba camı temizlikçisi, mevsimlik işçi, doktor, öğretmen, polis gibi figürlerin ise kadın olarak resmedilmesi olarak açıklanmıştır. Genel olarak cinsiyet rolleri aşılarmış şemalar ile resmedilmiştir.

Yapılan araştırmada risk altındaki kız çocuklarının gerek manevi, gerekse maddi yetersizlikler nedeniyle yeterli uyarıcılarla karşılaşmadıkları ve bunun sonucunda algı dünyalarının olması gerektiği gibi gelişmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun çocukların resimlerine ayrıntı eksikliği yönünde yansıdığı ve çocukların anlatmak, göstermek istediği düşüncelerini etkili bir şekilde yansıtmalarını engellediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemini oluşturan “Risk altındaki kız çocukların resimlerinde kompozisyon kurguları” ile ilgili çıkan sonuçlar şöyledir:

Uzmanların resim analizleri sonucunda, kız çocuklarının resimlerinde mekâna dair ayrıntıya çok fazla yer vermedikleri, perspektifi henüz kavrayamadıkları, figürler arasındaki ilişkileri yeterince yansıtamadıkları yönündedir. Ayrıca bazı çocukların resimlerinde daha küçük yaş gruplarında karşımıza çıkan düzleme, saydamlık, kuşbakışı gibi özelliklerin hala etkisini hissettirdiği anlaşılmaktadır. Kız çocuklarının renk kullanımları ise oldukça sınırlıdır. Kız çocukların bir kısmı lokal renkler kullanırken bir kısmı da çok

canlı renkler kullanmış ve yer yer bazı objelerde alışılmışın dışında renkler kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca çocukların uygulama esnasında sunulan çok renkli keçeli kalemleri kullanmayı, belli bazı renklerin dışında çok fazla tercih etmedikleri görülmüştür. Oysa renk üzerine incelemelerde bulunan uzmanlar kız çocuklarının renk seçimine erkek çocuklardan daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır (Yavuzer, 2012). Bu anlamda kız çocuklarının renk seçiminde yaşlıları ile aynı tutumlar sergilemedikleri ve renk kullanımında çeşitliliğe çok fazla önem vermedikleri söylenebilir.

Uzmanların resim analizleri kız çocuklarının resimlerinde bilindik resimsel şemalara çok fazla yer verdiğini göstermiştir. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini alışlagelmiş şemalar ile sembolize ettikleri görülmüştür. Kız çocukların bir kısmının, kendilerine özgü şemalar oluşturma çabası içinde, bir kısmının ise resimlerinde kullandıkları şemaların sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. Kullanılan şemalarda detay eksikliği en dikkat çekici unsurdur. Ayrıca çocuklar kendi sosyal çevrelerinde sıklıkla gördükleri şemalara ilişkin detaylı bir anlatım sergilerken, kendilerinden uzak, ya da ulaşılamaz gördükleri unsurlara ilişkin daha az detay gösterme eğilimi sergilemişlerdir.

Çocukların kimi zaman oyun, kimi zamanda bir görevin parçası olarak oluşturdukları resimler kendilerini, ailelerini, toplumu ve yaşanan çevreyi algılayış biçimlerini yansıtan önemli araçlardır. Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi kız çocukları yaptıkları resimler aracılığıyla gelecek ve mesleğe dönük algılarını ortaya koyarken toplumun kadına dair algılarını da ortaya koymuşlardır. Nitekim Solmaz (2012) eğer bir uygarlığın seviyesini ölçmek isterseniz, kadının hayat şartlarına bakmanız yeterli olacaktır demektedir. Ona göre kadının hayat şartları denildiğinde, kadının aile ve toplum içerisinde her an karşı karşıya bulunduğu ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve benzeri koşullar karşısındaki durum ve yeri anlaşılmaktadır. Nitekim kız çocuklarının buldukları hayat şartlarıyla bağlantılı olarak yaşamı algılayış biçimlerinin de oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak kendilerine sunulan olanaklar bağlamında algılarını geliştirmeye meyilli oldukları da söylenebilir.

5.2. Öneriler

Ulaşılan sonuçlar bağlamında geliştirilen öneriler; “Araştırmanın Sonuçlarına Yönelik Öneriler” ve “Araştırmacının Deneyimleri ve Diğer Araştırmacılara Önerileri” olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılarak aşağıda sunulmuştur.

5.2.1. Araştırmanın Sonuçlarına Yönelik Öneriler

- Bu araştırmaya konu olan çocuklar, ekonomik durumu temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen, sürekli olarak çalışmayan ve gecekondularda yaşayan ailelerin çocuklarıdır. Anne-babalarının eğitim düzeyi çok düşüktür. Ailelerin çok çocuklu bir yapıya sahip olması, çocuklarının, özellikle kız çocuklarının, eğitimine önem verilmemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla en fazla gelecek kaygısı ve belirsizliği yaşayan grup, kız çocuklarıdır. Bu nedenle devlet tarafından özellikle eğitim ve kültür faaliyetlerinden uzak ve kadın çalışma oranının belli mesleklerle sınırlı olduğu yoksul bölgelerdeki kız çocukların eğitime öncelikli olarak okula devam etmeleri, okul gereçleri, okula ulaşım gibi konularda destek sağlanmalıdır. Bu tür çocukların kendi yeteneklerini keşfedebilecekleri ortamlarla buluşmaları sağlanmalıdır.

- Özellikle risk altındaki kız çocuklarına küçük yaşlardan itibaren sanat yoluyla kendilerini ifade edebilecekleri, benlik gelişimlerine dönük yaratıcı düşünce ve biçimlendirmeler ortaya koymaları için farklı fırsatlar verilmelidir. Kız çocuklarına resimleriyle kendilerini ifade etmeleri ve kendilerini tanımları, gelecekte hayatlarını daha iyi ve bilinçli bir şekilde inşa etmeleri için olanaklar sağlanmalıdır. Çocukla iletişim kurmak adına yapılacak bütün çalışmalarının temel amacının çocuğun içinde bulunduğu durumu doğru anlamak olduğu, bu tespitin doğru yapılmasının da dezavantajlı ya da mağdur çocuklar için başlatılacak tedavi, destek gibi mekanizmaların

işletilmesinde önemli bir yer tutacağı, bununda sağlıklı nesiller yetiştirilebilmesi adına önemli bir adım olacağı unutulmamalıdır.

- Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu ve Risk Altındaki Çocuklarımızı Kültür ve Sanatla Geliştirme Derneği gibi kuruluşların desteklenmesi önemlidir. Araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi Güçkobir Federasyonu'nda spor eğitime yönelik verilen kurs programları, çocukların doğru yollara odaklanmalarını sağlamakta ve çocukları geleceğe yönelik spor ağırlıklı hayaller kurmaya yönlendirmektedir. Benzer bir şekilde risk altındaki çocuklara sanatın her alanı ile ilgili kurs olanaklarının sağlanması ve sanatsal aktivitelerin içerisinde yer almalarının sağlanması, çocukların gelecekle ilgili hayallerini inşa ederken sanat dolu bir hayatı da hayalleri arasına dâhil etmelerini sağlayabilir. Ayrıca Güçkobir Federasyonu gibi kuruluşların programlarının içeriği genişletilerek pek çok disiplini içinde barındıran ve çocukları pek çok mesleği bir arada görerek doğru kararlar vermeye, yaşamlarını değiştirmeye yönlendirecek ortamların, programların ve kursların oluşturulması sağlanmalıdır.

- Okul dışı eğitim veren bu kurumlarda risk altındaki kız çocuklarına rol model olabilecek ve yol gösterebilecek yetişkinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Kız çocuklarının gelecekle ilgili daha iyi kararlar alabilmeleri için ihtiyaç duydukları ve kişilik gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek eğitim, danışma ve rehberlik konularını içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine risk altındaki çocuklara rol model olabilecek genç lise ve üniversite öğrencileri ile görüşülmeli, onlara eğitimler verilerek gönüllük esasına dayalı, risk altındaki çocuklara yönelik akran eğitimleri verebilecek ve çocuklara örnek olabilecek genç insanlarla tanışabilecekleri ortamlar yaratılmalıdır. Ayrıca risk altında yaşamlarını sürdüren kız çocuklarının aileleri yakından izlenmeli, olumsuz aile koşulları düzeltilmeli, aile içi iletişim, çocuk yetiştirme, ebeveynlik konularında ailelere eğitimler verilmelidir.

- Avrupa'da ve dünyanın başka bölgelerinde faaliyet gösteren "*Global Giving*", "*Department of Health-Virgina-Australia*", "*Magna-Children at*

Risk gibi kuruluşların çocuklara yönelik sanat eğitimi ile terapi, sanat yardımıyla yol gösterme, buldukları durumlardan onları uzaklaştırma, farklı bir gün yaşatmaya yönelik sanat şenlikleri gibi daha çok hastane ve sosyal hizmet kuruluşlarının bünyesinde konumlandırılan programları incelenip, benzer projelere ve çalışmalara yer verilebilir.

- Görsel sanatlar öğretmen eğitiminde “*Topluma Hizmet Uygulamaları*” dersi kapsamında risk altındaki çocuklara yönelik projeler geliştirilip öğretmen adaylarının bu çocuklara dönük farkındalığının geliştirilmesi ve çocuklara rol model olabilecek etkileşimler artırılması faydalı olabilir.

- Ayrıca alanda çalışan uzmanların çocuk resmi, risk altındaki çocuklar ve ihtiyaçları gibi konularda yeterli eğitimlerden geçirilerek resmin, çocuğu tanıma tekniği olarak daha yaygın kullanımı sağlanabilir. Ayrıca okullarda görsel sanatlar öğretmenleri ile rehberlik ve psikolojik danışmanların disiplinler arası çalışmasını yaygınlaştırarak, çocukları anlama yönünde çalışmalar yaygınlaşabilir. Çocukları tanıma tekniği açısından resim dersleri alanda yetişen meslek elemanlarının lisans düzeyindeki eğitimlerinde de daha ayrıntılı bir şekilde yer verilebilir ve yüksek lisans ile doktora çalışmalarında bu yönde çalışmalar arttırılabilir.

5.2.2. Araştırmacının Deneyimleri ve Diğer Araştırmacılara Yönelik Önerileri

- Bu araştırmada sadece 10-14 yaş aralığındaki risk altındaki kız çocuklarına yer verilmiştir. Risk altındaki kız çocukları ile ilgili farklı yaş gruplarına dönük daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir. Uygulanan görüşme formları ve resim analiz formu detaylandırılıp risk altındaki çocuklara uygulanabilir. Ayrıca risk grubundaki bütün çocuklarla örneklem genişletilerek daha geniş bir katılımcı grubuyla nicel veri elde etmeye dönük yöntemlerle genellenebilecek sonuçlara ulaşılabilir.

- Bu araştırma risk altındaki kız çocuklarının gelecek ve meslek algılarının anlaşılmasında çocuk resminin kullanılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Risk altında bulunan her tür çocuğa kültür ve sanat aktiviteleri düzenleyerek ulaşmaya çalışacak, onlara yol gösterecek, bu çocukları anlamaya yönelik bir zemin oluşturabilecek projelerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması yararlı olabilir.

- Araştırma bulgularının genellenebilir olma durumunu artırmak amacıyla benzer bir araştırma, farklı şehirlerde yaşayan ve benzer risk durumlarına sahip farklı katılımcılarla ve farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akço, S.(1997).*Medeni hukuk açısından çocuk*, Çocuk Hakları ve Yerel Yönetim, İstanbul.
- Akkocaoğlu, N. Albayrak, A. ve Özdemir, P.(2011), *Üniversite öğrencilerin çocuk hak ve ihlallerine ilişkin bakış açıları üzerine nitel bir araştırma*, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul.
- Akşit, B. Karancı, N. ve Gündüz, A.H.(2001). *Turkey working street children in three metropolitan cities: a rapid assessment*, International Labour Organization, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC) yayını, Geneva.
- Aktaş M.A.(2002).*Toplumsal yapımızdaki sosyal ekonomik gelişmeler ve çocuk işçiliği*.Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, (29-31 Mayıs), DİE Matbaası,Ankara.
- Alakuş, A.O. ve Mercin, L.(2009).*Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Alparslan, Ö. ve Karaoğlu, B. (2012). Sokakta çalışan çocukların yaşam koşulları,*Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*.15 (4), 268-274.
- Altinköprü, T. (2003).*Çocuğun başarısı nasıl sağlanır?*, Hayat Yayıncılık, (11. Baskı),İstanbul.
- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Ders Kitabı. (2009).*Sosyal hizmet uygulamaları*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir.
- Arıcı, B. (2006).Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim.*Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*. 10,15-22.

- Artut, K. (2002). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*.(2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Artut, K.(2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*.(3. Baskı) Anı Yayıncılık. Ankara.
- Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.13. (1), 223-234.
- Atar, A. (Editör) Karayağmurlar, B. Özen, D. ve Şahin, N. (2002).*Okulöncesi resim öğretimi*, Açıköğretim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği Lisans Programı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Ateş, R. (2007).*İlköğretim 7-11 yaş grubu için görsel sanatlar dersinin önemi*, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
- Aydemir E.(2011). *Uşak raporları*, 11 (08), Uşak Yayınları, Uşak.
- Aydın, G.(2004). *Kız çocuklarının eğitimi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Eğitimde Reform Dersi Ödevi),Ankara.
- Aydın, O. (2006). Çocuk işçiliğiyle uluslararası mücadele, genç çalışanlar özel serisi, *İş Sağlığı Ve Güvenliği Dergisi*. 31, 30-40.
- Aykaç, N. (2012), İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde öğretmen ve öğrenmesüreci algısı, *Eğitim ve Bilim*, 37, (164), 298-315.
- Aytaç, K. (1980). *Avrupa eğitim tarihi*, Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fak. Yy-225,Eğitim Tarihi Dizisi -1 (2.Baskı), Ankara.
- Bahçivan Saydam, R. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri, *Yansıtma Psikopatoloji Ve Projektif Testler Dergisi*. 1, 1(2), 111-124.
- Balci, Y. B. (2004).*Estetik*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

- Başpınar, Ö.(2007). *Sokak çocuğu olgusu ve Türkiye’de uygulanan hizmet modeli*, Yüksek lisans tezi,İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayav, D. (2006). *Resimde göstergebilim, çocuk resimlerinin göstergebilimselçözümlemesi*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. İstanbul.
- Baybuğa, S. M. ve Kubilay, G. (2003). Sokakta yaşayan/çalışan çocukların aile ve yaşadıkları konutun özellikleri, *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*. 2, 34-46.
- Bayoğlu, A. S. ve Puruçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları, *Kriz Dergisi*. 18 (1), 27-39.
- Bayraktar, G. (2007), *Sokak çocuklarının sosyo-kültürel ve ekonomiközellikleri açısından incelenmesi: Ankara Sakarya caddesi örneği*, Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim DalıGenel Sosyoloji ve Metodoloji Bilim Dalı, Denizli.
- Baysal, M. (2010). *1-11 yaş çocuk resimlerinde renk, biçim ve konuların tablolandırılması*, Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Kütahya.
- Belet, D. Ş., ve Türkkkan, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım ve resimsel ifadelerinde algı ve gözlemlerini ifade biçimleri (Avrupa Birliği Örneği)*. VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler İçinde (270-278). Nobel Yayınları, Ankara.
- Beytut, D. Ş. Bolışık, B. Solak, U. ve Seyfioğlu U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi,36. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim Ve Sanatı Dergisi*. 2 (3), 35-44.

- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da sokakta çalışan çocuklar üzerine sosyolojik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 27 (8), 232-244.
http://asosindex.com/journal-article-abstract?id=599#.U7ImmPI_vdg
- Bilgin, R. (2012). Sokakta çalışan çocukları bekleyen risk ve tehlikeler: Diyarbakır örneği, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (8), 79-96.
- Bostancı, N. Albayrak, B. Bakoğlu, İ. ve Çoban, S. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi, *New/Yeni Symposium Journal*, 44, 189-195.
- Bölükoğlu, H. İ. (2002). Bilgi çağında eğitim fakültelerinde resim-iş eğitiminin genel bir değerlendirmesi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 3 (22), 247-259
- Bulutay, T. (1995). *Türkiye'de çalışan çocuklar*, T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat eğitimi ve öğretimi*, (2.Baskı). Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2001). *Sanat eğitimi ve öğretimi*, (1.Baskı). Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Chandler, L. A. ve Johnson, V. J. (1991). *Using projective techniques with children: a guide to clinical assessment*, IL: Charles C. Thomas Publisher, Springfield.
- Cherney, D. Claire, S. Tara, M. ve Judith, D. (2006). Children's drawings: a mirror to their minds, *Educational Psychology*. 26 (1), 127.
- Collado, F. Y. (1999). The role of spontaneous drawing in the development of children in the early childhood settings, *Eric*, 1-16. İnternette 05 Haziran 2014'te www.Eric.Ed.Gov/Ericwebportal/Recorddetail?Accno=ED438898 alınmıştır.

- Conti, F. (1982).*Eski Yunan sanatını tanıyalım*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışan Çocuklar Bölümü. (2005).
Türkiye’de çocuk işçiliği bilgilendirme materyali (kitap 1).Ankara.
- Çankırılı, A.(2012).*Çocuk resimlerinin dili*, (4. Baskı). Zafer Yayınları, İstanbul.
- Çelik, A. ve Bakır, T. (2011). *Adölesan kız çocuklarının erken yaş evlilikleri “damlacık köyü alan çalışması*,I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul.
- Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlasıİnternetten 28 Mayıs 2014’te<http://www.fisek.org.tr/projeler/cocuk-emeğinin-coğrafya-atlasi/ulkelerin-alfabetik-siraya-gore-endeksi/> alınmıştır.
- Çocuk Hakları Avrupa Sözleşmesi, (1995).
- Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği ve Gazi Üniversitesi. (2008). 2. *uluslararası katılımlı çocuk ihmal ve istismarını önleme sempozyumu bildirisi*,Gazi Üniversitesi Yayınları,Ankara.
- Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi. (2006). *Çocuk işçiliği*, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,Ankara.
- Çulhaoğlu, M. (çev.)(2004). *Çocuk işçiliği ile mücadele: iş müfettişleri için el kitabı*, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,Ankara.
- DİE/ILO, (2001). *Türkiye’de çalışan çocuklar 1999*, DIE/ILO, 2461, DİE Matbaası,Ankara.
- Diğler, M. (2012).*Okul öncesinde resim eğitimi*, PegemAkademi,Ankara.
- DiLeo, J. H. (1983).*Interpreting children’s drawing*, Brunner/Mazel,New York.
- Dizman, H. Gültekin, G. ve Akyol, A. (2005).Çocukları tanımada resimlerin önemi.*Adli Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 23-30.

- Dođan, P. (2012). Resim öğretmeni adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi M.Ü. Atatürk Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 36, 115-127.
- Erdil, Z. (2010). *Sosyoekonomik olarak risk altında bulunan çocuklara yönelik erken müdahale programları ve akademik başarı ilişkisi*, Sağlık Bilimleri Fakóltesi Hemşirelik Dergisi, Ankara.
- Eriñç, S. M. (2004). *Resim eleştirisi üzerine*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Erkul, M. E. (2003). *Madde bağımlısı çocuk resimleriyle ilköğretim ikinci kademe çocuk resimlerinin karşılaştırılması*, Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. Bursa.
- Ersoy, A. ve Türkkan, B. (2009). Perceptions about Internet in elementary school children's drawings, *İlköğretim Online*, 8(1), 57-73.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Gel, H. Y. (1994). *Sanat eğitimi ve yaratıcılık*, Çağdaş Eğitimde Sanat, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yay., İstanbul.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Günaydın, S. (2006). *Sanat eğitimi kapsamında resim-iş eğitiminin çocuk esirgeme kurumlarındaki çocukların gelişim sürecine katkıları*, Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Gürçay, C. ve Kumaş, H. (2002). *Türkiye'de ve dünya'da çalışan çocuklar profili*. Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri, DIE Matbaası. Ankara.

- HAK-İŞ Konfederasyonu, ILO/ IPEC. (2000). *Sanayide çalışan çocuklar raporu*, Hak- İş Eğitim Yayınları, Ankara.
- Hatipoğlu, B. (2009). *Yoksul ailelerle sosyal hizmet: sokakta çalışan çocuklar örneği*, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Hurwitz, A. ve Day, M. (1995). *Children and their art methods for the elementary school*, Harcourt Brace Collage Publishers, Texas.
- ILO, (2010). *Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Etmenler ve İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları İçin Öneriler: Ankara, Gaziantep ve Konya” Raporu*, ILO ve İŞKUR Pilot Projesi, ILO Ankara Ofisi.
- Isaac, S. ve Michael, W. B. (1997). *Handbook in research and evaluation: a collection of principles, methods, and strategies useful in the planning, design, and evaluation of studies in education and the behavior al sciences*, (3. Ed.) Educational And Industrial Testing Services, San Diego.
- İşler, A. Ş. (2004). Çocuk resmi, ilkel sanat ve 20. yüzyılın başındaki öncü sanat anlayışları arasındaki ilişki, *Eğitim Fakültesi Dergisi, Uludağ Üniversitesi*, 17 (1), 53-64.
- Kancıoğlu, A. (2009). *Cinsiyet farklılıklarının çocuk resmine yansımaları (10 yaş çocuk resimleri üzerine bir araştırma)*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*, Bilim Yayınları, Ankara.
- Karakaya, S. (2011). *Türk sinemasında sokak çocuğu imgesi ve bir örnek ‘sır çocukları’*, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul.

- Kehnemuyi, Z. (2013). *Çocuğun görsel sanat eğitimi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Keskin, B. (2006). Çocukların çizimleri üzerine, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. 17, 85-91.
- Keskin, S. P. (2013). *Çocuk çizgilerindeki giz, çöp çocuk, annelik akademisi*, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Kındap, S. (2005). Çocuk çizimlerinde temsil ve ifade: dogrusal ve doğrusal olmayan gelişim, *Türk Psikoloji Dergisi*. 20 (56). 25-43.
- Kırıçoğlu, T. O.(2014). *Sanat bir serüven*. Pegem Akademi, Ankara.
- Kırıçoğlu, T.O.(2002). *Sanatta Eğitim*,(2. Baskı), Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Kırıçoğlu, O. (1998). Sanat eğitimi açısından çocuk resimlerinin anlamı,*Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları Dergisi*. 7, 49.
- Kilbride, P. L., Suda, C. A. ve Njeru, E. (2000). *Street children in kenya: voices of children in search of a childhood*, Bergin &Garvey Publishers, Westport.
- Klepsch, M. L. (1982).*Children draw andtell: an introduction to the projektive uses of children's human figure*. Brunner Mazellnc, New-York.
- Lowenfeld, V. ve Brittain, W. (1987).*Creative andmental growth*, New Jersey, PrenticeHall.
- Malchiodi,C. A. (2005).*Çocukların resimlerini anlamak*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Mamur, N. (2012). *Türk resim sanatında kadın sanatçının tuvalinde kadın imgesi*, Akademik Bakış Dergisi. 28. İnternette 10 Haziran 2014'te <http://www.akademikbakis.org/eskisite/28/17.pdf> alınmıştır.
- Mamur, N. (2012). The effect of modern visual culture on children's drawings, *Procedia- Social And Behavioral Sciences*. 47, 277-283.

- MEB. (2001). *Bireyselleştirilmiş eğitim programları*, MEB Basımevi, Ankara.
- MEB. (2002). *İlköğretim okulu resim-işprogramı*, MEB Basımevi, İstanbul.
- Mendelievich, E. (1979). *Children at work*, International Labour Office, Geneva.
- Mercin, L. ve Alakuş, A. O. (2007). Birey ve toplum için sanat eğitiminin gerekliliği, *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9, 14-20.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Merter, F. (2007), Kızların okullaşması açısından bazı avrupa birliği topluluğu üyesi ülkeler ve asya ülkelerinin karşılaştırılması, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16, 221-244.
- Mıhçı, H. (2001). Göreli geri kalmışlıktan kurtulma hamlesi ve Türkiye’de planlı kalkınma deneyimi (1963-1983), *Mülkiye Dergisi*. 25 (231), 149-196.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2. Ed). Sage Publications, California.
- Moore, K.A. (2006). *Defining the term “at risk”*, Brief research-to-results, Child Trends, Washington.
- Mutlu, O. (2006). *“Söylem düşünüşü” olarak sokakta yaşayan çocuklar*, Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- O’Donnel, D. (2004). *Çocuğun korunması, parlamenterler için el kitabı*, UNICEF, İsviçre.
- Omaç, M. (2010). *Malatya kent merkezinde yaşayan ve 2-5 yaş arası çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddet ve etkileyen faktörler*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Onur, B. (1994). *Sunuş, Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu*, İstanbul.
- Osan, F. (2009). *Çalışan çocukların istismarı: mobilya işkolu örneği*, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Ovalı, F. (2007). *Ankara sokaklarında çalışan çocuklar merkezine devam eden çocukların çalışma nedenleri ve merkezden memnuniyetlerinin araştırılması* Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özcebe, H. ve Biçer, B.K. (2013). *Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler*, *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*. 48 (2), 86-93.
- Özener, B. ve Duyar İ. (2004). Farklı ülkelerde çalışan çocukların büyüme örüntüleri: z-skorlarına dayalı bir karşılaştırma, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21,(1), 01-13.
- Özer, S. (2013). *Sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerindeki etkisi*, Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı, Malatya.
- Özgündoğdu, I. (1994), *A. schopenhauer ve m. heidegger'de bir bilgi türü olarak sanat*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, D. (2012). Sanat karşılıklı bilgi ve estetik yargı. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*. 33-34, 77-110.
- Özsoy, V.(2005). *İlköğretim sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Varan Matbaacılık, Ankara.
- Özsoy, V. (2007) *Görsel sanatlar eğitimi*, Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, Ankara.
- Read, H. (1981). *Sanat ve toplum*, Ümran Yayınları, Remzi Kitapevi, Ankara.

Recep, E. (2013) *Sınıf öğretmenlerinin ve branş öğretmenlerinin ilköğretim 1.kademe görsel sanatlar dersine etkisinin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.

Risk altındaki çocuklar raporu,1-10. İnternette 20 Mayıs 2014'te http://www.Cocukvakfi.Org.Tr/Resource/Pdf/Raporlar/9Risk_Altindaki_Dunya_Cocuklari_Raporu.Pdf alınmıştır.

Sağlam, M. (2011).*Boşanma sürecinde olan ailelerdeki çocukların aile algılarının ve sorunlarının resimler aracılığı ile incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara.

San, İ.(1977).*Sanatsal yaratma ve çocukta yaratıcılık*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

San, İ. (1983). *Sanat eğitimi kuramları*, Tan Yayınları, Eğitim Dizisi:1, Özen Matbaacılık. Ankara

San, İ. (1985). *Sanat ve eğitim*,A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. Ankara.

San, İ (2001). Sanatlar eğitimi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.34 (1), 23-34.

Sayı, M. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik amaçlı kullanımı üzerine bir değerlendirme, *Türk Psikoloji Yazıları*. 7 (14), 1-13.

Schirmacher, R. (1998). *Arts and creative development for young children*, Delmar Publishers Inc. USA.

Solmaz, F. (2012).*Kadınların sosyo-ekonomik yaşam alanlarına bir iyileştirme: mesleki eğitim projeleri*, Kıbrıs Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, I.Cyprus International Congress Of Educational Reseach, Kıbrıs.

Striker, S. (2005). *Çocuklarda sanat eğitimi*. Epsilon Yayınevi, İstanbul.

- Şahin, S. (1990). *Çocuk resimlerinde figür*, Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şenel, S.(1995). *Çocuk resminde aile ve plan algısı*.Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Sanat Dalı, İstanbul.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyu çocukluk, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.23 (2), 71-88.
- Tepecik, A. ve Oğuzoğlu, D. (2002). *Erken çocukluk eğitiminde resim eğitiminin yeri ve önemi*. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu, Kök Yayıncılık,Ankara.
- Thomas, G.V. ve Silka. M. J.(1990).*An introduction to the psychology of children's drawings*, HarvesterWhitesheaf, New York.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data, *American Journal of Evaluation*. 27 (2), 237-246.
- Trommsdorff, G. (2009). *Toplumsal değişim ve insan gelişimi açısından çocuğun değeri*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tuğrul, B, ve Metin, Ö. (2011).*Okul öncesi dönemindeki çocukların çocuk işçiliğini algılaması*,I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı, İstanbul.
- Tunalı, İ. (2005) , *Estetik*, (9. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tuncay, Ö. A. (2011).*Risk altındaki çocukların agresif davranışlarının azaltılmasında sanat eğitiminin rolü*,Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Sivas.
- Türkcan, B. (2013), Çocukların resimlerinin analizinde göstergebilimsel bir yaklaşım, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (1), 585-607.

Türkiye’de çocukların durumu raporu (2011). İnternette 15 Mayıs 2014’te [http://www.izmiriplanliyorum.Org/Static/Upload/File/Turkiye'de_Cocuklarin_Durumu_Raporu_\(2011\).Pdf](http://www.izmiriplanliyorum.Org/Static/Upload/File/Turkiye'de_Cocuklarin_Durumu_Raporu_(2011).Pdf) alınmıştır.

UNICEF, *Türkiye’de çocukların durumu raporu*, 2011.

Uslu, S. (2008). *Şişek’e bağlı çocuk yuvalarında yaşayan çocuklar ile aileleriyle birlikte yaşayan 7–9 yaş grubu çocukların sanatsal gelişim düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.

Uyan, P. (2006). *Çocuklar yoksulluğu anlatıyor: ‘1001 çocuk, 1001 dilek’ projesi-çocuk mektupları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Ünver, G. (2002). *Gelişim, gelişim ve öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*, ABC Yayınları, İstanbul.

Yaprak, G. (2006). *İlköğretim ikinci kademe çocuklarında psikoaktif madde kullanımına ilişkin semptomlara sahip olma düzeyi ve okul başarısı (risk altındaki çocukların madde kullanımını önlemeye ilişkin eğitim programı önerisi)*, Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları Ve Öğretimi Bilim Dalı, Niğde.

Yavuzer, H. (2000). *Resimleriyle çocuk*, (8. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul,

Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle çocuğu tanıma*, (16. Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yeşil, B. M. (2009). *Sokakta çalışan çocukların çalışma şartları Malatyaörneği*, Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Yetkin, S. K. (1968). Güzel sanatların eğitimdeki yeri,*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 125-129.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H.(2003). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, A. (2012). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinde “okul” kavramına ilişkin bir analiz,*Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*,12 (2), 609-626.

Yılmaz, M. (2010), *Görsel sanatlar eğitiminde sanatlar eğitiminde uygulamalar*, Data Yayınları, Ankara.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*, (6.Basım), Özgür Yayınları, İstanbul.

Yurtal, F. ve Artut, K. (2008), Çocukların şiddeti algılama biçimlerinin çizdikleri resimlerine yansımaları, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 15 (3), 149-155.

Zeytinoğlu, S.(1991). *Sokakta çalışan çocuklar ve sokak çocukları*, Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi, Ankara.

Resim 2.1 “ Doğum Günüm”. İnternette 11 Mart 2013’te [Http://Thisisnotadvertising.Wordpress.Com/2012/01/30/When-The-Art-Director-Is-A-3-Years-Old-Child-Childrens-Drawings-In-Advertising/](http://Thisisnotadvertising.Wordpress.Com/2012/01/30/When-The-Art-Director-Is-A-3-Years-Old-Child-Childrens-Drawings-In-Advertising/) alınmıştır.

EKLER

EK-1: Çocuk Görüşme Formu.....	166
EK-2: Uzman Görüşme Formu (UGF).....	170
EK-3: Resim Analiz Formu (RAF)	173
EK-4: Öğrenci Gözlem formu (GF).....	174
EK-5: Uygulama Sürecine Ait Fotoğraflar	175
EK-6: Çocuk Resimleri.....	176
EK-7: Verilerin Kodlanmasından Bir Kesit.....	181

EK-8: Araştırma İzni..... 184

EKLER

EK-1: Çocuk Görüşme Formu

Merhaba,

Ben Ceren Tekin KARAGÖZ. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'nun izniyle bir araştırma yürütmekteyim ve izin verirseniz sizinle görüşmek istiyorum.

Araştırmanın amacı, risk altındaki kız çocuklarının geleceğe dair beklentilerinin sanatsal resim yoluyla belirlenmesidir. Görüşme formu, siz, aileniz, gelecek beklentileriniz, meslek tercihleriniz, sanatsal uygulamalara bakış açılarınız ile ilgili düşüncelerinizi anlamak amacıyla oluşturulmuş soruları içermektedir. İsim ya da diğer kişisel tercihlerle ilgili hiçbir bilgi, araştırmanın konusunu oluşturmamaktadır. Ayrıca elde edilen bilgiler kime ait oldukları açısından değil, bir grubun genel özellikleri açısından değerlendirilecektir. Bu nedenle kişisel bilgiler gizli tutulacak, hangi yanıtların kimden alındığını kimse bilmeyecektir.

İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?

Görüşmemizin yaklaşık bir saat süreceğini düşünüyorum.

Arş. Gör. Ceren Tekin KARAGÖZ

Pamukkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü

Görüşmeye başlamadan önce seni daha iyi tanıyabilmem için bazı bilgilere ihtiyacım var. Bunları bildiğin kadarıyla yanıtlarsan memnun olurum.

Yaşını söyler misin?

Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?

Annenin eğitim durumu nedir?

Baban çalışıyor mu? Hangi mesleği yapıyor?

Annen çalışıyor mu? Hangi mesleği yapıyor?

Ailenin toplam geliri ne kadar?

Ailenden ya da başka bir yerden harçlık alıyor musunuz?

Ortalama olarak haftalık ne kadar harçlık alıyorsunuz?

Daha önce gelir getiren bir işte çalıştın mı yada çalışıyor musun?

Çalışmaya neden ihtiyaç duydun? Ne tür işlerde çalıştın?

Kardeşin var mı? Kardeşin varsa kaç kardeşsiniz?

Evinizde kaç kişi yaşıyorsunuz?

Nasıl bir evde oturuyorsunuz, biraz tarif eder misin?

GÖRÜŞME FORMU

1- Nelerden hoşlanırsın, gün içinde yapmaktan en çok keyif aldığın şeyler nelerdir?

Sonda: Oyun oynamak, internet, ders çalışmak, okula gitmek, ev temizliği vs.

2- En büyük korkuların nelerdir? Biraz anlatır mısın.

3- Resim yapmak senin için ne ifade ediyor?

Sonda: Mutluluk, huzur, sakinlik vs. Ne sıklıkta resim yaparsın?

4- Şu anda kendini nasıl bir aile ortamında görüyorsun?

Alternatif: Kendinden ve ailenden bahseder misin? Ev içindeki bir gününü anlatır mısın?

5- Sana göre ideal bir aile nasıl olmalıdır?

*Sonda: Sıcak, mutlu, huzurlu, kavgasız gürültüsüz, temiz, eşitlikçi.
Kendine ait bir odan var mı, yoksa olmasını ister misin?*

6- Daha önce çalıştın mı ve ne zaman, nerede başladın? Bize hikâyenden biraz bahseder misin?

Sonda: Çalışma yaşamına başlama nedenleri, kaç yaşında, kimin öncülüğünde, aile içi ilişkiler, roller, göç hikâyesi, kimlerin çalıştığı ve çevre özellikleri.

7- Bana çalışırken yaşadığın yada çalışırken gördüğün insanlarla ilgili endişelerden bahseder misin?

*Sonda: Yaralanma, kaçırılma, hastalık kapma, üşümek, aç kalma.
Endişelerin ile ilgili başına gelen kötü bir anın var mı?*

8- Sokakta çalışmayı anlatır mısın?

Alternatif: Sokakta çalışırken karşılaştığın zorluklar neler? Olumlu ve olumsuz yanları nelerdir?

Sonda: Mutlu, mutsuz eden yanları, çalışırken yaşadığın güzel anılarında var mı?

9- Daha önce şiddete maruz kalan birini gördün mü? Biraz anlatır mısın.

Sonda: Sen şiddete maruz kaldın mı? Sözlü şiddet, fiziksel şiddet, değer vermeme, yüksek sesle azarlama, dövülme, iteklenme, kendini değersiz hissetme.

10- Ailende erken evlenen, töre baskısı nedeniyle sorun yaşayan birileri var mı?

Alternatif: Çok genç yaşta evlenmek zorunda olan bir yakınının var mı, senin bu yaşta evlenmeni isteyen biri var mı?

Sonda: Töre yüzünden kaçmak, ölüm vs., zorla evlendirilme

11-Daha önce deprem, sel, yangın gibi doğal afetlere maruz kaldın mı?

Biraz anlatır mısın.

12-Kadınların en çok çalıştığı meslek alanları sence hangileridir?

Sonda: Kadınlar neden çalışır, kadınların çalışmalı mı çalışmamalı mı?

13-İleride hangi mesleği seçmeyi düşünüyorsun? Neden?

Alternatif: İlerde çalışmak istediğin bir iş var mı?

14-Geleceğe ilişkin hayallerin den/ ümitlerinden kısaca bahseder misiniz?

15-Bundan 30 yıl sonra kendini nerede ve nasıl görüyorsun?

Alternatif: 30'lu yaşlara geldiğinde ne yapıyor olacaksın?

EK-2: Uzman Görüşme Formu (UGF)

Değerli Uzman,

Ben Ceren Tekin KARAGÖZ. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Güç Koşullardaki Bireyleri Destekleme Federasyonu'nun izniyle bir araştırma yürütüyorum. Araştırmanın amacı, risk altındaki kız

çocuklarının geleceğe dair beklentilerinin resimleri yoluyla belirlenmesidir. Sizden isteğim çocukların yaptığı resimlerde aile içi yaşantılarını, meslek algılarını, gelecekte beklediklerini, kaygısını ve düşlerini, duygularını ne kadar ve nasıl yansıttıkları hakkında değerlendirme yapmanızdır. Buradaki veriler başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

1. Çocuklar duygularını (mutluluk, hüzün, endişe, korku vs.) nasıl yansıtmışlardır?

.....

.....

.....

.....

.....

2. Çocuklar toplum içerisinde kendilerini nasıl görmektedirler?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Çalışan çocuklar aile yaşantıları ile ilgili duygularını nasıl yansıtmaktadırlar.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Gördüğünüz en belirgin imgeler nelerdir? Bunları nasıl yorumlarsınız.

.....
.....
.....
.....
.....

5. Çocukların sanatsal uygulamalarındaki kompozisyon kurgularını nasıl yorumlarsınız?

.....
.....
.....
.....
.....

6. Çocuklar sanatsal uygulamalarında gelecekte beklediklerini, kaygı ve düşlerini nasıl yansıtmışlardır? Bunları nasıl yorumlarsınız.

.....
.....
.....
.....
.....

7. Çocukların sanatsal uygulamalarında kullandıkları, mesleğe dönük en belirgin imgeler nelerdir? Bunları nasıl yorumlarsınız.

.....
.....
.....
.....
.....

8. Çocukların mesleğe dönük hayalleri nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

EK-3: Resim Analiz Formu (RAF)

Resim No:	
Yaş:	

Konu:	
Çizgisel Gelişim Dönemi	
Kompozisyon Çözümlemesi	
Renk	
Mekan	
Şema	
Varsa Yansıtıcı Simgelere Dair Düşünceler	

EK-4: Öğrenci Gözlem formu (GF)

Gözlemin Amacı; Ankara ilinde risk grubundaki kız çocuklarının geleceğe dair beklentilerinin resim yoluyla belirlenmesi ve resim yapıldığı sırasında kız çocuklarının verdikleri tepkilerin kayıt altına alınmasıdır.

Öğrenci Kodu:

İFADELER	Evet	Hayır	Bazen
Düşüncelerini ifade etmekte özgür müydü?			
Sanatsal uygulamasını isimlendirdi mi?			
Sanatsal uygulaması boyunca ilgisi dağıldı mı?			
Sanatsal uygulamasına devam etmek istemediği oldu mu?			
Sanatsal uygulamasına özen gösterdi mi?			
Uygulama yaparken ne tür sanatsal uygulama yapacağını söyledi mi?			
Sanatsal uygulaması esnasında kendini ifade etti mi?			
Sanatsal uygulamasını yaparken yansıtıcı nitelikte semgelere yer verdi mi?			
Uygulama yaparken arkadaşlarının çalışmalarıyla ilgilendi mi?			

Gözlemci

Yorumu:.....

EK-5: Uygulama Sürecine Ait Fotoğraflar

EK-6: Çocuk Resimleri

- 1) Çalışan İnsan 2) Hayalimdeki Gelecek 3) Gelecekte Mesleğim

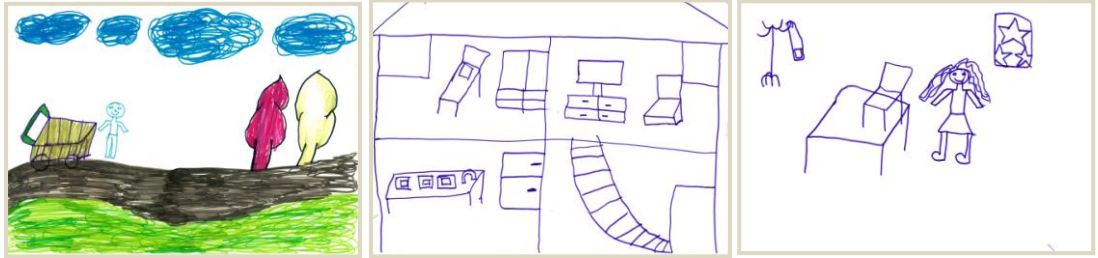
ab Kodlu Çocuk

cd Kodlu Çocuk

ef Kodlu Çocuk

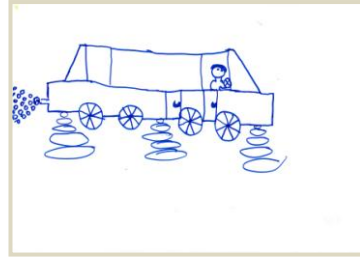
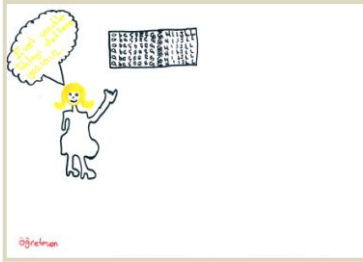
gh Kodlu Çocuk

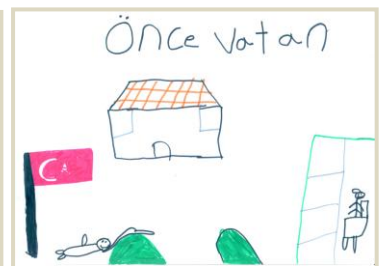
ii Kodlu Çocuk

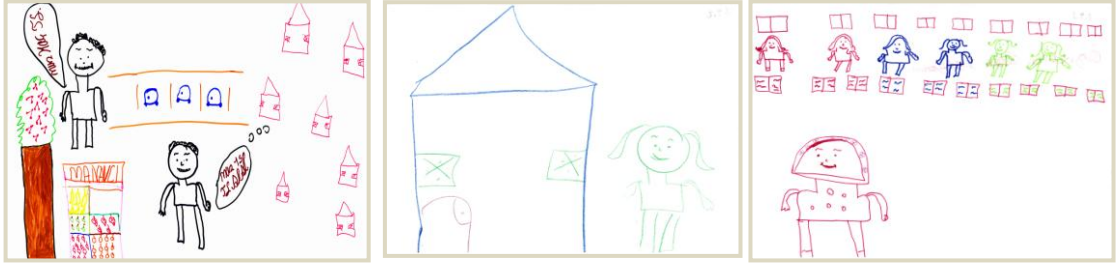
jk Kodlu Çocuk

no Kodlu Çocuk

öp Kodlu Çocuk

rs Kodlu Çocuk

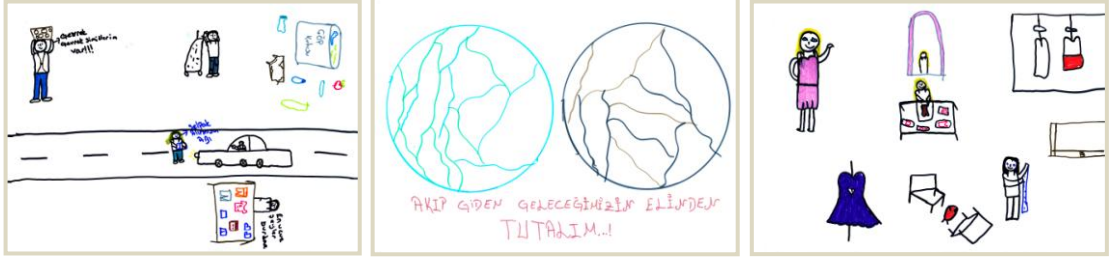
şt Kodlu Çocuk

üü Kodlu Çocuk

vy Kodlu Çocuk

EK-7: Verilerin Kodlanmasından Bir Kesit

Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kendi Yaşamları İle İlgili Görüşleri				
		Kodlar		
1- Yapma ktan Hoşlan ılan Şeyler		Fiziksel Aktiviteler yapmak : Spor- Gezi- Dans-Oyun -Ders çalışmak -Kitap okumak -Arkadaşlarla eğlenmek -Televizyon izlemek -Sanatsal Aktiviteler Yapmak: Resim yapmak, müzik dinlemek -Ev işlerine yardım etmek	GF	1 ab: Spor, ders hoşuma gidiyor. 2 cd: Spor yapmaktan çok hoşlanırım, arkadaşlarımla vakit geçirmekten çok 3 hoşlanırım bazen test çözmekten hoşlanırım. Annem bazen temizlik 4 yaptırıyor bana, çok yorgun olunca bazen de hiç yaptırmaz. 5 ef: En çok spor yapmayı seviyorum, ders çalışmaktan başka yok. Anneme 6 ev temizlerken yardım ediyorum, bazen güzel oluyor ama bazen sıkıcı. 7 gh: Resim yapmayı, spor yapmayı 8 ii: Oyun oynamak, ders çalışmak 9 jk: Dans etmeyi severim, zaten buraya geliyorum, sporu seviyorum. 10 no: Müzik dinlemek, film izlemek, ders çalışırım 11 öp: Resim yapmayı, hikaye okumayı seviyorum, gezmeyide çok seviyorum 12 arkadaşlarımla 13 rs: Kitap okumak, spor, televizyon izlemek. 14 şt: Genelde Oyunla değil, kitap okumayı seviyorum, dersime çalışmayı 15 bide resim yapmayı seviyorum, sokakta bazen yakartop oynuyoruz o 16 zaman eğleniyorum. Okulda eşekçilik oynuyoruz. 17 üü: Spor, ders hoşuma gidiyor. Spor yapmayı müzik dinlemeyi seviyorum,

				18	televizyon izlemeyi severim. Anneme hep yardım ederim.
				19	vy: Genelde spor yapmaktan zevk alırım.
2- Yaşam	2.1.Gü	Sokak Hayvanları	GF	20	ef: Biri bana dokundumu korkarım, en ufak dokuntuda korkarım. Biri beni
daki	nlük	-Öldürülme		21	kokuttuğunda
en	yaşaml	-Kaçırılma		22	ii: hayvanlardan
büyük	a ilgili	-İnsan dokunuşu		23	jk: Böcekler, birinin bana iftira atmasından daima korkmuşumdur.
korkul	korkula	(yabancıların)		24	no: Bir ara kardeşime araba çarpmıştı, o günden beri arabalardan
ar	r	-Kötü niyetli insanlar		25	korkuyorum.
		-İftira		26	öp: Köpeklerden çok korkarım, mahallemizde bizi döven çocuklar var
		-Trafik Kazası		27	onlardan korkuyorum, anneminde kavga etmesini istemiyorum, zaten hep
		-Şiddet		28	karşımızda çingen oturuyo, ben bişey yapmıyorum geliyolar dövüyolar beni
		-Karalık Sokaklar		29	rs: Mahallemizden, çünkü orada korkunç amcalar var, geceleri lambalar

	<p>2.2.Gel eçe dair korkula r</p> <p>2.3.Aile ile ilgili korkula r</p>	<p>-Başarısızlık -Sınıf tekrarı -İşsizlik: Meslek Sahibi olamama Erken evlendirilme</p> <p>-Aileden birine zarar gelmesi</p> <p>-Aileden birinin ölmesi</p>	<p>UG F</p>	<p>30 gittiğinde mahallemiz karanlık oluyo, kimse olmuyo mahallede. Hep ateş 31 yakarlar ateşin başında dururlar, bazen evleri yıkıyolar 32 ş: Öldürülmekten, kaçırılmaktan, köpekten 33 üü: Başarısız olmaktan korkarım, meslek sahibi olamazsam korkarım 34 vy: İleride öğretmen olmak istiyorum, olamazsam başarısız olursam çok 35 üzülürüm, sanırım en büyük korkum o 36 cd: Sınıfta kalmak, başarısız olmak okuldan puan çekememek, spor 37 hayatımın devam etmesini istiyorum. Sınava hazırlanıyorum ama biraz kötü 38 gidiyor. 39 ab: Birisine bişey olması, benim ailemden 40 <i>M:Bu çocukların en temel eksiklikleri güven duygularının sürekli</i> 41 <i>örselenmesi nedeniyle sağlam temellere dayanmamaktadır. Toplumdan</i> 42 <i>gelen her veriyi bazen sorgulamak zorunda kalmaları onları rahatsız</i> 43 <i>etmektedir.</i> 44 <i>Risk altında yaşayan çocukların geleceğe dair en önemli korkuları erken</i> 45 <i>hayata atılmaları yani erken evlendirilmeleridir. Çevrelerindeki olumsuz</i> 46 <i>örneklerden bunu anlayabiliriz. Ayrıca çocuklar ait oldukları toplumda</i> 47 <i>önemsenmediklerini bilmektedirler.</i></p>
--	--	---	-----------------	---

EK-8: Araştırma İzni

**GÜÇ KOŞULLARDAKİ BİREYLER
FEDERASYONU**
(Federation For The Individuals in Difficult Condition)

Sayı : 06-112-111/07
Konu : Ar.Gör.Ceren TEKİN

02/06/2014

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Genel Sekreterliği'ne

İlgi : 15/04/2014 tarih ve 8311 Sayılı Yazınız.

Ar. Gör. Ceren TEKİN' in "Risk Altındaki Kız Çocuklarının Geleceğe Dair Beklentilerinin Sanat Uygulamaları ile Yorumlanması" konulu tez çalışmasının anket formlarının Federasyonumuzun kayıtlı çocukları ile yapılması tarafımızca uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize arz ve rica ederim.

Murat Berksun
Federasyon Başkanı

Address : Korkut Reis Mh. GMK Bulvarı 46/C
MALTEPE/ANKARA
TÜRKİYE
TEL : 05386578858/05436352007

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Ceren
Soyadı	TEKİN KARAGÖZ
Doğum yeri ve tarihi	Ankara/ Yenimahalle-03.08.1987
Uyruğu	T.C.
İletişim adresi ve telefonu	Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, No:135, Kınıklı, DENİZLİ 05423664135
Eğitim	
İlköğretim	Kürşat Bey İlköğretim Okulu
Ortaöğretim	Mobil Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	Gazi Üniversitesi (Resim-İş Öğretmenliği)
Yabancı dil	
İngilizce	70.00
Mesleki Deneyim	
2013- Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, DENİZLİ	